

PROPAGANDASTA JA VIHASTA

Kuinka annetut kuvat alistavat ihmisen rituaalisen kielen käyttäjäksi

Eetu Lehto

Pro gradu-tutkielma

Filosofia

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

syksy 2012

TIIVISTELMÄ

PROPAGANDASTA JA VIHASTA

Kuinka annetut kuvat alistavat ihmisen rituaalisen kielen käyttäjäksi

Eetu Lehto

Filosofia

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Olli-Pekka Moisio

Syksy 2012

Sivumäärä: 104 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, kuinka viha ja propaganda liittyvät toisiinsa ja mitä epäpyhästä liittoumasta seuraa. Motivoivana kysymyksenä tutkimuksen taustalla on: miksi ihminen on toiselle ihmiselle niin kelju, että olemme joutuneet ikuiseen sotatilaan suhteessa Toisiin niin mielissämme, kuin rintamallakin?

Tutkimus tarkastelee, mitä propaganda nykypäivänä tarkoittaa, ketkä sitä levittävät, miksi, ja miten se vaikuttaa ihmiseen. Tutkimuksessa vihaa tarkastellaan massoihin kohdistuvana moraalisenä ilmiönä ja suhteessa propagandaan. Käsittelyn ulkopuolelle jäävät propagandan tuottamiseen kykenemättömät heikot instituutiot ja niiden vastarintaan liittyvä kapinallinen viha.

Tutkimuksen aineiston muodostavat pääasiassa propagandan tutkimus sekä psykologinen vihatutkimus, joiden kautta tutkimus rakentaa teoriaa myös siitä, millaiseksi ihminen muuttuu ennalta määrättyjen arvojen luomiseen pyrkivän informaation pommituksen tuloksena.

Tutkimus rajaa propagandan ja vihan tarkastelun länsimaihin ja länsimaiseen näkökulmaan, sillä se olettaa kulttuurin tutkimuksen syyllistyvän vakaviin virheisiin yrittäessään tavoittaa jotain itsensä ulkopuolelta tavoittaessaan itseäänkin rajoitetusti.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että emme kykene loppujen lopuksi kommunikoimaan keskenämme kovin hyvin, mihin propagandaa levittävä eliitti voi olla varsin tyytyväinen, sillä kommunikaation esteistä johtuen on erittäin haasteellista kehittää instituutioita, jotka kyseenalaistavat vallitsevaa status quo. Vihan ja ennakkoluulon systemaattinen levitys tekee suuresta osasta ihmisiä rituaalisen kielen käyttäjiä, joiden harjoittaman kommunikaation taustalta katoaa oma ajatteluprosessi jopa kokonaan.

Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että eri ryhmien välillä on lähes läpäisemätön muuri, jota varten tulisi tutkia ja kehittää mahdollisimman paljon kommunikointistrategioita, joissa otetaan huomioon myös ihmisten piilevät oletetut pseudoympäristöt.

Avainsanat: propaganda, demokratia, julkinen mielipide, PR, viha, ennakkoluulo, myytti, metafora, dehumanisaatio, vihapuhe

Sisältö

1. JOHDANTO	4
OSA 1: 2. JULKINEN MIELIPIIDE JA PROPAGANDA	5
2.1. Propaganda ja demokratia	6
2.2. Tahraton mieli	7
2.2.1. Muisti ja arvostelukyky.....	9
2.2.2. Avoin ja suljettu mieli.....	10
2.3. Dramaattinen mieli	11
2.4. Harhaan johdettu mieli	12
2.5. Virheellisesti päättelevä mieli	14
2.5.1. Numerot	15
2.5.2. Johdattelu.....	17
2.6. Voiko ihmisen aivopestä?.....	18
3. PROPAGANDAN MYYTTI.....	20
3.1. Myytti 1: Havaitsemme propagandan.....	20
3.2. Myytti 2: Propaganda on valehtelua	23
3.3. Myytti 3: Propagandan tarkoitus on muuttaa mielipiteitä	24
4. PROPAGANDA JA SEN LEVITTÄJÄT	25
4.1. Mediapropaganda	28
4.1.1 .Historian uudelleenkirjoitus.....	31
4.2. PR.....	33
4.2.1. PR-kampanjoinnista	34
4.3. Markkinointi	35
4.3.1. Helpon elämän kultti	37
4.4. Tieteen Propaganda	38
OSA 2: 5. VIHA	39
5.1. Vihan vaikuttavat tekijät	42
5.2. Moraalinen viha	44
5.2.1. Viha imitoi rakkautta	49
5.2.2. Myös raiskaajat oikeuttavat tekonsa moraalisesti.....	51
5.3. Vihamytti 1: Alhainen itsetunto aiheuttaa vihaa	52
5.4. Vihamytti 2: Väkivalta syntyy vihasta.....	54
5.5. Vihamytti 3: Rasistinen rikos on viharikos.....	56
6. ENNAKKOLUULO	57

6.1. Allportin asteikko	57
6.2. Ennakkoluulon kehittyminen	59
6.2.1. Tuttuus hyvänä, vieraus pahana	62
6.3. Kätketty ennakkoluulo	63
6.3.1. Eliitin rasismi:	65
6.4. Stereotyypit.....	68
6.5. Syntipukit.....	71
OSA 3: 7. RITUAALINEN KIELI.....	73
7.1. Viha ja symbolismi.....	75
7.1.1. Sodan symbolinen oikeutus	77
7.2. Dehumanisaatio	78
7.3. Metaforat	82
7.3.1. Eläimet metaforissa.....	83
8. PROPAGANDA JA VIHOLLINEN	85
8.1. Vihastratageemien käyttö poliittisten tavoitteiden saavuttamisessa.	86
8.2. Homoseksuaalit vihollisina	89
8.3. Propagandasta ja vihasta väkivaltaan	92
8.3.1. Aborttiklinikaväkivalta.....	95
9. LOPUKSI	99
Lähteet:	102

1. JOHDANTO

Kun maailma rakentuu eteemme, koemme jakavamme sen muun ihmiskunnan kanssa. Massakulttuuri ja tietoyhteiskunta ovat mahdollistaneet sen, että saamme ihmiskuntana tiedon kaikesta mahdollisesta. Koska saamamme tieto on myös saatavilla muille, koemme heidän jakavan saman todellisen maailman kanssamme. Emme kuitenkaan voisi olla kauempana totuudesta. Suuret tietomäärät pakenevat meiltä niin oman mielemme, kuin tiedon välittäjienkin toimesta. Emme itse asiassa jaa lainkaan samaa maailmaa muiden kanssa; massayhteiskunta pakottaa meidät omiin pieniin lokeroihimme, jossa olemme auttamattomasti yksin kaivaten vastauksia arkipäiväisiin ja suuriin mieltämme painaviin kysymyksiin, kuinka meidät halutaan sinne, ja kuinka saamme propagandan kautta vastauksemme valmiiksi. Totuuden merkitys vähenee jatkuvasti, koska julkinen mielipide kumartaa vain uskottavuudelle, joka saadaan viittaamalla annettuihin kuviin ja niiden luomiin uskomusjärjestelmiin.

Jaan tutkielman kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa käsittelen, mitä on propagandaa vaadittava julkinen mielipide ja minkälaisen ihmismielen kanssa se on tekemisissä, kuinka aistimme, muistimme ja intuitiomme pettävät meitä päivittäin saaden mielemme alttiiksi vaikutteille, jotka havaitessamme emme välttämättä ole tyytyväisiä. Valaisen arkipäiväisiä virheellisiä uskomuksia ja päätelmiä esimerkkien tehden konstruktion propagandalle alttiista ihmismielestä. Tämän jälkeen käsittelen, mitkä instituutiot levittävät propagandaa tänä päivänä ja miksi he haluavat riistää vapautemme aitoon valintaan tehden ihmiskunnasta laajalti haasteita välttävän ja helppoutta palvovan.

Toisessa osassa esittelen muutamia teorioita vihasta joiden kautta tulen osoittamaan kuinka propaganda ja viha kietoutuvat välttämättä keskenään, ja kuinka meille annetaan viholliset jo ennen heidän tuntemustaan, ja kuinka tuntemuksemme heitä kohtaan ovat lopulta varsin irrationaalisia. Edes osittainen vihan tyhjentävä käsittely vaatisi paljon enemmän huomiota, kuin mitä pystyn tässä työssä tekemään, joten keskityn pääasiassa massoihin kohdistettuun vihaan ja ennakkoluuloon, joiden kautta asiaa käsittelen.

Kolmannessa osassa käsittelen retoriikkaa, metaforia ja symboleita, ja kuinka ne vaikuttavat arkipäiväiseen elämäämme ja osoitan, kuinka emme välttämättä osaa erottaa faktaa ja fiktiota toisistaan, niin hyvin kuin kuvittelemme. Lopulta esitän muutaman käytännön esimerkin vihapropagandasta ja agitaatiosta ja esitän arvion siitä, miten vihaisen propagandan kanssa tulisi toimia.

OSA 1:

2. JULKINEN MIELIPIDE JA PROPAGANDA

Jacques Rousseau kehitti valistuksen aikana termin *Volonte Generale*, jolla hän tarkoitti yleistä tahtoa. Tätä ennen julkisen mielipiteen tärkeyden oli tunnustanut mm. John Locke, John Milton, Blaise Pascal, Thomas Hobbes ja David Hume (Bernays 1923, xvi).

Walter Lippman määrittelee julkisen mielipiteen seuraavalla tavalla: Ulkomaailman ominaisuudet, mitkä vaikuttavat muiden ihmisten käyttäytymiseen siinä määrin, miten ne liittyvät itseemme, riippuvat itsestämme ja kiinnostavat meitä, ovat julkisia ilmiöitä. Päämme sisällä olevat kuvat¹ näistä ihmisistä, heidän kuvat itsestään, muista, tarpeistaan, tarkoituksistaan ja ihmissuhteistaan ovat heidän julkisia mielipiteitään. Kuvien mukaan toimivat ryhmät, tai ihmisryhmien nimeen toimivat yksilöt, ovat julkista mielipidettä. Maailma, jossa elämme, on välttämättä kiinnittynyt myytteihin, sillä poliittinen maailma ei ole kosketeltavissa tai nähtävissä. Se on vain tutkittavissa, tulkittavissa ja kuviteltavissa. Ulkomaailmasta tulevat rajalliset käsitykset muuttuvat stereotyypeiksi ja kategorioiksi ja suodattuvat aina aikaisemmin käsitetyt läpi. Nämä informaation sirpaleet kiteytyvät² Julkiseksi Mielipiteeksi, jolloin niitä kutsutaan myös kulttuureiksi³, kansan tahdoksi tai ryhmäajatteluksi (Lippman 1921).

Lippman esittää julkisen mielipiteen paradoksin seuraavalla tavalla: Määritellessämme normin omasta näkökulmastamme, oletamme yhteiskunnan olevan sopusoinnussa käsitystemme kanssa. Päätelemme myös, että vapaus on sitä, minkä kuvittelemme olevan yhtenevä käsityksestämme vapaudesta. Kuvamme normista tai vapaudesta ovat kuitenkin julkisen mielipiteen alaisia ilmiöitä (Lippman 1921).

Lippman selkeyttää epäilyttävän informaation tilanteeseen esimerkin kautta: Ensimmäisen maailmansodan Verdunin taistelussa, jossa saksalaiset valloittivat vailla taistelua ranskalaisen linnakkeen, uutisoitiin ranskalaisessa mediassa seuraavasti: Verdunin puolustusorganisaatioon kuuluvassa Douamont'in linnakkeessa on käynnissä katkera kamppailu. Viholliset saivat aseman aamulla *useiden epäonnistuneiden hyökkäysten kera, jotka maksoivat heille vakavia tappioita*.⁴ Harvalla lukijalla ei ollut henkilökohtaista suhdetta tapahtumaan, etenkin kun linnakkeessa oli läsnä vain muutama henkilö, joiden

¹ englannin kielen termi *image*, tarkoittaa kuvaa, joka reflektoi ideaa.

² Propagandateoreetikot käyttävät termiä *crystallize*.

³ Psykologi Gordon Allport kuvaa kulttuuria asiaksi, joka antaa valmiita vastauksia elämän ongelmille (Allport 1954, 285).

⁴ kursivi alkuperäisessä

intresseihin kuului totuuden peitteleminen. Esimerkki tarjoaa kaksi tiedon sirpaletta propagandan luonteesta. Toinen on se, että ryhmä ihmisiä, joilla tieto on, voivat sensuroida suurelta yleisöltä tietoa, jotka olisivat haitallisia heidän tarkoituksilleen. Miksi kukaan tekisi toisin olettaen kiinnijäämisen riski olevan minimaalinen? Toinen esimerkki on se, että propagandalla halutaan luoda jonkinlainen mielikuva tapahtuneesta. Uutisen luenut kutsuu mielikuvaansa herkästi informaatioksi, olkoon se saatu miltä tahansa organisaatiolta, jolla on mahdollisuus ja intressi salailuun. Kenen tahansa tulisi aika ajoin kysyä: mistä olen saanut faktat, joihin mielipiteeni perustan? Onko itselläni empiiristä todistusaineistoa? Onko henkilöllä, jolta asian kuulin, empiiristä todistusaineistoa? Onko hän kuullut jutun asiaa todistaneelta? Miten asia on alun perin edes havaittu? Näihin kysymyksiin ei edes usein löydy vastausta, mutta kuvien kautta mielipiteemme saattaa pysyä hyvinkin vahvana. Totuuden ja mielipiteen välissä on muuri, jonka näkeminen on välttämätöntä, jotta voisi ymmärtää propagandaa ja välttyä siltä.

Vaikka voisimmekin olettaa jostain luotettavasta lähteestä saamamme informaation olevan täysin totta, totuus itse ei tule kovinkaan paljon selkeämmäksi. Vaikka uutinen olisi tulkittu valmiiksi täysin oikein, suodattuu se kognitiivisen koneiston läpi uudenaikaisena informaationa ja kokemuksena. Ymmärtämättömyys siitä, että tieto on aina epävarmaa, muodostuu taas ongelmaksi, kun uutisen lukeneelle henkilölle omaa käsitystä tukeva informaatio jatkaa kiteytymistään.

Lippman sanoo, että kuvittelemme virheellisesti maailmamme olevan kaunis ja täydellinen siksi, koska politiikan ja fysiikan lait ovat nerojen laatimia, ja nautimme suoraan näistä historian hedelmistä. Historia ei kuitenkaan seuraa nerouden luomia kauniita systeemejä. Perustuslainkin merkitys valtioille on muuttunut ohjenuorasta myyttiseksi siansaksaksi, jonka periaatteita voidaan määritellä uudelleen jatkuvasti jopa niin, että käsitys vapaudesta muuttuu ulkoistetuksi itsekontrolliksi (Lippman 1921).

2.1. Propaganda ja demokratia

Propagandan on ymmärrettävä olevan erittäin läheisessä suhteessa demokratian kanssa, sillä jos massoilla ei olisi minkäänlaista tietoisuutta kollektiivisesta voimastaan, ei propagandaa tarvittaisi lainkaan. Noam Chomsky sanoo, että totalitaarisessa valtiossa voidaan ihmisiä ohjata pitämällä pistoolia kiinni heidän selässään. Demokraattisen yhteiskunnan väkivaltana toimii propaganda (Chomsky 1997).

Atomisoitu massa, joka ei usko voivansa mitään heitä hallitseville voimille on alistettu massa, jota johtaja voi käyttää hyväkseen omien tarkoitusperiensä hoitamiseen. Chomskyn mukaan propagandalla on juuri tämän suuntainen tarkoitus. Chomskyn mukaan propaganda estää demokratiaa lopulta toteutumasta, sillä se estää yleisöä osallistumasta merkityksellisellä tavalla yhteiseen päätöksentekoon. Tämä johtaa demokratian uudelleen määrittelyyn propagandan kautta: se on jotain, missä yleisöä tulee estää päättämästä omista asioistaan (Chomsky 1997).

Modernin propagandan aikakauden alussa on siis suljetuin ovin päätetty, että pieni joukko eliittejä tietää kansaa paremmin, mitä kansa haluaa. Tämän erityisen luokan tehtäväksi jää tehdä ja toteuttaa poliittiset, ideologiset ja taloudelliset valinnat pitäen ”ymmällään olevan lauman”⁵ poissa tuottamasta harmia. Suurimmasta ihmismassasta tulee näin toimijoiden sijasta seuraajien joukko, joka aika ajoin antaa yhden erityisen luokan edustajalle pyynnön toimia johtajana. Hänen, vaaleissa valitun johtajan, on taasen palveltava heitä, joilla on aito valta: elinkeinoelämää edustava luokka (Chomsky 1997).

Lippman sanoo, että alkuperäiseen demokratian dogmaan ei voi enää uskoa. Ihmisen sydän ei kykene tekemään päätöksiä spontaanisti, se suorastaan vaatii propagandaa ohjatakseen itseään. Väittämällä muuta huijaamme itseämme ja altistumme vielä pahemmalle suostuttelulle. Intuition, omatuntoon ja maalaisjärkeen ei voi luottaa tutkiessamme tosiasiallista maailmaa ulkopuolellamme (Lippman 1921). Lippman kritisoi myös psykoanalyysien olettamaa ymmärtämättömyyttä ihmismielestä. He olettavat usein, että Julkinen mielipide on tietoa ymmärrettävästä ja tiedettävästä ympäristöstä suhteellisen vakaalle mielelle. Sosiologit tutkivat ansiokkaammin pseudoympäristöä ja tämän ymmärryksen tehokas levittäminen olisi poliittisen tietouden ja itseymmärryksenkin kannalta tärkeää (Lippman 1921). Julkisen mielipiteen ei tule olettaa koskevan todellisia ilmiöitä, mikä on ilmeinen ongelma myös demokratialle.

2.2. Tahraton mieli

René Descartes määritteli ihmismielen olevan erossa ruumiista, kokonainen, muuttumaton ja kuolematon sielu. Filosofiasa näin saa myös olettaa, mutta kyseisenkaltaisella maailmankuvalla saattaa olla myös ikäviä seurauksia. Neurotieteilijä Kathleen Taylor käyttää Kartesiolaisesta viitekehyksestä Timanttinen mieli – vertausta, ja sanoo, että uskomus on keinoa itsetuntemusta. Kartesiolaisesti ajatteleva saattaa kokea olevansa

---

⁵ englanniksi *bewildered herd* (Lippman 1921)

vaikutuksille immuuni ja näin ollen tekee ensimmäisen virheen propagandan suhteen. On ymmärrettävä, että ihminen voi muuttua, ja vain näin voimme vastustaa propagandasta tulevia vaikutuksia, joista emme välttämättä ole mielissämme. Taylorin mukaan mielemme on kuin muokkautuvaa savea, kaikki ulkopuoleltamme tulevat ideat vaikuttavat siihen. Jokainen idea, jonka saamme keskusteluista, viihteestä, opiskelusta ja kaikesta, mikä aisteihimme osuu, vaikuttavat ajatteluamme ja toimintaamme pysyvästi (Taylor 2004, 116-216).

Maailma ja stereotypiat rakentuvat ihmiselle ennen kokemusta. Kuulemme asioista ennen niiden näkemistä ja kuvittelemme ne ennen kokemusta. Ilman tieteellistä maailmankuvaa ne määrittävät kaikkea aistimista, jolloin kaikki vähänkin tuttu on hyvää ja vähänkin vieras kaukaista, pahaa ja pelottavaa (Lippman 1921). Tätä ei voi muuttaa, koska maailma ilman tuttuutta olisi järjetön. Kategorisoiminen, stereotypisoiminen ja yksinkertaistaminen tekevät aistimisesta jotakuinkin siedettävää, kaikkea ei voi ihmetellä tai rekisteröidä ja aivot tekevät tämän helpoksi suodattamalla irrelevantin informaation puolestamme pois (Taylor 2004, 151). Sokeat pisteet pitävät pelottavan kokonaisuuden hahmottamisen loitolla (Lippman 1921). Missä maailma on kehittynyt ihmismielen ympärillä, emme ole pysyneet mukana. Jokainen häiriö mikä ei sovi stereotyyppeihin, on kuin hyökkäys universumin perusteita vastaan, ja kun universumi on omamme, kaikista tärkeimmät asiat ovat uhattuna. Meidän universumimme ja todellisen universumin on oltava yhtä. Arvojärjestyksemme on oltava ainoa mahdollinen ja hyvinä ja huonoina ennalta pitämämme käsityksemme pyhiä, muuten on vain anarkiaa (Lippman 1921).

Koemme todellisuuden loppujen lopuksi varsin kehnosti; syitä tähän ovat kielen köyhyys, aistimelliset häiriötekijät, mielivaltaiset tunnetilat sekä muistihäiriöt. Faktojen oma hämäryys ei auta yksilöä rakentamaan todenperäistä kuvaa maailmasta (Lippman 1921). Emme aina edes tosiasiallisesti näe, mitä emme oleta tapahtuvan. Esimerkkinä tästä on muutossokeus, jos asioimme hotellin aulassa ja tapahtuu jotain yllättävää, keskitämme kognitiomme uuteen ja mielenkiintoiseen. Jos tässä lyhyessä ajassa vastaanottovirkailija vaihtuu täysin, emme kiinnitä asiaan lainkaan huomiota, se suodattuu pois.

Voidaksemme käsittää paremmin ympärillämme olevaa maailmaa tulisi ymmärtää, että elämä ei ole tietämistä, vaan oppimista. Tämän tiedettyään Sokratesta pidettiin viisaimpana Ateenalaisista. Lippman huomauttaa, että tieteellisen kurin harjoittajan on ymmärrettävä, että hän on vasta ymmärtämisen tiellä ja muiden tavoin altis dogmalle. Dogmatisti

kuvittelee olevansa osa kaikkea tietoa, vaikka häneltä puuttuu kriteerit erottaa totuus virheestä. Se, että tosi ja epätosi sekä tieto ja tarinat, ovat kaikki saman uskottavuuden tasolla, on myytin viettelevä ominaisuus (Lippman 1921).

Ihmiset eivät toimi suoran tiedon, vaan itse rakennetun tai annetun kuvan perusteella (Lippman 1921). Lippman käyttää tästä esimerkkinä Marxilaista kommunistia, joka perustaa toivonsa luokkatietoiseen ryhmään (Lippman 1921). Luokkatietoisuus on kuitenkin vain tapa kokea maailmaa, ja vaikka toimisikin hyvänä työvälineenä köyhempien voimaannuttamiseen, on se lopulta vain välineellinen myytti ja mielivaltainen kategoria. Murray Edelman huomauttaa vielä, että luokkatietoisuus on lopulta kääntynyt jopa työläistä vastaan. Vaikka oikeisto väittää, ettei luokkataistelua enää ole, käyttävät he sitä varsin taidokkaasti hyväkseen keskittäen valtaa omalle sosioekonomiselle luokalleen (Edelman 2001, 66).

Koska koemme maailman lähinnä rakennettuina kuvina, propagandan ei kannata ikinä perustella kantojaan, vaan se kannattaa keskittää rakentamaan mielikuvia asioista, joita yksilöllä ei vielä ole. Jos propagandisti voi estää todisteiden hankkimisen, he voivat antaa haluamansa kuvan mistä vain tapahtumista (Lippman 1921). Esimerkiksi sodasta rakennetaan aina vahvoja mielikuvia, minkä mukaan omat joukot ovat sankarillisia oikeuden puolustajia brutaaleja vihollisjoukkoja vastaan, julkinen mielipide ei tavoita totuutta väitteen takana. Isänmaalliset sotaa oikeuttavat tarkoitusperät eivät muuta todellisuutta, mutta vaikuttavat vahvasti julkiseen mielipiteeseen.

2.2.1. Muisti ja arvostelukyky

Maailman kokemisen vaikeuden lisäksi ihmisen muistiinkaan ei voi luottaa, kaikki muistot ovat jälkeinpäin rakennettuja konstruktioita ja alttiita virheille. Kirjassaan *A Short Course on Intellectual Self Defense*⁶ Normand Baillargeon huomauttaa, että on mahdollista istuttaa vääriä muistoja, se ei ole edes vaikeaa. Hän käyttää esimerkkinä Elisabeth Lofmanin tutkimusta, jossa auto-onnettomuuden nähneitä pyydettiin kuvailemaan onnettomuutta valehdellen osalle, että onnettomuuspaikalla oli väistämisvelvollisuus-kyltti. Osa, jolle ei istutettu väärää informaatiota, muistivat tilanteen paljon toista joukkoa selkeämmin. Tutkijat ovat saaneet myös jopa 25 % joistakin testiryhmistä uskomaan, että he ovat olleet lapsuudessaan eksyksissä ostoskeskuksessa pitkiä aikoja (Baillargeon 2007, 190–191).

---

⁶ suomeksi Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi, suomentanut Tapani Kilpeläinen.

Myös arvostelukykymme on ongelmallinen. Jos emme arvioi mieliimme tulevia kuvia aika-ajoin, ne hämärtyvät ja muuttuvat dogmiksi, jolloin totuus saattaa tuntua mielestämme jopa hyökkäykseltä. Kuvittelemme maailman myös olevan yhtä intuitiomme kanssa, vaikka tiede on osoittanut tämän olevan suureksi osaksi illuusiota. Olemme niin varmoja jumalallisesta arvostelukyvystämme, että koemme muiden ihmisten olevan välttämättä vajavaisia.

Arvostelukykyyhin liittyy myös kehnot käsityksemme todennäköisyydestä, mikä tekee meidät alttiiksi myös medioille ja astrologiselle humpuukille. Parhaiten mieliimme jäävät sensaatiot, jotka muuttuvat maailmaamme rakentaviksi faktoiksi. Kun käytämme arkisessa päätelyssämme iltapäivälehdistön antamaa maailmankuvaa, arki vaikuttaa vihamieliseltä ja pelottavalta. Rikokset vähenevät vuosi vuodelta, mutta mieliimme on median kautta rakennettu kuva siitä, että rikollisuus kasvaa jatkuvasti (Baillargeon 2007, 197–198). Esimerkiksi Keski-suomalainen raportoi rikoksista niin paljon, että Jyväskylä saattaa vaikuttaa lähes Suomen vaarallisimmalta paikalta. Oma empiirinen havainnointi on median luomia illuusioita tarkempaa, mikäli voimme se on mahdollista. Uutisista saamamme kuvat ulkomaista, joissa emme ole käyneet, saattavat olla vahvoja ja vailla mitään aitoja todisteita, jolloin ne eivät ole minkään määritelmän mukaan tietoa, vaan uskomuksia.

Joka kerta, kun teemme valinnan, tulisi meidän miettiä, onko valinta omamme. Tässä onnistumme vain tutkimalla tarkkaan valintaamme johtavia syitä. Mikä on pohjimmainen motiivimme valinnan tekoon? Mitkä ovat valintamme motiivien perusteet? Yksinkertainen, mutta tuttu asiaa selkeyttävä tilanne voisi olla seuraava: Ostamme tavaroita, koska saamme siitä hyvän mielen, emme koska tarvitsemme tavaraa. Ajatusketjua tulee vielä jatkaa: Miksi meille tulee hyvä mieli ostamisesta? Yksinkertaisella introspektiolla saamme paljon tietoa itsestämme ja voimme päättää olla ostamatta tai ostaa ja arvioida jälkeenpäin päätöksen aiheuttamaa tunnetilaa. Voimme myös kysyä, mistä tunnetila johtuu. Jos ostaminen itsessään lievittää stressiä, ei pidä tyytyä ajattelemaan, että ”olen sellainen ihminen”. On kysyttävä, miten olen tullut sellaiseksi ihmiseksi? Merkittävää on siis kysyä, oliko valinta aidosti vapaa, vaikka ilmeisiä toiminnan rajoitteita ei tilanteessa esiintyisikään.

2.2.2. Avoin ja suljettu mieli

On kaksi äärimmäistä tapaa suhtautua uskomuksiin. Psykologi Milton Rokeach nimitti näitä avoimiksi ja suljetuiksi mieliksi. Suljetut mielet suhtautuvat dogmaattisesti asioihin ja

saattavat olla jopa vihamielisiä uusia ideoita kohtaan, suhtautuvat ahdistuksella tulevaisuuteen, eivätkä suvaitse monitulkintaisuutta. He ovat usein varsin karismaattisia omakuvansa vuoksi. Avoimet mielet, ei niin dogmaattiset, ovat luovia, joustavampia ongelmanratkaisussa sekä suvaitsevaisia ulkoryhmiä kohtaan ⁷ (Taylor 2004, 44). Useimmat henkilöt löytyvät tietenkin ääripäiden välistä, propagandalla on molempiin erilainen vaikutus.

Suljettu mieli ei ole avoin uusille ideoille, hänen maailmansa on looginen ja valmis, hän saattaa esimerkiksi olla syvästi uskonnollinen. Ulkoa tulevat ideat ovat todella heikkoja saavuttamaan häntä, elleivät ne sovi jo valmiiksi hänen stereotypioihinsa. Hän hylkää kaiken helposti, joko todistaja on keuhko, ristiriitaa ei ole, poikkeus vahvistaa säännön⁸, vika löytyy jostain tai hän unohtaa sen aktiivisesti. Jos suljetun mielen maailmankuvaa saadaan muokattua, mikä ei ole helppoa, on hän optimaalinen propagoitava.

Avoin mieli on utelias ja avoin uusille ideoille, hän tarkastelee asiaa, argumentteja ja tarpeeksi suurissa asioissa saattaa muokata koko maailmankuvaansa uuden tiedon valossa. Jos hän ei osaa tarkastella tarpeeksi hyvin uuden informaation todenperäisyyksiä, hän saattaa muuttaa näkemystään todisteiden osoittaessa sen tarpeellisuuden. Hän on altis vaikutuksille, mutta hän ei pysy hallinnassa vailla jatkuvaa kontrollia, mikä tulisi propagandistille erittäin kalliiksi (Lippman 1921).

2.3. Dramaattinen mieli

Käytännön propagandisti Edward Bernays sanoi propagandan olevan suureksi osaksi räikeää dramatisointia. Voisiko propagandaa siis dramatisoida itsessään tuoden sen julkisen keskustelun alaisuuteen? Ajatus on ongelmallinen: ihmisille pitäisi sanoa: ”Te olette ymmällään oleva lauma.” Maininnalla saisi varmasti tukea suurelta osalta, koska he pitävät väärässä olevia usein propagandan uhreina. Herääviin kysymyksiin pitäisi osata vastata yksinkertaisesti ja antaa kaikkia tyydyttävä yksinkertainen vastaus, jota ei ole. Ilmiön jokaisen nyanssin pilkkominen ja osoittaminen niin monimutkaisena, kuin mitä se on, olisi taas akateemista. Asioiden vaikea esittäminen ei ole suosittua, jos joku kykenee antamaan yksinkertaisemman selityksen, hän vaikuttaa enemmistölle uskottavammalta, ja vain uskottavuus on propagandalle tärkeää (Doob 1950, 428).

---

⁷ Suljettu ja avoin mieli eivät liity älykkyyteen.

⁸ Poikkeus vahvistaa säännön on nyky muodossaan järjetön sanonta, poikkeushan rikkoo säännön. Sanonta on alun perin tarkoittanut kuitenkin hiljaisten normien rikkojan huomaamista. Jos joku kävelee alasti kaupungilla, tulee mieleen kirjoittamaton sääntö, jonka mukaan näin ei toimita.

Poliitikko ei voi sanoa, että veroja pitää alentaa, ennen kun hän on tehnyt sille tarpeen. Joskus kaikki ymmärsivät kirkkaasti sen, että verot toimivat valtion tuloina ja julkisten palveluiden ylläpitäjänä, eivätkä kokeneet tätä ikävänä asiana. Korkeiden verojen ”riesa” on dramatisoitu huippuunsa, minkä vuoksi oikeisto on saanut itselleen paljon elintilaa. Tämä on tehty uskottelemalla, että kaikki verorahat menevät työttömille laiskureille ja raskaasti verotettavat yritykset, nurkkaan ajettuina, vievät työpaikat ulkomaille, koska eivät voi muuta (Bernays 1955, 121).

Bernays uskoi propagandan hyvään voimaan siinä mielessä, että poliitikko kykenee myös osoittamaan tärkeänä pitämänsä asioita massoille dramatisoimalla niitä tarpeeksi. Dilemmaksi jää, miten ongelman voi yksinkertaistaa samalla pysyen totuudenmukaisena sen luonteesta. Ihmiset eivät halua monimutkaisia ongelmia vaan yksinkertaisia ratkaisuja, ja niitä kykenee vain propaganda tarjoamaan (Bernays 1955, 128). Propagandan samastuttavuudessa piilee sen yhdestä perimmäisistä ongelmista, se muuttaa asioita yksinkertaisemmiksi, kuin mitä ne ovat. Jos se on helppo ymmärtää, kuten mieletön ambivalentti iskulause, jota ei tarvitse ymmärtää, se on kannatettavaa. Akateeminen väittely ei ole enemmistölle yhtä kiinnostavaa, kuin poliittinen draama.

2.4. Harhaan johdettu mieli

Esimerkkinä ihmisten harhaanjohtamisesta Chomsky käyttää PR-yhtiöiden aikaansaamaa julkista liikettä lakkoilevia ammattiliittoja vastaan, joiden julkinen tuki saatiin tyrehdytettyä leimaamalla heidät mediassa epäisänmaallisiksi ja kaikille haitallisiksi, esimerkiksi järjestämällä massiivinen poliisivartio ”turvaamaan” dramaattisesti rikkurien saapumista töihin. Kuten ihmisetkin, media innostuu aina draamasta. Kyseistä tieteellisen propagandan keinoa kutsutaan myös Mohikaanilaakson kaavaksi⁹, Chomsky 1997). Propaganda erottaa ihmisen organisaatioista, kuten perheestä ja ammattiliitoista, jolloin hän on voimaton ja yksin, minkä seurauksena on vain totta, ettei hän voi muuttaa maailmaa. Jacques Ellul painottaa, että propagandan on kuitenkin vastustettava täydellistä privatisaatiota, jotta kansan antama poliittinen mandaatti voi säilyä (Ellul 1973, 191).

Chomskyn teoriassa propaganda muuttaa lopulta julkisen mielipiteen suhteellisen merkityksettömäksi, mutta sitä ei kuitenkaan unohdeta. Propaganda on Chomskylle pääasiassa suostumuksen tuottamista¹⁰. Sohvaltaan kaljapullo kädessä istuva henkilö on yhä merkittävä mandaatinantaja valtiolle. Hän on yksityiselämässään tyytyväinen, hänen

⁹ englanniksi Mohawk valley formula.

¹⁰ englanniksi *manufacturing consent*. Termiä käytti alun perin Lippman.

apaattinen tahtonsa menee aina läpi, sellainen valta kelpaa kaikille. Kunhan riittävä elintaso täyttyy, hän voi seurata virallisia uutisia ja viihdettä, jotka täyttävät hänen jokaista vapaa-aikansa lokeroa, hän on valtion sekä hallitsijoiden¹¹ silmissä täydellinen kansalainen.

Ellul toistaa monesti, että propaganda on ihmisten saamista liikkeelle, ajattelun katkaisemista impulssin ja toiminnan välistä. Mitä sitten on tämä liike, josta Ellul puhuu? Liike saattaa viitata propagandan välttämättömyyteen suhteessa toimintaan. Propagandalla ei voi keksiä ideoita täysin tyhjästä, vaan sen periaatteet on juurrutettava jo valmiiksi olevaan. Toiminnallinen ulottuvuus rajoittuu myös valtion sisään, sillä ei ole pääsyä ulos, joten toimiakseen propagandan on hallittava ideologisia valtiokoneistoja.¹²

Ellulin teoriassa propaganda pyrkii myös saamaan ihmisen organisaatioon, ei siitä irti. Tämä organisaatio on valtio, jonka on jatkuvasti ylläpidettävä nationalistista myyttiä. Ellulin mukaan propaganda ei välitä sen kummemmin ideologioista, vaan enemmän puhtaasta toiminnasta, joka tähtää aktiiviseen tai passiiviseen osanottoon (Ellul 1973, 26). Joko yksilö ottaa aktiivisesti osaa haluttuun toimintaan, tai kannattaa passiivisesti haluttua toimintaa. Julkisesta mielipiteestä tämä eroaa Ellulin mukaan siinä, että yksilölle ei jää vaihtoehtoa. Kukaan ei halua myöntää olevansa propagandan uhri. Sen myöntäminen on kuitenkin väistämätöntä, jos haluaa ymmärtää ja välttää propagandaa. Siksi kiihottaminen suoraan toimintaan onnistuu lopulta muuttamaan myös muuttamatonta, ihmisen sisäistä vakaumusta. Itselleen rehellisenä jokaisen on lopulta hyväksyttävä, että määritämme itseämme toiminnan, emmekä asenteiden perusteella. Propaganda luo ortopraksiasta ortodoksian, eikä toisinpäin. Se, miten asenteita puetaan sanoiksi, on loppujen lopuksi vain vähän merkitystä propagandan kannalta.

Yksilö ei missään tapauksessa ole viaton sivustakatsoja, joka psykologisen hypnoosin keinoin ei voi välttää propagandan uhriksi joutumista. Propagandan tarkoituksena on saada ihminen koko sydämellään olemaan tyytyväinen osallistumiseensa. Onnistuakseen ihmisen on *haluttava* propagandaa (Ellul 1973, 119). Se onnistuu käärimällä ihmisen sisään kaikkien jakamaan myyttiin, jonka on lopulta tarkoitus ottaa tämä kokonaan haltuunsa. Tämä toimii vain jos ihminen haluaa tulla propagoiduksi. Ellul selittää, miksi ihminen haluaa tulla propagoiduksi: mitä isompi joukko, sitä enemmän ihminen on yksin ja haluaa

---

¹¹ Huomaa implisiittisesti oletettu erottelu hallitsijan ja valtion välillä.

¹² Ellulin mukaan armeija ja kirkko ovat kehoja propagandakoneistoja, mitkä ovat kuitenkin esimerkiksi Louis Althusserille merkittäviä (Althusser 1976, 91).

olla osana kollektiivia, tätä emme voi välttää (Ellul 1973, 148). Propaganda pyrkii saamaan yksilön ajattelemaan seuraavalla tavalla:

”Se puhuu minulle, se puhuu käytännön järjelleni, se herättää minua raivoon ja närkästykseen. Se nostaa tuntemukseni oikeuteen ja haluni vapauteen. Se antaa minulle väkivaltaisia tuntemuksia, jotka poistavat minut oravanpyörästä ... pomoni, joka ei jaa tuntemuksiani, on sääliittävä narri, pahan maailman illuusioiden uhri. Koston hänelle olemalla valaistunut; ymmärrän tilanteen ja tiedän miten tulee toimia; minä tunnen tapahtumien merkityksen ja olen mukana vaarallisissa jännittävässä tehtävissä.” (Ellul 1973, 150)

2.5. Virheellisesti päättelevä mieli

Esitellessään virhepäätelmiä Baillargeon toteaa lainaten Howard Kahanea, että argumentaatiovirheet olkiukko sekä väärä dilemma ovat yksin ja yhdessä poliittisen manipulaation useimmin käytettyjä metodeita (Baillargeon 2007, 60). Niissä poliittisen vastustajan asema karikatyrisoidaan tehden hänen mielipiteensä näyttämään hirvittävilta, jolloin uskotellaan oman vaihtoehdon olevan ainoa vaihtoehdoisen politiikan estävä idea. Johtopäätös joko sanotaan eksplisiittisesti tai oletetaan implisiittisesti. Olkinuken, vahvuus on siinä, että vähemmistöedustajan omatkin kannattajat saattavat perääntyä pelätessään tulevansa leimatuksi. Väärä analogia, esimerkiksi homoseksuaalisuuden yhdistäminen pedofiliaan on halpamainen temppu, joka on absurdiudessaan saanut monet luultavasti pysymään visusti kaapissa.

Auktoriteettiin vetoaminen on virhepäätelmä, vaikkakin tiedon täyttämässä yhteiskunnassa kaikki eivät voi olla eksperttejä. Silti, eri auktoriteetit eri aloilla ovat välttämättä eri mieltä asioista, joten emme varmasti voi valita huviksemme keihin luottaa, emme varsinkaan valita sellaisia argumentteja, jotka vain tukevat aikaisemmin uskomaamme. Tämänkaltainen järkeily on kuitenkin tavallista, ja palautuu propagandan erääseen ensisijaiseen ongelmaan, harhaan, joka saa omia käsityksiämme tukevat väitteet kuulostamaan miellyttävämiltä ja uskottavimmalta, kuin toiset, jotka voivat olla kaikin puolin parempia. Baillargeon ehdottaa, että on järkevää kuunnella auktoriteettia, jos hän on todellakin eksperti alallaan, emme usko hänen valehtelevan, ja meillä ei ole aikaa, halua tai kykyä löytää valistunutta informaatiota tai mielipidettä asiantuntijalta kysytyyn asiaan. Milloin voimme siis olla varmoja, ettei asiantuntija valehtele? Asiantuntijalla ei ilmeisesti

tule olla vahvoja intressejä omankaan tutkimuksensa suhteen, vaikka vahvat intressit voivat lisätäkin asiantuntijuutta.

Voimmeko luottaa talouden asiantuntijaan, joka kertoo välttämättömistä toimista kuten tukipaketeista, taantumien elvyttämiseksi? Tietenkään emme, sillä vaikka uskomus talouden luonnonlainomaisuudesta on vahva, taloudelliset päätökset ovat aina poliittisia, eivät tieteellisiä. Yhden asiantuntijan kutsuminen kertomaan välttämättömistä taloudellisista ratkaisuista on verrannollinen esimerkiksi hartaan Luterilaisen papin kutsumiseen kertomaan siitä, mikä on oikea uskonto. Tosi ekspertti on avoimesti epävarma ja tarkastelee asiaa objektiivisesti tieteen asettamin kriteerein. Informaatioketjussa voi myös olla heikko lenkki, journalisti tai dokumentin tekijä voi helposti irrottaa ekspertin puheenvuorosta osasia, jotka maalaavat väärän kuvan hänen todellisesta näkemyksestään. Vaikka ekspertti voikin helposti jälkikäteen kritisoida hänestä esitettyä kuvaa, on vahinko jo tapahtunut, sillä alkuperäinen ”skandaali” yksinkertaisesti myi paremmin ja kiinnosti enemmän.

Ihminen hyppää myös erittäin helposti valtavirtaan. Jos konformismi on odottamassa ihmistä valmiina, on helpompaa mennä mukaan, kuin olla oikeassa yksin. Argumentaatiovirhettä kutsutaan ad populumiksi. Baillargeon antaa esimerkin, kuinka helposti ryhmätilanne saattaa vaikuttaa käsityksiimme: Eräälle ryhmälle annettiin todella helppo kysymys, tutkittavia ihmisiä ryhmässä oli kuitenkin vain yksi. Ryhmän jäsenistä kaikki antoivat ennen koehenkilöä kysymykseen selvästi väärän vastauksen. Tämänkaltaisia tutkimuksia on tehty enemmänkin ja ne paljastavat, että noin 75 % ihmisistä heittäytyy ryhmän mukaan, mieluummin kuin ovat oikeassa. Baillargeon kutsuu ilmiötä suorastaan vaaralliseksi (Baillargeon 2007, 213).

2.5.1. Numerot

Intuition vastainen inhimillinen virhepäätely liittyy usein numeroihin, etenkin suuriin lukuihin. Olemme kuitenkin riippuvaisia numeroista: Asioita perustellaan numeroilla ja tilastoilla, pidämme numeroita absoluuttisina totuuksina (vaikka likiarvotkin määrittelee aina ihminen). Olemme puolustuskyvyttömiä kohdatessamme vieraan matemaattisen systeemin kaltaisen transsendentin voiman. Suuret luvut ja lukusarjat saavat meidät jopa voimaan pahoin, sillä niitä käsitellessä on tehtävä raastavaa aivotyötä. Koska emme aina jaksata tehdä tarpeellisia laskutoimituksia, mahdollistuu viettelevä kaikenlaisen tieteellisten

tilastojen vääristäminen. Emme ymmärrä lukuja ilman kriittisyyttä ja hyviä laskutaitoja ja niidenkin kera joutuvat tilastotieteilijät ja matemaatikot pysähtymään hetkeksi.

Taikuri Derren Brownin esimerkki valaiskoon epäintuitiivisten suurien lukujen ongelmaa. Jos kuvitellaan tilanne, jossa vaarallinen ja oireeton tauti uhkaa yhtä ihmistä 10 000:sta. Lääkärit keksivät testin, joka paljastaa kantaako testattava tautia 99 %:n tarkkuudella. Tämän informaation hallitseva saattaisi olla kauhuissaan saadessaan positiivisen testituloksen sairaudelle. Kuitenkin, kyseinen 99 % pätee niin niille, joilla tauti oikeasti on ja niille, joilla tautia ei ole. Jos miljoona ihmistä ottaa testin, heistä sata kantavat tautia. Niistä, joilla tauti oikeasti on, tauti diagnosoidaan 99:lle, mutta yhdelle heistä annetaan terveen paperit. Heistä, joilla tautia ei ole, väärä positiivinen diagnoosi 1 %:n todennäköisyydellä annetaan 9999:lle. Testauksen jälkeen on siis 10098 positiivisesti diagnosoitua, vaikka miljoonasta ihmisestä vain 100:lla on tauti, joten positiivisen diagnoosin saanut on yli 100-kertaisen varmemmin terve, kuin sairastunut (Brown 2007, 254). Esimerkki voisi olla todellinen, ja vain harvat ihmiset ymmärtäisivät toden suhteellisuuden numeroiden takana, tuskin kukaan kiinnittämättä niihin erityishuomiota. Numeroiden hahmottaminen on vaikeaa.

Baillargeon antaa Darrell Huffia mukaillen virkistävän (fiktiivisen) esimerkin siitä, miten numeroilla voidaan luoda aktuaalisia harhaanjohtavia mielikuvia tarpeen mukaan – valehtelematta lainkaan, mikä tekee numeroista oivan välineen vaikeasti puolustauduttavaan propagandaan.

Yrityksessä A: keskimääräinen työntekijän palkka on 22,000€, Keskimääräinen omistajan palkka ja tuotot ovat 260,000€; Yrityksessä B: Keskimääräinen palkka on: 28,065€, Keskimääräinen omistajien tuotto on 50,000€.

Yritys B vaikuttaa saman tien houkuttelevammalta ja reilummalta, koska työntekijää kohdellaan siellä oikeudenmukaisemmin ja hyvin (ellei tietysti halua omistajien joukkoon). Yritys on kuitenkin sama, laskentakaava erilainen, jälkimmäisestä voi kuitenkin havaita tahallisen informaation pimittämisen. Jos kolme ihmistä omistaa 90 henkilöä työllistävän yrityksen, vuoden lopussa omistajat ovat maksaneet 1 980 000€ palkkaa työntekijöilleen, ja ottivat itselleen 110 000€ palkan. Loput 450 000€ he jakavat keskenään. Kun 1 980 000€ jaetaan 90:lle, saadaan 22 000€. Omistajien tulot lasketaan lisäämällä 110 000€:n palkkaan 450 000€/3 voitto, joka on 260000€. Luvut näyttänevät hyvältä, sijoittajille. Jos kuitenkin 300 000€ maksetaan 450000€:n voitoista bonuksina johtajille,

voidaan laskea uusi keskipalkka: $1\,980\,000\text{€} + 330\,000\text{€} + 300\,000\text{€} / 93 = 28065$. Omistajien tuotot ovat näin $150\,000 / 3 = 50\,000\text{€}$. Muuttamalla lähestymistapaa saadaan halutusti harhaanjohtavia lukuja. Baillargeon vitsailee, että kirjanpitäjä pystyisi parempaan, pyörittelemään lukuja luodakseen mille tahansa kohdeyleisölle halutun mielikuvan numeroista. Vaikka muutos on pieni, osa tuotoista muutettiin bonuksiksi, ja kolme henkilöä otettiin mukaan keskiarvoon, lukujen näennäinen ero on merkittävä ja vaikuttava (Baillargeon 2007, 102–103).

Voidaanko ihmisiä velvoittaa ymmärtämään suuria lukuja ja tilastoja tai laskemaan? Yhdeksänvuotisen pakollisen peruskoulumatematiikankaan jälkeen ensimmäisenä tarjoamani tautiesimerkki ei takuulla herätä ketään asiaan omasta tahdostaan perehtymätöntä epäilemään kuinka merkityksetön määrä voi 99 %:n todennäköisyys olla käsitellessä suuria lukuja. Valtaosa ei viitsi vaivata luvuilla päätänsä edes oman kehityksensä vuoksi. Jos ihmiset ajattelisivat intuitiivisesti niin pitkälle, etteivät jäisi kyseisiin ajatusloukkuihin, julkisen mielipiteen ja demokratian ongelmaa tuskin olisi.

Numeroiden harhaanjohtava käyttö ei tietenkään rajoitu vain kahdenvälisiin väittelytilanteisiin. Tiede, jota tehdään perusteiden saamiseksi haluttaville väitteille käyttää räikeästi suorastaan vääriä metodeja saadakseen tuloksia, mikä johtuu myös rahoittajien tarpeista. Liian usein unohdetaan, että nollatulokset on myös tieteen kannalta merkittävää, ne eivät vain jää mieleen ja julkinen mielipide saattaa pitää niitä itsestään selvinä.

2.5.2. Johdattelu

Kysymyksillä, joille halutaan tietty vastaus, on monia ongelmia. Ensinnäkin tiettyjen kysymysten esittämistä voidaan pitää jo propagandana. Kun jotakin asiaa herätetään massojen mielissä, he saattavat muodostaa mielipiteensä samanaikaisesti. Silloin kysymyksiä implisiittiset (salaiset) ja eksplisiittiset oletukset vaikuttavat huomattavasti lopputulokseen ja julkisen mielipiteen muodostamiseen. Mustamaalaamisessa on tärkeää saada Toiset näyttämään kaiken mielipahan aiheuttajana. Tämä saavutetaan esimerkiksi valmistautumalla vuoropuhelun heikentämiseen huolellisesti, vaikka kyynisesti ennustamalla vastapuolen ennalta arvattavat argumentit, ja vastaamalla niihin. ”Hän tulee väittämään, että X, vaikka onkin totta, että Y”. Vaikka Y ei olisikaan tosi, väittämästä syntyy oletusarvo ja väitteen Y lopulta esiintyessä, vaikutti se ennalta arvattavalta valheelta.

Adam Curtis huomauttaa dokumentissaan *The Century of The Self* Robert Gallupin pyrkimyksestä tehdä mielipidemittauksistaan objektiivisia ja yksitulkintaisia julkisen

mielipiteen mittaajia (Curtis 2002). Kyseinenkään tavoite ei ollut helppo. On jopa helpompaa käyttää mittauksia vaikuttamaan mielipiteisiin. Toisin kuin sanomalehtien jutuissa, mielipidemittaukseen vastatessa on ihan aidosti annettava mielipide. Baillargeon antaa kaksi esimerkkiä monitulkintaisista kysymyksistä, minkä vastausten perusteella kysyjä voi tehdä oletuksia maasta kattoon. Luetko Helsingin Sanomia? voidaan käsittää monella tapaa: Oletko tilaaja? Luetko koskaan lehteä? Usein? Joka päivä? Koko lehden? Toisena kysymyksenä: juotko paljon alkoholia? Vastaukset riippuvat täysin vastaajan käsityksestä siitä, mikä on paljon. Mielialalla ja jopa vuodenajalla saattaa olla myös suuri vaikutus vastaukseen (Baillargeon 2007,145). Kyseisillä kysymyksillä ei voi kerätä aitoa tietoa, mutta ne ohjaavat vastaajan pohtimaan omia tottumuksiaan.

Pseudotieteitten, kuten homeopatian tai astrologian kannattajat kuvittelevat oikeasti tekevänsä hyvää ja taistelevansa oman totuutensa ja inhimillisyyden puolesta. Heille tulisi selittää perusteellisesti, miten hömppään saattaa uskoa järkevään ihminen, tämä tulisi tehdä jo kouluissa, mutta miten voimme kuvitella ihmisten kasvavan kriittisiksi niin kauan, kun kouluissa opetetaan lapsille totena legenda taikurista, joka ruokki tuhansia ihmisiä viidellä leivällä ja kahdella kalalla? (Matteus 14:14–21) Emme tietenkään voi olettaa, että ihmiset oppisivat kriittisiksi ajattelijoina itsestään. Uskonnonopetuksen poistaminen ei parantaisi asiaa, jos ei sitä korvattaisi kriittiseen ajatteluun kannustavalla kasvatuksella, mitä kouluissa ei opeteta. Emme lopulta voi syyttää toisia harhaisiksi pitämällä itse kiinni toisesta uskosta, se olisi varsin tekopyhää.

2.6. Voiko ihmisen aivopestä?

Ihmisiin voi siis vaikuttaa monin keinoin. Vailla eliitin intressejä propagandaan joukkotiedotus muokkasi ihmisiä haluamaansa suuntaan - vahingossakin, jos ihminen on siis vaikutuksille ja virhepäätelmille altis, miksi ei toisinajattelijoina voisi saman tien aivopestä normalisoiden kaiken mielipiteen? Termi aivopesu tuli kuuluisaksi *Miami Daily News*:in artikkelista *brainwash*, jossa käsiteltiin kommunistien keinoja pyrkiä saamaan länsimaiset sotavangit vaihtamaan puolta (Streatfeild 2006, 15). Aivopesulla tarkoitetaan erittäin vahvaa suostuttelua, jossa ihmiselle pyritään kasaamaan niin paljon painetta, että hän murtuu ja toimii käskyjen mukaan, esimerkiksi kertoo totuuden kuulustelutilanteessa, minkä vuoksi CIA on käyttänyt valtavia summia rahaa aivopesun tutkimukseen.

Vietnamin sodan aikaan väite kuului, että behavioristisen psykologian isän, fysiologiatutkija Ivan Pavlovin metodeja käytettiin kääntämään sotilaiden poliittisia

vakaumuksia. Pavlovin kuuluisassa kokeessa saatiin yksinkertaisuudessaan koirat ehdollistettua ripottelemalla lihajauhetta niiden kielille ja soittamalla kelloa samanaikaisesti, kuolaamaan aina kuullessaan kellot, koska olettivat ruoan olevan tulossa. Kokeista mainitaan harvemmin vahingossa tapahtunut löydös: Laboratoriossa tapahtui tulva ja koirat joutuivat uimaan paniikissa edestakaisin pitkiä aikoja kunnes Pavlovin avustaja sattui paikalle vapauttamaan heidät. Shokki oli ollut niin kova, että koirat olivat unohtaneet kaiken Pavlovin tekemän ehdollistamisen (Streatfeild 2006, 17–18). Tästä voi myös päätellä, että kovan paineen alla tehty muutos on tuskin pysyvä ja olla tyytyväinen siihen, että tahdonvastainen kontrollin lopullinen menetys on epätodennäköistä. CIA:n tutkimukset eivät tähän päivään mennessäkään ole tuottaneet tuloksia, vaikka he ovat kokeilleet niin huumeita (aloittaen räjähdysmäisen huumausaineiden suosion), sieniä, aistityhjiöitä, alitajuista viestintää, hypnoosia, kidutusta ja muita keinoja aivopesun salaisuuden selvittämiseksi (Streatfeild 2006).

James McDonald Vicaryn pahamaineisen tachistoskoopin tarkoituksena oli mullistaa markkinointi lähettämällä ”suoraan ihmisen aivoihin” kuvia murto-osasekunnissa, esimerkiksi elokuvanäytöksissä. Vicary väitti tutkimuksensa paljastaneen, että kun näytti kuvia, joissa luki syö popkornia ja juo kokista, hänen elokuvateatterinsa myynti parani popkornien osalta 57,7 % ja Coca Colan osalta 18,1 % (Streatfeild 2006, 191). Myöhemmin Vicary kuitenkin paljasti, että hän ei ollut tehnyt oikeasti lainkaan tutkimusta, vaan käyttänyt omien sanojensa mukaan liian vähän dataa saadakseen tuloksensa. Ihmisille jäi kuitenkin mieleen alitajuisen viestinnän pelko, yleisö rakastaa suuria tarinoita (Streatfeild 2006, 203). Kun Judas Priest haastettiin oikeuteen oletuksesta, että heidän albuminsa *Stained Glass* sisältää alitajuisia itsemurhaan kehottavia viestejä, langettavaa tuomiota ei koskaan annettu, sillä mitkään tieteelliset todisteet eivät puolla alitajuisen viestinnän tehoa (Streatfeild 2006, 214).

Ihmiseen ei tarvitse vaikuttaa taikatempuilla, ihmiskuntaa muokkaava propaganda on erittäin näkyvää eikä salaliittoa tarvita. Ihmistä ei saa toimimaan hänen tahtonsa vastaisesti, eikä propaganda tähän missään tapauksessa pyri. Sen on ratsastettava aallolla ja vaikutettava jo olemassa oleviin virtauksiin, ja pikemmin vakuuttaa ihmiset tahtomaan asioita, mitä he eivät tarvitse ja uskomaan asioita, joita he eivät ymmärrä. Virheelliset uskomuksemme antavat propagandistille vapaan pelikentän käyttää mieliämme hyväkseen.

3. PROPAGANDAN MYYTTI

Propaganda on erittäin kietoutunut myytteihin, niitä rakennetaan ja käytetään hyväksi kun halutaan vaikuttaa ihmisiin eri tavoin, joten aloitan propagandan käsittelyn oikaisemalla joitakin itse propagandaan liittyviä myyttejä. Myytti ansaitsisi ilmiönä tarkempaakin huomiointia käsitellessä propagandaa, mutta tyydyn tässä tutkimuksessa Roland Barthesin määritelmään myytistä depolitisoituneena puheena:

”Myytti ei kiellä asioita, päinvastoin sen tehtävänä on puhua niistä. Yksinkertaisesti se puhdistaa ne, tekee niistä viattomia, se antaa niille luonnollisen ja ikuisen oikeutuksen. se antaa niille selkeyttä, mikä ei ole selitys, vaan faktan toteamus. Jos lausun faktan Ranskan imperialismista selittämättä sitä, huomaan erittäin läheisesti että se on luonnollista ja *toimii sanomattakin*¹³. Olen varmistunut. Historiasta kohti luonnollista, myytti toimii ekonomisesti, se tuhoaa ihmistoimien monimutkaisuuden, se antaa niille olemusten yksinkertaisuudet. Se hylkää dialektiikat ja kaiken, mikä ei ole heti nähtävillä. Se järjestää maailman ilman ristiriitoja, koska siinä (myytissä) ei ole syvyyttä, avoin maailma joka rypee itsestään selvässä, se alustaa onnellisen selkeyden: asiat vaikuttavat tarkoittavan joitain itsessään.”¹⁴ (Barthes 1972, 143)

Ellul selittää tämän yksinkertaisemmin: myytti on kuvan aikaan saava uskomus (Ellul 1973, 246). Myytti ei ole itsessään paha asia, itse asiassa ne viittaavat useimmiten positiiviseen. Kehitys on esimerkki myytistä, mikä tuskin on huono asia, sillä siihen liitettynä rasistiset ja muut perustelemattomat vakaumukset hälvenevät välttämättä. Pidämme edistyksen ansiosta ennakkoluuloa pääosin perustelemattomana. Marginalisoituva rasismi antaa aika-ajoin agitaattoreille hetkensä, mutta ne ovat tuomittuja jäämään lyhytkestoiksi ilmiöiksi, joskin potentiaalisesti vaarallisiksi (Ellul 1974, 42). Myytillä ei ole omaa moraalista ulottuvuuttaan, se on vain yleisesti hyväksytty tyhjyyttään huutava iskulause; niitä purkamalla myös moraalista kehitystä voi tapahtua.

3.1. Myytti 1: Havaitsemme propagandan

Kun ajattelemme sanaa propaganda, muodostuu mieleemme selkeä kuva. Kuva on mahdollisesti uljas arjalainen, jonka taustalla liehuu natsilippu. Tietenkin, koska toisesta maailmansodasta on runsaasti aikaa, propaganda ei vaikuta meihin enää. Olemme viisastuneet. Kuva saattaa myös esittää punatähtein varustettua kommunistista marssia, jonka emotionaaliseen vaikutukseen kokijaansa uskomme vakaasti. Yksilö ajattelee:

¹³ Painotus lisätty. Se, mikä toimii sanomattakin, toimii Barthesille myytin lyhyenä määritelmänä.

¹⁴ suomennos on omani.

Tietenkään, emme itse ole niin naiiveja, että uskoisimme toisten propagandaa, sillä voimme tarkastella heidän toimintaansa objektiivisesti. Nämä esimerkit toimivat niille, jotka uskovat propagandan ajan olevan käytännössä ohi, ainakin länsimaisessa sivistysvaltiossa. Ymmärrämme kuitenkin, miten eri kulttuureissa yksinkertaisena pitämämme ihmiset jäävät oman valtiollisen propagandansa uhreiksi, vaikka omakohtainen kokemuksemme muista kulttuureista puuttuu täysin. Itse olemme immuuneja hyvän koulutuksen ja *vapautemme* vuoksi.

Toisille propaganda on vielä todellista, ja jotain, mitä tapahtuu päivittäin. Propagandan levittäjä saattaa olla kuka vain, yleensä sellainen henkilö, jonka mielipiteet eroavat omista. Joillekin media on puhdasta valhetta; Totuus löytyy kaivamalla historiallisia tosiseikkoja. Yleensä joku toinen on kuitenkin tehnyt työn, ja voimme uskoa häntä tarkistettuumme ensin tarkasti kaikki hänen esittämänsä faktat tai luottamalla häneen. Propagandan levittäjät ovat joko hölmöjä tai viekkaita salaisen agendan toteuttajia. Kuitenkin, heidän pääasiallinen propagandatyökalunsa on valheet ja niiden jatkuva toistaminen. Arvovaltaansa ja asemaansa vedoten, he johtavat tahallaan massoja harhaan. Totuuden väärällä puolella olevat puijatut terroristit saavat informaatiossa valtavista koneistoista, jolloin totuuden kaivanut soturi ryhtyy oikeamieliseen taisteluun hyvän puolesta, tai tyytyy ennustamaan väistämätöntä tuhoa, mihin vääräuskoisuus johtaa.

Nämä ovat äärimmäisiä kantoja propagandasta, joille molemmille on olennaista, että ne perustuvat koettuun informaatioon, jonka kuvitellaan olevan väärinajattelijoiden käsityskyvyn ulottumattomissa. Propagandaan koetaan olevan siis immuuneja tavalla tai toisella, sillä oikeaa informaatiota on saatavilla ja se on ymmärrettävissä.

Itse käsitys propagandasta on ensimmäinen vaarallinen myytti. Kun propaganda kuvitellaan ilmiselvänä ja tuttuna, kuten klassinen juliste jossa Setä Samuli kutsuu ”sinua” armeijaan, syntyy uskomus propagandasta vanhentuneena. Eihän kukaan usko propagandaa. Kuitenkin, klassisena esimerkkinä kuva on siinä mielessä toimivaa propagandana, että se luo harhaisen kuvan itse ilmiöstä, jonka vuoksi emme välttämättä osaa olla varuillamme. Ajatellaan myös propagandan käsitettä julisteina stereotyyppisesti, jolloin olemme alttiita lähes täsmälleen samalle voimalle, kuin mitä julisteet ovat aikaisemmin viestineet. Vieläkin on mainosjulisteita, joiden tarkoituksena on rakentaa mielikuvia ja uusia stereotyyppisiä. Julisteiden on vain pitänyt muuttaa muotoaan

ja nimeään. Tänä päivänä ne ovat vaali- ja valistuskampanjoita, mainoksia ja poliittisia sarjakuvia.

Markkinoinnista esimerkkinä tarjoan parranajoterien valmistajan Gilleten mainoskampanjan, missä ei niinkään pyritä kuvailemaan terän faktoja mahdollisille asiakkaille. Mainoksessa (jotka toimivat myös julisteina) hymyilevät huippu-urheilijat Tiger Woods, Thierry Henry ja Roger Federer. Miten huippu-urheilijat liittyvät parranajoon muuten kuin tässä tapauksessa olemalla miehiä? Eikö parranajon mannekiineina tulisi toimia lähinnä miehet, joiden ominaisuuksina on erittäin hyvä parrankasvu? Käyttämällä huippu-urheilijoita mainos ikään kuin lupaa, että tietyn parranajovälineen avulla kuka tahansa voi olla huippu-urheilija.

Myös julkisen ja kolmannen sektorin propagandat toimivat vielä vahvoina. Esimerkiksi A-klinikkasäätiön kännissä olet ääliö – mainokset ja julisteet luovat vahvaa mielikuvaa siitä, millainen tila on humalatila. Kampanja lupaa äärimmäistä moraalikrapulaa ja pyrkii näin vähentämään alkoholin kuluttamista. Suorempi ja rehellisempi viesti voisi esimerkiksi olla: ”Ei kannata juoda liikaa, koska...”¹⁵ Kaikki joihin mielikuvien pommitus vaikuttaa tuntevat kuitenkin itse tulleen lopputulokseen. Kampanjan tarkoitusperät ovat varmasti suoraselkäiset ja on selvää, ettei kännien juominen ole ainakaan terveyden kannalta hyvä idea, sen enempää kantaa ottamatta humalahakuisuuteen, itse kampanjasta voidaan kuitenkin sanoa, että se on metodeiltaan epärehellinen.

¹⁵ Kyseinen pyrkimys mielikuvamarkkinointiin epäonnistuu vielä siinä mielessä, että mainos esittää känniä hassuna asiana. Se tietyllä tavalla asettaa samanmielisen lukijan nauramaan ilmiön olemassaololle, ei ottamaan sitä vakavasti.

Emme koskaan myöskään havaitse sitä, mitä ei koskaan kerrota. Massamedia päättää itse, mitä tietoa kertoo ja jättää kertomatta. Suuressa maassa, kuten Yhdysvalloissa, on tutkijoita ja julkaisuja, jotka nämä asiat voivat kertoa, mutta valtamedian levikki niihin verrattuna on moninkertainen. Merkittävät uutiset saattavat jäädä erittäin usein marginaaliin, jolloin sillä saattaa olla uskottavuusongelma, kun uutista ei käsitellä kaikissa medioissa. Median suodattavasta vaikutuksesta kerron tarkemmin myöhemmin.

3.2. Myytti 2: Propaganda on valehtelua

Toinen propagandan itsensä myytti on sen pitäminen yksioikoisesti valehteluna tai katkerien pillerien sokeroimista, mutta valkopesu on suhteellisen pieni ongelma suhteessa propagandaan (Ellul 1973, 21). Valtaosa käsittää propagandan olevan puhtaasti harhaanjohtavaa ja valheellista informaatiota. Totuus ei voisi olla kauempina käsityksestä. Jo Göbbels muotoili propagandan periaatteissaan, että valehtelu ei ole kannattavaa. Uskottavuus on propagandassa kaikki kaikessa. Valheessa on se riski, että vihollinen tai faktat itse paljastavat propagandan. Ihmisillä on minimaalinen toleranssi valehtelua kohtaan. Valheita voi käyttää vain silloin, kun niitä ei voi mitenkään todistaa vääräksi. Totuus voi itsessään vaikuttaa myös epäuskottavalta (Doob 1950, 428). Jos jokin uusi tutkimus paljastaisi saunan olevan kausaalisesti todettu pääsyy suomalaisten sydän- ja verisuonisairauksiin, sen kommunikoiminen suurelle yleisölle olisi varsinainen haaste, sillä sauna on pyhä ja sen tuoma hyvä olo vakuuttaa yksilölle sen terveellisyydestä.¹⁶

Jos propaganda määritellään valehtelemiseksi, niin totta puhuneen propagandistin väitteestä tulee määritelmällisesti ei-propagandaa. Hämärä itsevarmuus tekee heikoksi tiedostamattomille hyökkäyksille. Jos sodassa kaikki mitä vihollinen sanoo, on valhetta, vihollinen voi kääntää tämän julkisen mielipiteen puolelleen osoittamalla vain yhden totuuden (Ellul 1973, 50).

Valehtelu on hoidettava paremmin kuin keksimällä tarinoita. Jos on pakko valehdella, pitää valehdella niin, ettei väitettä voi todistaa vääräksi. Tämä pätee myös dialogissa, ilmapiiri on rakennettava räjähdysherkäksi, jotta juoru tekee tehtävänsä. Myös asioiden irrottaminen kontekstista ei ole sinänsä valehtelua, lainaus pysyy suorana. Vihjailun avulla voidaan

---

¹⁶ Kyseisen kaltaisessa tapauksessa THL tuskin ryhtyisi propagoimaan saunoja vastaan suoraan, vaan asettaisi sille haittaveroja ja pyrkisi kieltämään uusien saunojen rakentamisen lailla. Tarpeeksi pitkään jatkuneen toiston jälkeen monet rationalisoisivat, tuskin kuitenkaan valtaosa, että eivät oikeastaan ikinä pitäneet saunoista.

esittää tarkkoja, yksinkertaisia puolitotuksia jättäen esittämättä johtopäätökset,¹⁷ jolloin todistuksen taakka kaatuu toisen harteille. Kannattaa tehdä siitä vaikeasti todistettavaa. Oikea tapa valehdella on päätellä vihollisen motivaatiot heidän puolestaan. Väitteelle on tosin oltava perusteita, mielellään konkreettisia sellaisia.

Ellul pitää poliittista jargonia tietynlaisena valehteluna (Ellul 1973, 58–59). Yleisöä pitää kehua, kuinka he ymmärtävät poliittista puhetta, samalla puhutaan asioista mahdollisimman vaikeasti, esitetään toisiinsa liittymättömiä asioita rinnakkain, jolloin toimijat voivat toteuttaa tekemisiänsä savuverhon suojista. Valehdella tulee pääasiassa tulkitsemalla faktoja kietoen niitä myytteihin kuten oikeudenmukaisuus, hyvyys tai isänmaallisuus.

3.3. Myytti 3: Propagandan tarkoitus on muuttaa mielipiteitä

Lehteä lukeva ihminen voi sanoa, että hän ei taivu propagandan alle lukemalla sen ja huomaamalla käsityksiensä pysyneen samana, mikä yleensä liittyy epäilyyn valehtelusta. Propaganda ei kuitenkaan pyri suoraan muuttamaan mielipiteitä, vaan luomaan kuvia ja usein kiteyttämään jo valmiita ajatuksia (Ellul 1973, 104).

Propagandan on pystyttävä tarjoamaan ihmiselle sitä, mitä hän haluaa; halun kohdetta ei voi muuttaa sellaisenaan. Miten propaganda voisi siis luoda kulttuurin tai ihmisen, jos sen ainoa mahdollinen vaikutus on ihmisen jo valmiiseen tarpeeseen vastaaminen? Mahdollinen vaihtoehto olisi olettaa, että ihminen todella muuttuu maailman mukana. Curtis tarjoaa käytännöllisen esimerkin: Markkinoiden on seurattava tarkkaan sitä, mitä ihmiset haluavat, ja tarjottava sitä heille. Jos hipit haluavat pukeutua kukkaisvaatteisiin, heille tehdään kukkaisvaatteita, keinotekoisista tyydytystä. Tämä ei sinänsä vielä muuta ihmistä, vaan se kiteyttää nousevan trendin, jonka tyydyttäjälle kehittyy valta-asema, kukkaisvaatteista tulee trendikäs normi, jolloin loput ei-vielä-hipit voivat hypätä kelkkaan mukaan. Hippien tapauksessa muodilla saatiin tukahdutettua sotavastainen mieliala, rauhanaatteesta onnistuttiin tekemään muoti- ja Woodstock -aate. Mainostus ja markkinointi varmistavat, että uusi ilmiö on turvallinen, jolloin voidaan uskotella lopuillekin ihmisille, että he haluavat osallistua. Näin luodaan keinotekoinen tarve, jolle tyydytys on jo valmiina. Prosessi ei tietenkään liity vain yhteen ilmiöön, kuten pukeutumistyyliin, vaan muuttaakseen ihmisen sen on liityttävä kaikkiin elämänaloihin, jolloin keinotekoisien tarpeiden tyydyttämisestä tulee myös tapa olla ja normi itsessään.

---

¹⁷ Ajatusten "luomisen" prosessiin voi myös käskää vilpillisellä huomautuksella: *SINÄ PÄÄTÄT! Tietenkin päätös on tehty jo etukäteen.*

Luulo siitä, että propaganda muuttaa mielipiteitä johtuu osittain myös uskomuksesta, että ajattelu edeltää aina toimintaa. Kuitenkin, asia on useissa tapauksissa toisinpäin ja jos kognitiiviset dissonanssit ratkaisevat toiminnan puolesta, propaganda on onnistunutta.

Naisia ei saada käyttämään pitkiä hameita pakottamalla edes mainostamalla, mutta heidät saa vakuutettua siitä, että iltapukuna on omistettava pitkä hame, jos vain *etiketti* määrää tämän. Bernays yleistää yhden propaganda periaatteista, jonka mukaan yleisön tahtoa ei saa ikinä vastustaa, sitä voi vain muokata hitaasti (Bernays 1955, 86).

4. PROPAGANDA JA SEN LEVITTÄJÄT

Sanaa propaganda käytettiin ensimmäisen kerran 1600-luvulla, kun paavi Gregory XIII perusti *Societas de Propaganda Fiden* (Yhteisö uskon propagointiin) levittämään uskonnollisia teoksia ulkomaille. Tämän jälkeen paavi Urban VIII perusti propagandakoulun pappeja varten. Paavi Clement VII jatkoi perinnettä perustamalla Pyhän uskon propagoimisen liiton levittämään katolisuutta (Bernays 1923, xvi).

Ellul määrittelee propagandan organisoidun joukon kokoelmaksi metodeja, joiden tarkoituksena on saada aikaan psykologisten keinojen avulla manipuloitujen ihmismassojen aktiivista tai passiivista osallistumista (Ellul 1973, 61).

Samalla kun Ellul sanoo propagandan tarkoituksiksi ihmisten saamisen liikkeelle, Chomsky kuvailee sen perimmäisiä tarkoituksia passiivoivaksi. Massa hajotetaan pieniksi palasiksi puhtaasti sen vuoksi, koska yksilöllä ei ole voimaa tai resursseja taistella oikeuksiensa puolesta. Joukosta irrotettua yksilöä on myös helpompi pelotella. Tämä ei saa ihmistä sinänsä liikkeelle, vaan vastustamaan kulttuurillisesti poikkeavia valtavirran mukana, joiden terveestä itsekritiikistä tulee heikkouden osoitus.

Propaganda tuhoaa lopulta niin älyn kuin tunteenkin. Stereotyyppien rakentuessa mieli katoaa arkitodellisuudesta kohti ambivalentteja ideaaleja. Konkreettiset esineet katoavat täysin ja muuttuvat iskulauseiksi, kuten Bernaysin kuuluisaan sodan oikeutukseen: ”Maailma turvalliseksi demokratialle”, jonka kuullessaan voi hihkaista: ”Kyllä, mutta mitä se tarkoittaa?” Vastaus annetaan kernaasti: Koko maailman demokratia turvataan lähettämällä puolustusvoimat sotaan. Vastauksen hyväksyvä kehittää näin samaan aikaan kauko- ja putkinäköään. Kun tämä tapahtuu tarpeeksi useasti, ihmisen yksityiset merkitykset muuttuvat universaaleiksi, ja kun hän myöntää haluavansa

ihmiskunnalle oikeuksia, se tarkoittaa hänelle kaikkea maan ja taivaan väliltä (Lippman 1921).

Propaganda kohdistuu aina massoihin. Vaikka individualismi onkin nykykulttuurissa vahva myytti, yksilö ei ole missään tapauksessa irtonainen osa massaa, vaan siinä missä hän lukee uutisia, katsoo televisiota, kuuntelee radiota, näkee mainoksia, surffaa Internetissä tai kommunikoi muiden ihmisten kanssa, on hän välttämättä osa massakulttuuria. Ellul toteaa propagandan synnyn vaatineen massamedian syntyä (Ellul 1973, 89). Massa on kuitenkin atomisoitu. Kun joukkokokouksessa tai lätkämatsissa yksittäinen ihminen huutaa hurraata ja iskulauseita, hän on joukossa, mutta yksin. Hän ei kommunikoi tai vastaa ympärillään oleville ihmisille, vaan suoraan johtajalle, joka urheiluottelussa on näkymätön. Ellul sanoo, että propagoitu joukko ei tarvitse johtajaa, mutta käyttäytyy, kuin sellainen olisi aktuaalisesti olemassa (Ellul 1973, 80, 211).

Propaganda ei halua keskustella; se haluaa yksilön toimivan tarkoituksperiensä mukaan, mikä onnistuu parhaiten hänen ollessa itsevarmassa hämärässä. Ellulin mukaan tämä tapahtuu irrottamalla ihminen osasta joukkoa, kasaamalla hänelle painetta, ja hyökkäämällä hänen itsetuntoaan, moraaliaan ja kulttuurillisesti oletettuja normejaan kohtaan, eli sitä, mikä hänestä on kulttuurillisesti sopivaa, kiteyttäen hänen jo valmiita käsityksiään, mitkä ovat enemmistön kanssa jo valmiiksi sopusoinnussa. Näin propaganda onnistuu poistamaan tärkeän linkin impulssista tapahtumaan johtavasta ketjusta: ajattelun ja kritiikin. Propaganda pyrkii tuhoamaan epäilyksen ja rakentamaan yksiulotteisen ihmisen vailla aitoa valintaa¹⁸ (Ellul 1973, 165).

Baillargeon viittaa Leon Festingerin teoriaan kognitiivisesta dissonanssista, minkä kautta propagandan voisi määritellä. Teorian mukaan toiminnan ja uskomusten väliset ristiriidat aiheuttavat painetta, josta ihminen haluaa eroon. Ratkaisu vaatii toiminnan tai ajattelun muuttamista (Baillargeon 2007, 200). Esimerkkinä toimikoon Katariina Lillqvistin animaatio Uralin perhonen, jossa suomalaisten sankari Mannerheim esitetään ampumassa ihmisiä, pukeutumassa naisten vaatteisiin (tai korsettiin) ja olemassa intiimissä yhteydessä nuoren kirgiisipojan, Uralin perhosen kanssa. Isänmaallisille miehille animaatio oli vaikeaa katsottavaa, Mannerheim on arvostettu historiallinen henkilö, jonka kaltainen hän haluaa olla. Suuttumusta ei herättänyt pääasiassa se, että Mannerheim ampui animaatioissa

---

¹⁸ Tällä tavalla propagandan varsinaiseksi uhaksi tulee sen vapauden rajoitus, vaikka antaakin tunteen suuremmasta vapaudesta; kuinka rehellinen olikaan Oceania Orwellin Vuonna 1984:ssä ilmoittaessaan isoin kirjaimin: "Vapaus on orjuutta".

viattomia, vaan se, että hänellä vihjattiin olleen homoseksuaalisia taipumuksia. Tämä aiheuttaa maskuliinisuutta tärkeänä arvona pitävässä henkilössä kognitiivisen dissonanssin. Hän voisi olettaa kaiken olevan valehtelua tai propagandaa¹⁹ ja unohtaa koko jutun, aiheuttaisiko se sittenkin suuttumusta? Aina on olemassa kysymys: ”entä jos?” Tämän vuoksi hänen tulee teoretisoida, onko homous sittenkin hyväksyttävää, vai eikö Mannerheim ollut sittenkään sankari. Jos ihminen ei pääse kyseisestä paineesta eroon, hän pyrkii sulkemaan koko asian mielestään välttämällä itse dissonanssiin johtavaa linkkiä, ajattelua. Tämä onnistuu parhaiten suuttumalla liittyen kuoroon, joka vaatii häpäisijöiden päätä pölkylle. Mitä useampi kuorossa odottaa, sitä helpompaa siihen liittyminen on.

Procter & Gamble, massiivinen kulutushyödykkeiden tuottaja, ei suostu mainostamaan televisiosarjoissa, joka loukkaa sotilaita, tai kritisoi yritysmaailmaa. Voimme vain kuvitella, kuinka paljon tämänkaltaiset säännöt vaikuttavat myös ohjelmien sisältöön (Baillargeon 2007, 284). Mediajohtajien syyt suodattaa julkaisujensa sisältöä ovat huomattavia. He ovat poikkeuksetta erittäin varakkaita ja esimerkiksi vasemmistolaisen äänen julkaiseminen olisi näin ollen suoraan heidän pussistaan pois. Mainostajilla on myös syytä välttää vasemmiston ääntä, sillä varaton lukijakunta ei ole heidän mieleensä. Mainostajien tukiessa oikealle kallistuvia julkaisuja, pysyvät niiden kustannukset halvempina, ja vasemmiston julkaisut muuttuvat näin ollen suhteessa lukijakuntaansa tähtitieteellisen kalliiksi. Demokraattisesta mahdollisimman laajaa levikkiä havittelevasta massamediasta tulee näin timokraattinen propagandatyökalu. Myös valtion, armeijan ja yritysten suodattava vaikutus uutisiin on vahva. Viime kädessä propaganda on journalistien levittämää, he viestittävät PR-henkilöiden haluamaa viestiä vapaaehtoisesti ja tietoisesti. Päättäjiksi hyväksytyt konservatiivit uhkailevat rahaeliitin ja yritysten tuella, että mikä tahansa vallan muutos uhkaa vakavasti juuri sinun hyvinvointiasi (Edelman 2001, 27).

Chomsky puhuu propagandasta lähinnä ihmisten yhdistymistä vastustavana voimana, mikä on voitettavissa ja pääosin massamedian tuottamaa. Ellul puhuu propagandasta välttämättömänä teknologian ohessa syntyneenä sosiologisena ilmiönä, jonka kanssa on tultava toimeen. Teorioissa yhteistä on tämä: Propagandan on ruokittava yksinäisen ihmisen huolta siitä, että kukaan ei ole hänen kanssaan samaa mieltä. Hyväksyttävää on tietysti yhtenäistävä kietoutuminen myyttiseen ja tyhjään ideologiaan, joka hämää massoja ja estää niitä toimimasta itsensä parhaaksi.

---

¹⁹ Animaatio oli ilmiselvästi propagandaa, jonka tarkoituksena oli kaiketi kritisoida tappamista.

Yksilöllä on ongelma propagandan ristitulessa. Psykologisin keinoin annettavat suggestiot kasaavat ja lievittävät vuorotellen paineita ja aiheuttavat täten ahdistusta. Miksi kukaan haluaisi, että näin on? Miksi on propagandaa sen sijasta, että ei ole propagandaa? Eikö vapaus ole yksi arvo tai myytti, minkä kanssa kaikkien tulisi olla samaa mieltä? Todellisuudessa kaikki ovatkin, mutta saattavat käsittää vapauden täysin eri tavalla. Lähes kaikki propagandateoreetikot sanovat, että demokraattisessa yhteiskunnassa propaganda on väistämätöntä, se on välttämätön osa massayhteiskuntaa.

Propagandaa on kuvailtu niinkin merkittäväksi voimaksi, että kulttuuri muuttuu sen myötä PR-kulttuuriksi (Fairclough 1997, 21). Mitä erilaisimpia muotoja klassiselle *homo sapiensille* on myös ehdotettu, riippuen siitä, minkä voiman vaikutusta pitää merkittävimpänä. Marxilaisen talousteoreetikon mielekäs valinta voisi olla *homo economicus*, tai talousjärjestelmämme enemmän kuvaavana esimerkkinä voisi olla esimerkiksi lyhyen tähtäimen hyöty-ihminen. Kuitenkin, koko ihmisyyden tai ajan hengen määrittäminen yhden ilmiön alle herättää varmasti vastustusta intressiriippuvaisuutensa suhteen. Vaikka propagandan vaikutus on merkittävä, jää se vain yhdeksi näkökulmaksi ihmisyyden määrittämisessä.

4.1. Mediapropaganda

Edward Herman ja Chomsky kuvailevat propagandan olevan myös toisinajattelun marginalisoimista. Heidän propagandamallinsa toimii yksinkertaisuudessaan seuraavalla tavalla: Kaikki ei-empiirinen informaatio kulkee niin monen suodattimen läpi, että lopullinen rivikansalaisen saama informaatio on erittäin yksipuolista, mahdolliset vaikutukset ovat tarkoin laskelmoituja. Propagandaa toteuttavat sitä käyttävä sekä siitä hyötyvä eliitti: massamedia-yhtiöiden johtajat, heitä rahoittavat mainostajat, sekä yhä heidän ja valtion rahoittamat sekä hyväksymät ”asiantuntijat”, jotka kaikki suodattavat uutisia rautaisella otteella. He päättävät yksin sisällön ja sen, mikä on uutisoimisen arvoista (Herman, Chomsky 1988, 2). Kun nämä suodattimet tulevat inhimillisen ymmärryskyvyn ongelmallisuuden päälle, maailma vaikuttaa varsin omituiselta paikalta:

1. Suodatin: Koko, omistajuus ja tuottoon orientoituminen. Yksityiset mediatilat ovat sidottuja yksityistalouteen. Mediakonsernien määrä ja omistajuus on häviävän pieni. Sijoittajat voivat uhkailemalla pitää media-yhtiöiden tahdon julkaista markkinamyönteisiä uutisia, vaikka tarvetta tälle on vähän, sillä mediajohtajilla on heidän kanssaan samat intressit. Talousjärjestelmästä tulee helposti itsestään selvä, kun kaikki informaatio on

suodatettu läpi niin, että järkevä muutoksen mahdollisuus pyritään tukahduttamaan. (Herman, Chomsky 1988, 3-13).

2. Suodatin: Mainostajat. Mainostajat ovat saaneet valtaa lehdissä alentamalla niiden tekemisen kustannuksia, mikä voidaan vähentää suoraan myös lopullisen tuotteen hinnasta. Mainostajat haluavat palvella pääosin kuluttavia asiakkaitaan ja yhteistyökumppaneitaan vaikuttamalla lehtien sisältöön. Köyhien intressit siis pakenevat heiltä, massamedian demokraattisuus on sidottu tulotasoon. Mainostajat karsastavat myös, jos heidän asiakkaansa kriittisesti tai kulttuurillisesti merkittävää materiaalia, joka ei tavoita yleisöä yhtä hyvin kuin draama (Herman, Chomsky 1988, 14–18).

3. Suodatin, lähteet: Media pitää luotettavana lähteenä valtiota, armeijaa poliisia ja yrityksiä. Niiden arvovalta antaa itsessään uutisille uskottavuuden, mitä journalistit kunnioittavat ja jakavat eteenpäin. Jos lähteet eivät ole kiinnittäneet uskottavuuttaan, ne aiheuttavat kritiikkiä ja uhkauksia, tarkistamiseen tarvitaan aikaa ja rahaa. Viralliset lähteet, kuten valtio ja armeija tekevät journalistien työn kaiken lisäksi helpoksi tekemällä heille helppoja tiedotteita, järjestämällä mukavia lehdistötilaisuuksia ja kuvausessioita journalistien aikataulun mukaan, ja saavat näin erityisaseman rutiinilähteinä. Näin veronmaksajien rahoja käytetään heidän itsensä propagointiin. Vaihtoehtoiset uutisten tekijät ja tiedotteiden tekijät ovat uhka jos ne keräävät hyvän uskottavuuden. Voimakkailla organisaatioilla on erittäin vahva konsulttien armeija, joka tekee kielestä, viesteistä ja informaation esittämisestä uskottavamman kuuloista, vaikka sisältö olisi mitä. Yliopistojenkin viestintään tulee propagandamallin mukaan yritysmaailman vaikutteita, jonka näkökulma vaikuttaa muun muassa siihen, mikä tutkimus on uutisoimisen (ja sitä kautta myös populaarin tutkimuksen) arvoista ja mikä ei. Propagoivien instituutioiden hyväksymät asiantuntijat saavat kaikista eniten mediatilaa (Herman, Chomsky 1988, 18–25).

4. Suodatin: Ankara vastustus²⁰: Äärimmäisen ankarassa vastustuksessa uutistoimittaja saattaa saada soiton valkoisesta talosta, tai lehden tärkeältä yhteistyökumppanilta, josta rahoitus on kiinni, milloin he joutuvat taipumaan. Eliitti voi myös järjestää instituutioita, jotka tuottavat vastustusta säännöllisesti. *Accuracy in Media* (AIM) on muun muassa kahdeksan eri öljy-yhtiön rahoittama vastustusta systemaattisesti tuottava instituutio. Aina kun konservatiivien näkemys ulkopolitiikasta on uhattuna, AIM ryhtyy toimeen. Jos media

---

²⁰ englanniksi *flak*

ei pysy ruodussa, AIM tekee kaikkensa kustannuksien ja ongelmien kasvattamiseksi heille. Media kohtelee vastustuskoneita hyvin toistuvien hyökkäystenkin vuoksi, myös valtio tekee tätä (Herman, Chomsky 1988, 26–28).

5. Hermanin ja Chomskyn kuvaileva suodatin on antikommunistinen ideologia, millä voi perustella liudan asioita. Presidentti Harry Trumanin sekä Republikaanisenaattori Joseph McCarthyn aiheuttaman punaisen pelon ja vainon aikaan Yhdysvaltalaiset uutistoimistot saivat pelätä syytöksiä kommunismista, jotka saivat myös mainostajat varpailleen. (Herman, Chomsky 1988, 29–31) Itse ulottaisin suodattimen koskemaan kaikkia valtion ja eliitin hyväksymiä vihollisia, jolloin siitä tulisi ajallisesti olennaisempi instrumentti propagandan tutkimukseen.

Uutisilla on aina ideologinen funktio, päättelyt tehdään lukijan tai katsojan puolesta joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Implisiittisessä tulkinnassa pyritään hävittämään lukijan mahdollisuus arvioida syy- ja seuraussuhteita lainkaan itse, ne tuodaan annettuna. Uutisten suuren määrän vuoksi lukijoilla harvoin on aikaa katsastaa kriittisesti asioiden tilaa, ulkomaan uutisissa heillä harvoin on siihen edes kykyjä ja mahdollisuuksia, mikä palvelee vallitsevia valtasuhteita varsin hyvin. Mitä vaan voi implisiittisesti olettaa ja näin petkuttaa valehtelematta. Ongelma pahenee vielä, sillä PR-henkilöt tekevät tiedotteet, jotka journalisti päästää pureskelematta läpi. Pieniltä tuntuvien yksityiskohtien kumuloitu vaikutus on kuitenkin merkittävä vallankäytön väline ja maailmankuvan muokkaaja (Fairclough 1997, 162). Tämän lisäksi uutiset voivat oman agendansa mukaan tehdä minkälaisen kuvan haluavat asiasta kuin asiasta yleisölle. He kontrolloivat katsottavia kuvia, kuunneltavia ääniä ja luettavia tekstejä. Haastattelut kertovat lopulta aina enemmän haastattelijasta kuin haastateltavasta, hän voi formuloida sen etukäteen kehittämällä tarkan käsikirjoituksen, tekemällä johtopäätöksiä haastateltavan puolesta, manipuloimalla tätä, kirjoitetussa haastattelussa kaikki teksti syntyy toimittajan kätösistä (Fairclough 1997, 32).

Myös viihde toimii mielikuvien muokkaajana, Baillargeon toteaa:

”Valtavirtamedian ... tulisi olla pääväylä julkiseen keskusteluun ja väittelyyn, he ovat kuitenkin luopuneet tästä tehtävästä muuttaen toimintansa propagandavälineeksi. Toisin sanoen ei ole juhlittavaa siinä, että televisio kaataa yhä enemmän resursseja tosi-tv:seen ja muihin uskomattoman tyhmiin tuotantoihin, niin suurin tragedia on uutistoimituksessa sen paetessa ja unohtaessa median poliittisen ja kansalaisvelvollisen tehtävän, mikä on yleisölle tiedottaminen.” (Baillargeon 2007, 281)

Viihdesarjojen mainostulojen lisäksi esimerkiksi Poliisi-TV:n ja Pelastajien kaltaisten sarjojen on tarkoitus legitimoida kansan ja valtion välisiä luottamussuhteita viihteen avulla. Myös viranomaisten on otettava käyttöönsä propaganda saadakseen julkisen mielipiteen puolelleen (Fairclough 1997, 228–229). Jos propagandaa ei hoida kukaan valtion sisällä, sen ulkopuoliset voimat saavat kannatuksen. Natsit saivat suuria voittoja Itävallasta ja Tšekkoslovakiasta käyttämällä psykologista sodankäyntiä.²¹ Yhden valtion ryhtyessä tähän ei muilla valtioilla ole muuta mahdollisuutta, kuin toteuttaa propagandaa, josta sitä mukaa tulee välttämätön sosiologinen ilmiö (Ellul 1973, 134). Demokraattisen propagandan tehtäväksi jää näin huonon propagandan teko. Sen tulee tähdätä valtiokoneistojensa avulla tekemään kansalaisistaan mahdollisimman uskollisia, kietomaan heidät myyttiin kansalaisen hyveistä ja vastustamaan muita valtioita vain siksi, että näiden propaganda ei ehdi ensiksi.

Journalistien eettisistä toimintaohjeista otettiin vuonna 1996 pois objektiivisuus. Tämä on vain rehellistä ja tehtiin siksi, koska journalisteilla ei kuviteltu enää olevan minkäänlaista realistista mahdollisuutta objektiivisuuteen. Sana korvattiin termeillä oikeudenmukainen, tasapainoinen, kokonainen ja reilu. Tällä tarkoitetaan usein jopa lobbausryhmien ja esimerkiksi kreationismia kannattavien tieteilijöiden mielipiteiden asettamista tasapainoon, mikä on täysin vastoin kaikkea järkevää tiedotusta (Baillargeon 2007, 291–293).

Journalismi on alistunut kaupallisille pakotteille. Suodatusta tapahtuu runsaasti myös konservatiivisissa ajatushautomioissa, kuten *Freedom House*, jotka syyttävät systemaattisesti mediaa vasemmistolaisesta agendasta samalla tuottaen niille hyväksymäänsä sisältöä. Strategiana toimii jatkuva hyökkäys omaan pesäänsä, jolloin kaiken epämieluisan voi hylätä humpuukina ja mieluisaa käyttää aseena. Chomsky ehdottaa, että riippumattomien kansalaisten ja aktivistien tulisi tehdä mahdollisimman paljon omaa viestintää konservatiivisen viestintähegemonian välttämiseksi (Chomsky 1997).

4.1.1 .Historian uudelleenkirjoitus

Kun Nicaraguassa ja El Salvadorissa käytiin samanaikaisesti vaaleja 1984–1985, Yhdysvaltalaismediat väittivät systemaattisesti Nicaraguan vaalien olevan vilpilliset ja El Salvadorin ”nousevan demokraattiset”, riippumattomat tahot osoittivat samanaikaisesti Nicaraguan vaaleissa tapahtuneen vähemmän hämminkiä. Yhdysvaltalaismediat esittivät

---

²¹ Psykologisesta sodankäynnistä käytetään myös termiä *Psy-ops*, joka tarkoittaa suhteellisen yleistä armeijan tapaa istuttaa uutisia ulkomaisiin tiedotusvälineisiin (Steuter, Wills 2008, 166)

käytännössä kaiken toimivan Nicaraguassa huonommin, kuin El Salvadorissa luottaen siihen, ettei kansa luota muualta saatuun vaihtoehtoiseen tietoon (Herman, Chomsky 1988, xxv). Nicaraguassa täytyi osittain sanan- ja kokoontumisenvapauden ehto sekä lehdistönvapauden ehto, samalla kuin toisissa maissa aktivistit saivat pelätä katoavansa mystisesti soraäänien vuoksi (Herman, Chomsky 1988, 97–99). Boris Jeltsinin 8 %:n kannatus ja sitä seuraava voitto mainittiin läntisessä mediassa ”Voittona Venäläiselle demokratiassa”, koska hän oli markkinamyönteinen ehdokas (Herman, Chomsky 1988, xxvi).

Herman Chomsky sanovat Yhdysvaltojen kyyneen kääntämään käsitetyn todellisuuden Vietnamin sodasta ylösalaisin laajamittaisen sensuurin sekä sotavankien myytin avulla (Herman, Chomsky 1988, xxxiv). Kadonneet yhdysvaltalaisotilaat, POWit (*Prisoner of War*), ovat rakentuneet myytiksi, jonka tarkoituksena on esittää Vietnamilaiset kylmäverisinä ja ikuisina kiduttajina.²² Hollywood auttoi omalta osaltaan rakentamaan myyttiä POWeista elokuvilla, kuuluisimpana Kauriinmetsästäjä, mikä auttoi muuttamaan raa’an kuvan sankarilliseksi fiktioksi. Vaikka todisteita Vietnamilaisten kaappaamista sotilasvangeista ei ole, on siitä tullut todellisuutta monille. POW-myytistä kertonut H. Bruce Franklinin kirja Vietnamin sota ja muut Amerikkalaiset fantasiat sai kaksi mainintaa Yhdysvaltain valtamediassa, kun Hermanin ja Chomskyn mukaan kehnosti kirjoitettu Vietnamin sotaa puolustava Michael Lindin kirja: Vietnam, välttämätön sota, sai 27 mainintaa, 44 arvostelua, sekä tekijä vapaata kirjoitustilaa (Herman, Chomsky 1988, xxxv). POW/MIA lippu on vahvasti symbolinen, ja on yksi vahvimista sotaa legitimoineista symboleista. Symbolin kanssa ei voi olla eri mieltä:

Yhdysvaltojen reaktiot kansanmurhiin ovat myös vaihtelevia. Kommunisminvastainen Suharto oli niin sanotusti hyvä kansanmurhaaja Yhdysvaltalaispolitiikalle. Valtamedia ei antanut paljoa huomiota Suharton kauheuksille samalla kun Yhdysvallat antoivat hänelle

---

²² Aikaisemmin mainitsemani myytti aivopesusta liitettiin myös Vietnamilaisiin. Tosin CIA tuntui aidosti uskovan myyttiin.

taloudellista, diplomaattista ja sotilaallista tukea, miehelle, jonka kampanjat tappoivat satojatuhansia (Herman, Chomsky 1988, xxii). Virallisesti sanottiin, että ongelma on Indonesian oma, ja Yhdysvalloilla ei ole syytä puuttua asiaan. Valtion intressit oli lähinnä pitää sotaa yllä aseiden myymisen vuoksi. Herman ja Chomsky soveltavat runsaasti ja yksityiskohtaisesti muitakin uutisilmiöitä propagandamalliinsa perustellen tarkoin mediaan vaikuttavia todellisen tiedon vastaisien suodattimien todellisuutta.

4.2. PR

Bernays tiesi, että propaganda on ikäviä konnontaatioita tuottava sana, koska muun muassa Göbbels käytti tätä ja se herättää tänäkin päivänä mielikuvan natseista tai muista pahoista voimista. Hän piti propagandaa kuitenkin välttämättömänä ja hyvänä asiana, mutta joutui keksimään hyväksyttävämmän sanan sen tilalle. Tämä sana oli *Public Relations*, eli suomenkin kieleen lyhennettynä PR (Bernays 1955, 48).

Kiireiselle journalistille annetaan PR-henkilön toimesta valmiiksi pureskeltu uutinen valmiilla näkökulmalla, jota alkuperäisellä lähteellä on aikaa kohentaa tarkoitusperiinsä sopiviksi. Itse asiassa kauhistuttavan suuri osa uutisista on nykyaikana peräisin tiedotelähteistä, mikä tekee journalistin työn helpommaksi ja halvemmaksi. Tilannetta ei helpota kova kilpailu Internetin pikku-uutisista, joilla saadaan liikennettä sivuille kopioimalla kaikki ensimmäinen uutisen kirjoittaneen jutut vailla minkäänlaista lähdekritiikkiä. Herman ja Chomsky sanovat, että journalisteille tiedotteita tuottavien PR-ihmisten määrä on kasvanut tähän päivään mennessä journalistien määrää suuremmaksi (Herman, Chomsky 1988, xvii).

Kaikkien on jo palkattava PR-asiantuntija tänä päivänä, jopa yliopistojen on perusteltava hyödyllisyyttään vaativalle julkiselle mielipiteelle propagandistien avulla. Jos ne eivät näin toimi, valjastaa pian yksityinen sektori koulutuskirstut omaan käyttöönsä tituleeraten innovaation sivistyksen edelle. He pyrkivät jo nyt brändäämään humanistiset alat hyödyttömiksi, niiden rahantuottomahdollisuudet kun ovat tekniikan edistyksiä heikompia. Yhteiskunnallinen tutkimus saattaa myös kritisoida valta-asemia, joiden kiinni pitämiseen eliitillä on vahva tahto. Humanistilla ei ole samanlaista tarvetta taistella tekniikkaa vastaan, vain tarve pitää kiinni omien resurssiensa riittävydestä, hänen näkökulmastaan ristiriitaa ei ole. Tämä ei kuitenkaan onnistu enää ilman propagandaa. Ei tietenkään ole huono asia, että kyseenalaistetaan itsestään selvinä pidettäviä asioita, jopa sivistystä, mutta julkinen

mielipide on silti huono mittari sille mikä on tärkeää, sillä sivistys ei ole dramaattista (Bernays 1955, 142–143).

4.2.1. PR-kampanjoinnista

Persianlahden sodan oikeuttaakseen PR-yhtiö Hill & Knowlton levittivät julkisuuteen kuvia, jossa lapsia heitettiin lattialle kuolemaan keskoskaapeista ja kuvia, joissa ”kohta vapautettavia” Irakilaisia kidutettiin. Myös Yhdysvaltojen hyökkäyksiä Grenadaan ja Vietnamiin edelsivät samankaltaiset propagandakampanjat (Whillock 1995, 137). Baillargeon kertoo Kuwaitilaisesta tytöstä nimeltään Nayirah, joka piti esitelmän Yhdysvaltain edustajanhuoneessa, missä hän kertoi Irakin armeijan ja tappaneen 312 lasta tuhotessaan sairaalaa, jossa hän oli vapaaehtoisena. Baillargeon huomauttaa, että George Bush vanhemman ohella seitsemän senaattoria viittasi Nayirahin todistukseen perustellakseen pommituksen tarvetta. Pommitus hyväksyttiin viiden äänen perusteella. Esitys oli kuitenkin täydellistä valhetta. Hill & Knowlton oli kouluttanut Kuwaitin suurlähettilään tyttären valehtelemaan koko juttunsa, mikä sai lopulta aikaan massiivisen julkisen tuen pommituksille (Baillargeon 2007, 269–270). Vaikka valheet paljastuivatkin, kiinnostus juttuihin ehtivät jo vanhentua ja vahinko oli jo tapahtunut.

Bernaysin kertoo kuinka hänet palkattiin kohentamaan silkin myyntiä, vaikka analyysi väitti, että Yhdysvalloissa ei voi saada silkkiä muotiin. Tuottajien toimesta perustettiin täten silkkimuotipalvelu. He keksivät tuoda arvovieraan Pariisista Yhdysvaltoihin, joka suostuteltiin käyttämään silkkivaatteita ja ostamaan dramaattisesti silkkimekon. Lehdistö ja muotitoimittajat tietenkin raportoivat vieraan käynnistä. Koska Pariisia pidetään muodin pääkaupunkina ja sieltä tullut arvovieras osti Yhdysvaltalaista silkkiä, sen oli oltava merkittävää tapahtuma. Hitaasti, mutta varmasti, silkki tuli taas muotiin. Iso kauppaketju päätti olla muodin edelläkävijä, ja ilmoitti sen mainoksessaan ”meiltä saa silkkiä”, jolloin muut seurasivat perässä. Tarve luotiin täysin keinotekoisesti ja sille tarjottiin valmis tyydytys (Bernays 1955, 44).

Bernays palkattiin myös saamaan pianot suosioon. Tämä hän teki asettamalla elokuvien taustoille pianoja. Idealisoitujen Hollywoodin kuvat saivat mainoksen ”osta piano” muuttamaan muotoon ”myy minulle piano”, vaikka ostaja ei edes itse ymmärrä, miksi piano on tärkeä. Kulutusyhteiskunta on mahdollinen juuri siksi, että kenellekään ei anneta aikaa miettiä, kuvat muodostuvat ideoiden jatkuvan pommituksen seurauksena.

Yksinkertainen kävely ulkona liitetään tuulipukuun ja kuntoiluun, jotta voi näyttää urheilulliselta. Sille annetaan tarkoitus edeltä (Bernays 1955, 78).

Esimerkit ovat hälyttäviä. Television ja pop-kulttuurin ääressä kasvaneet sukupolvet ovat altistuneet pienestä pitäen maksimaaliselle määrälle erilaisten mielikuvien luomista. Kun ajattelenkin sanaa paratiisi, kuvittelen saaren, jossa hiekka on sileää, merivesi kirkasta ja voin maata riippumatossa juomassa värikästä drinkkiä. Vaikka en halua taloa, haluan omakotitalon, jonka kellariin voin rakentaa pelihuoneen baaritiskeineen ja biljardipöytineen. Kyseiset vahvat kuvat tulevat pop-kulttuurista. On sanomattakin selvää, etten aidosti tarvitse pelihuonetta tai luksuselämää paratiisisaarella, halu ja tarve sekoittuvat usein kierosti keskenään, kun rahalla saa ostettua kaiken.²³

4.3. Markkinointi

Markkinoinnin maailmassa huomattiin aikoinaan, että ihmisen tarpeita voidaan tyydyttää keinotekoisesti, ja sillä voidaan tehdä rahaa. Vielä myöhemmin huomattiin, että tulee vielä halvemmaksi tyydyttää ihmisen keinotekoisia tarpeita (Ellul 1973, 189). Keinotekoisien tarpeiden luomiseksi on kehitetty mainostaminen.

Bernays totesi, että ilman mainostamista tuotteiden tuotto olisi mitätön, koska ihmiset valitsisivat halvan ja pääsisivät halvalla, ja se johtaisi ankaraan hintakilpailuun ja tuotteiden halpenemiseen (Bernays 1955, 103). Monille kuluttajille uutinen saattaisi olla hyvä. Tuotteiden laadulla on todella vähän merkitystä niiden myynnin kannalta, tärkeintä on saada aikaan luottamusta herättävä tuotemerkki, brändi, mahdollisimman laajalla markkinoinnilla, jolloin uutta tuotetta kokeileva valitsee markkinoinnista tutun tuotteen ja päättelee sen olevan ehdottomasti paras. Hyvän brändäyksen tuloksena muiden valmistajien samat tuotteet vaikuttavat huonoilta, vaikka eroa ei olisi. Onnistuneesta brändistä voisi ottaa esimerkiksi taas Gilleten, joka on monille ainoa mahdollinen partaterä. He ovat varmoja siitä, että laadusta kannattaa maksaa, vaikka eivät tietäisi mitään muiden partaterien olemassaolosta, totta kai Gilleten terä on paras, se on kaikista tutuin, kallis eli laadukas, ja kaikki käyttävät sitä. Todellisuudessa ei ole mitään syytä tai suurta salaisuutta, miksi Gilletellä olisi käytettävissään paras mahdollinen tapa tuottaa parhaita mahdollisia partateriä, mihin muut valmistajat eivät kykene. Oikeasti markkinointi on vain muita huomattavasti parempaa.

---

²³ Vasemmistolaiset puhuvat enemmän tarpeesta, oikeistolaiset halusta.

Markkinat ovat voimattomia, jos ne yrittävät tarjota ihmisille sitä, mitä he eivät halua. Historiallisten dokumenttien tekeminen on Big Brotherin kaltaista tosi-tv:tä kalliimpaa, ja katsojia on vähemmän, taloudellisten intressien kannalta niiden tekeminen ei ole kannattavaa. Tosi-tv on esimerkki onnenpotkusta viihdemarkkinoille. Käsikirjoittajat on saatu pois kuvioista, ja ihmisten julkisuuden himo tekee heistä ilmaisia näyttelijöitä.

Propagandan tekijä ei saa uskoa yleisöään, hänen pitää ymmärtää mitä yleisö todella haluaa. Esimerkiksi mies ei halua autoa välttämättä, koska se on hyvän hintainen ja hyvin varusteltu. Hän haluaa ostaa auton osoituksena statuksestaan. Siksi automainoksissa on yllättävän paljon maskuliineja kuvia, kuten leijonia, joilla ei ole mitään tekemistä auton kanssa. Ne haluavat herättää primitiivisiä vaistoja (Bernays 1955, 75).

Lihateollisuuden tulee pyrkiä saamaan aikaan ajatusta, että liha on terveellistä. Nykyään rasvainen liha pitää laihana karppauksen myötä, mutta ei ole täysin varmaa, ottavatko ihmiset väitteet vastaan. Kun tässä tapauksessa ottivat, viljateollisuuden tuli vastata muotiin tekemällä omia karppaustuotteitaan. Markkinat eivät edes vaadi noin 90 %:n kannatusta, minkä valtaosa propagandatutkijoista arvioivat mahdolliseksi maksimivaikutukseksi. Propagandat voivat kamppailla keskenään ja mennä päällekkäin. Mainostus kannattaa vieläkin aina, kunhan käyttää siihen voi kaikkia saatavilla olevia medioita.

Lapsia suojellaan jonkin verran mainoksilta. Esimerkiksi lapsi ei saa kehottaa toista lasta ostamaan jotain tuotetta televisiomainoksissa (Kuluttajavirasto, kuluttaja-asiamies ja kansanterveyslaitos 2005). Myös tupakkamainonta on lähes kaikkialla laitonta ja alkoholimainonnan täyskiellon voimaan astuminen on käytännössä vain ajan kysymys. Kaiken tämän jälkeen on erittäin tekopyhää olettaa aikuistenkaan olevan erityisen paljon lasta parempi päättämään mielihaluistaan. Eri markkinointikiellot ovat Valtion sensuuria ja ennalta määrättyihin arvoihin tähtäävää toimintaa, kuitenkin mainonnan itsensä haitallista vaikutusta ei tunnusteta, mainokset ovat itsestään selvyys. Päivittäin mainostetaan velkaantuneille kalliita autoja, lihaville rasvaisia ruokia ja makeisia, turhamaisille kosmetiikkaa ja ym. ja jokaiselle mahdolliselle tuotteelle löytyy toisaalta vastakampanja, missä varoitetaan kyseisten tuotteiden vaarallisuudesta tai moraalittomuudesta. Kampanjat, jotka saavat valtion mandaatin saavat tavoitteitaan myös lainsäädäntöön. Mielistämme taistelevat voimat saavat terävämmänkin ihmisen sekaisin.

4.3.1. Helpon elämän kultti

Bernays sanoi, että yksinkertaisuuden ja käytännöllisyyden vuoksi kaksipuoluejärjestelmä on sovittu. Tämä helpottaa myös lobbareiden toimintaa huomattavasti (Bernays 1955, 38). Ellulin mukaan propaganda saa lopulta välttämättä aikaan kaksipuoluejärjestelmän, joista molemmat valjastetaan ajamaan eliitin etua (Ellul 1973, 219).²⁴ Uusien puolueiden tulo kentälle yritetään estää hinnalla millä hyvänsä, mielellään lainsäädännöllä. Kaksipuoluejärjestelmässä puolueet esiintyvät dramaattisesti toistensa vastakohtina, ja ihmiset uskovat näin olevan. Jos kolmas puolue yrittää päästä tähän, heidän pitää olla agitaattoreita, käyttää keksittyä ongelmaa, joka on silti uskottava, muutosvastarintaa ja muutoshalukkuutta yhtä aikaa. Jokaisen menestyvän puolueen on oltava propagandakone (Ellul 1973, 221). Jos puolue ei osaa dramatisoida ja yksinkertaistaa poliittisia toimiaan, kansan mandaatti menee niille, jotka siihen kykenevät.

Koska helppo on usein se, mitä ihmiset toivovat, olisi varsin mukavaa löytää helppo keino sivistää ja laajentaa ihmisymmärrystä kokonaisuudessaan. Ymmärryksen ongelmana on vain se, että se ei ole missään tapauksessa helppoa saavuttaa. Myyttien ja symbolien sijasta tulisi ymmärtää ilmiöiden taustat, mikä johtaa yhä kasvavaan epävarmuuteen ratkaisumalleista, kaikki vähempi jää miellyttävän propagandan tasolle. Jos sanomalehdet eivät pyrkisi lähinnä miellyttämään helppoja ratkaisuja ja ongelmien helppoa esittämistä etsiviä ihmisiä, ne voisivat tarjota laajempaa informaatiota ilmiöiden taustoista ehdottaa luovasti ratkaisuja, mikä ei välttämättä olisi propagandaa. Jos esitetyt asiat olisivat samalla riippumattomia Hermanin ja Chomskyn mainitsemista tuhoavista filtreistä, olisi ongelma jo käytännössä ratkaistu. Mutta onko vaikeiden asioiden vaikeana pysyminen edistyksen myytin mukaista? Väittäisin, että ei. Kaikki mihin edistys tähtää, pyrkii tekemään arkisista askareista helpompia mitä monimutkaisimmin keinoin, miksi mieli suhtautuisi tähän eri tavalla? Voimme tilata pitsan jo nappia painamalla tyydyttäen perustavanlaatuisen ravinnontarpeemme. Halumme kohti helppoa on päättymätön. Niitä, jotka vastustavat edistystä valtavirran ulkopuolella, pidetään yleisesti hulluina.

Yksilön tulee uskoa saavansa palkkio ja tyydytystä toiminnastaan. Lyhyen tähtäimen hyödyt miellyttävät kaikkia, siinä mielessä olemme kuin Pavlovin koiria (Ellul 1973, 209). Kasinotalouden uskotellaan olevan paras mahdollinen keino yhteiskunnan rahavirtojen järjestämiseksi, ja vaikka romahdus eksponentiaalisessa talouskasvussa on välttämätön,

---

²⁴ Bernays huomauttaa, että kaksipuoluejärjestelmä on Yhdysvalloissa sovittu käytännöllisyyden ja yksinkertaisuuden vuoksi (Bernays 1955, 38).

useimmat maat ovat lähteneet mukaan globaalikapitalismiin. Ihminen ei aina ole ollut pääasiallisesti lyhyen tähtäimen hyötyä ja sen tarjoamaa endorfiinia tavoitteleva. Käytännössä kaikki tieteelliset saavutukset tehdään vieläkin rankan työn tuloksena, vaikkei onnistuminen olisikaan varmaa. On myös huomautettava, ettei lyhyen tähtäimen hyöty kata missään tapauksessa kaikkia elämänalueita. Esimerkiksi kevyt kuntoilu on erittäin suosittua, mikä ei välttämättä aiheuta suoraa tyydytystä.

Helppoudesta on tullut edistyksen kautta niin merkittävä motivoiva voima, että saatamme jättää tärkeitä asioita tekemättä tai toimimme tietyllä tavalla pääasiassa siksi, että jokin on helppoa. Teknologian jatkuvasti kehittyessä on odotettavaa, että sana ”helppo” muodostuu erääksi suosituimmista markkinointitermeistä. Ei ole niin vakava ongelma, että GPS-järjestelmät saattavat heikentää vahvasti suuntavaistoamme. Pelkona on propagandan vaikutuksen kasvaminen ja kustannuksien väheneminen, jos luovumme kollektiivisesti ajattelusta, koska se tuntuu raskaalta. On olemassa maailmoja, jotka ovat valmiina, ja niitä tarjotaan kaikille auliisti. Mikä näistä maailmoista puuttuu, on monille myyttinäkin tärkeänä pidetty arvo: vapaus.

4.4. Tieteen Propaganda

Lääketeollisuuden vilpillisen tutkimusrahoituksen uhri, Nancy Olivieri, pyrki julkaisemaan tutkimansa lääkkeen vaarallisuudesta. Hänen rahoittajansa ei pitänyt ajatuksesta ja teki suuren loanheittokampanjan häntä vastaan. Kukaan ollut hänen puolellaan, koska myös muu tutkimus on riippuvaista yksityisestä rahoituksesta (Baillargeon 2007, 251–252). Miksi on niin, että ei ole julkista mielipidettä, joka suuntautuu lääketeollisuutta vastaan? Koska ei ole ryhmää, jonka intresseissä on tehdä systemaattista propagandaa lääketeollisuutta vastaan. Vaikka he tekevät paljon pahaa, lääkkeet ovat silti elintärkeitä. Lääketeollisuuden kritisoijat ovat poliittisesti vasemmalle sitoutuneita ja käyttävät lääketeollisuuden korruptiota vain välineenä julkisen tieteellisen rahoituksen puolesta puhumiseksi. Lääketeollisuutta kritisovilla on ongelmanaan myös lähes vainoharhaiset ihmiset, jotka vastustavat kaikkia lääkkeitä ja jättävät jopa rokotukset omilta lapsiltaan pois. Ihmiselle on yksinkertaisempaa ja helpompaa antautua täysin myytin valtaan, kuin ajatella vaikeasti. Jos lääketeollisuudella on luurankoja kaapissa, sen on kokonaisuudessaan oltava kaikin puolin pahasta, kaikki muu olisi vaikeaa käsittää.

Asiantuntijakenttä alalla kuin alalla on kapea ja erikoistunut. Näin on, koska asiantuntijalla on velvollisuus seurata oman tieteenalansa tapahtumia jatkuvasti, ja koska tieteellisen

tiedon määrä on massiivinen, monen alan asiantuntijuuteen ei yksinkertaisesti aika voi riittää. Vaikka henkilö ei olisikaan terveysalan ammattilainen, häntä luultavasti kiinnostaa terveys hänen itsensä kannalta. Miten aika riittää luotettavan tiedon saamiseen? Ratkaisuna ajankäyttöongelmiin ovat lyhyet ja helposti luettavat median raportit tutkimuksista, sillä itse tutkimukseen tutustuminen veisi runsaasti aikaa. Itse tutkimuksen tekijään on usein turvallista luottaa, etenkin jos kykenee itse tarkastelemaan metodien pätevyyttä, mutta mediassa tieto suodattuu ja vääristyy helposti palvelemaan muita intressejä kuin tieteellisen tiedon levitystä.

Erikoistuneella tiedetoimittamisellakin on myös kriisinsä, se ei voi pitää tieteen tuloksia merkittävänä, elleivät ne myy tai ole sensaatiomaisia. Edelman antaa esimerkiksi, että median kehnosti viestimä kuva evoluutiosta on saanut aikaan järjettömän väittelyn, jossa luomisteorian kannattajat kuvittelevat evoluution olevan vain teoria. Joissain kouluissa opetetaan lapsille luomisteoriaa vaihtoehtoisena teoriana biologiassa, mikä on syntynyt sensaatiohakuisesta molempien puolien väitetystä tasapainoisesta esittämisestä (Edelman 2001, 77).

Media tekee myös paljon tulkinnallisia vahinkoja, mutta harvemmin vahinko tapahtuu tulkitsijan edun vastaisesti. Väärä informaatio leviää, jos se on sopivaa, sillä on aina helpompaa uskoa tietoa, joka vahvistaa alkuperäisiä uskomuksia. Kieli itse on myös epätäydellinen viestijä, mitä voisi tarkastella enemmänkin. Informaation epävarmuudessa ja propagandalta välttymisessä tulee muistaa yksinkertainen periaate: Ottaessa kantaa mihin tahansa ilmiöön, tulisi miettiä tarkkaan, *mitkä ovat mielipiteeni tai toimintani perusteet* – Etenkin kun on kyse toisiin ihmisiin vaikuttavista asioista.

OSA 2:

5. VIHA

Vihaa on pyritty määrittelemään tyhjentävästi jo erittäin pitkään. Descartesille viha tarkoitti tietoisuutta objektista pahana ja tahtoa vetäytyä siitä, Spinozalle kipua (suruna) joka tuntuu olevan ulkoisen objektin aiheuttama, Aristoteleelle kivuton ja ikuinen tahto tuhota sen aiheuttaja. Humeen mukaan vihaa ja rakkautta ei voi määritellä, sillä ne ovat perustavanlaatuisia tunteita. On huomattava, että Hume kuitenkin piti vihaa tunteena. Darwinille viha oli tunne vailla ilmettä, joka manifestoituu raivona

Aristoteleen ja Descartesin mukaan viha kohdistuu arvostelmaan objektista, jolloin viha on moraalinen konsepti ja pohjimmiltaan objektiin sidottu. Spinozan, Humen ja Darwinin mukaan viha kohdistuu tunteeseen objektista, millä ei sinänsä ole moraalista ulottuvuutta, vaan se on subjektiivinen tila. Descartesin vihan ilmentymä on vetäytyminen, Aristoteleella hyökkäys, Darwinilla raivo ja Spinozalla suru (Royzman, McCauley, Rozin 2005, 4).

Modernimmat pääasiassa psykologien muotoilemat teoriat vihasta eivät pidä vihaa välttämättä tunteena, vaan lähempänä asennetta tai oireyhtymää. Royzman, McCauley ja Rozin ovat kasanneet suuren määrän teorioita yhteen:

Paul Ekmanin mukaan viha on vihamielisyyttä, viha-asennetta, joka on monien tunteiden syndrooma. Jon Elster määrittelee sen tunteena, joka syntyy siitä arvostelmasta, että toinen on paha. Hän selventää teoriaa vertaamalla vihaa halveksuntaan, joka syntyy arvostelmasta, jonka mukaan toinen on huonompi. Filosofi Robert Solomonin mukaan tosi viha kohdistuu samanarvoiseen yksilöön. Vihamielisyys on närkästymistä, pahantahtoisuutta, ilkeyttä ja vähättelemistä. Nico Frijdalle viha on objektin arvottava tunne ja suuttumuksen personalisoituma. Tim Dalgleish ja Aaron Ben-Ze'ev: pitävät vihaa tunteena, joka yleistää kohteeseen suuttumuksen aiheuttajan ominaisuudet. Aaron Beckin mukaan viha on uskomus siitä, että sen kohteessa on pysyvä uhkan aiheuttava ominaisuus. Rush Dozier määrittelee vihan evoluution kautta irrationaaliseksi suuttumusfobiaksi. Arthur ja Emily Reber määrittelevät sen syväksi, kestäväksi ja vahvaksi tunteeksi, joka osoittaa vihamielisyyttä ja suuttumusta yksilöön, ryhmään tai objektiin. Määritelmä ei itsessään kuvaile vihaa paljoa, muuten kuin erottamalla sen suuttumuksesta sen voiman perusteella. Willard Gaylin määrittelee vihan psykoanalyysin kautta: se on raivokas pakkomielleis-paranoidinen mielen sairaus (Royzman, McCauley, Rozin 2005).

Allportille viha on äärimmäisen inhon tunne tai aggressiivinen impulssi yksilöä tai ryhmää kohtaan. Erich Fromm määrittää kahta erilaista vihaa niiden aiheuttajien mukaan: Rationaalinen viha kohdistetaan sen aiheuttajaan, luonnemukautuneen vihan kohde valitaan irrationaalisesti pelon ja ennakkoluulon vaikutuksesta.

Klassisista vihan määrittelyistä poiketen, modernit pyrkimykset hahmottaa vihaa eivät pyri yksinkertaistamaan vihan tunnetta vain yhdeksi toimintamalliksi. Vihan määrittelyn ongelmallisuus liittyy tänä päivänä kysymykseen, onko viha lopulta tunne vai dispositio? Kuten Ekmanin vihan määrittelystä huomaa, hän pyrkii käsittelemään vihaa erillä tunteista,

kun taas Frijda ei pidä vihaa lainkaan dispositiona. Vihan laajaa skaalaa voi luonnollisesti myös laventaa pitämällä sitä niin tunteena, kuin dispositionakin, tavalla joka ei tee käsitteestä kuitenkaan ristiriitaista. Onko viha tunnetta, vihamielisyyttä, vai molempia näistä?

Royzman, McCauley ja Rozin tulevat lopputulokseen: Kysymys ei välttämättä ole siitä, mitä viha platonistiselta täydelliseltä idealtaan on, tai että tuleeko viha määritellä lopullisesti juuri tietynlaiseksi, jotta puhuisimme samasta asiasta käyttäessämme käsitettä ”viha”. Vihasta puhuvan on kuitenkin havainnollistettava se, mitä hän tarkoittaa käyttäessään sanaa viha. Muutoin vihasta puhuminen on yhtä järjetöntä, kuin rakkaudesta puhuminen. Rakkauden voi käsittää äärimmillään jonain jumalallisena tai yksinkertaisena kemiallisena reaktiona mekaanisissa aivoissa. Eri premisseistä käsin johtopäätökset ja seuraukset pysyvät kuitenkin yhteismitattomina (Royzman, McCauley, Rozin 2005, 30–31).

Psykologi Robert Sternberg on tutkinut tunteita ja vihaa laajalti, ja pilkkonut erilaisia vihan muotoja kategorioihin, jotka kuuluvat seuraavasti:

- Viileä viha, joka syntyy inhosta.
- Kuuma viha, joka syntyy suuttumuksesta ja pelosta.
- Kylmä viha, joka syntyy vain halveksunnasta.
- Hautuva viha, joka syntyy inhosta ja halveksunnasta.
- Kiehuva viha, joka syntyy intohimosta ja sitoutumisesta siihen.
- Palava viha sisältää kaiken edellä mainitun: suuttumuksen, pelon, inhon, halveksunnan, intohimon ja sitoutumisen.

Hänen teoriansa vihan rakenteesta etenee kolmen vaiheen kautta: (Sternberg 2005, 39).

- Intimiteetin kiellossa objekti aiheuttaa inhotusta ja sitä vältetään.
- Intohimoinen suuttumus-pelko, joka on potentiaalisen uhkan aiheuttama.
- Päätös ja siihen sitoutuminen: jolloin riistetään jonkin ryhmän arvo vähätellen ja halveksuen.

Sternbergin teoriassa viha ei ole sidottu interpersoonallisiin suhteisiin, päinvastoin. Kaikki vihan aiheuttajat ovat mahdollisesti ja oletettavasti propagandan aiheuttamia. Jonkin ominaisuuden välttäminen ei ole sisäsyntyistä, ja siihen liittyykin usein stereotypiat.

Potentiaaliset uhat ovat toisissa ihmisissä myös usein propagandan tulosta, inhimilliset havaittavat ominaisuudet harvoin uhkaavat yksilön turvallisuutta etenkin, jos niistä ei yksinkertaisesti tee ennakkoluuloista arvostelmaa. Ryhmien arvon riistäminen on selkein propagandan esimerkki, sillä siihen ei liity lainkaan omakohtaista kokemusta, mutta silti jostain syystä objekti aiheuttaa vihaa, päätöksen perusteella. Sternberg huomauttaa, että päätösorientoitunut viha syntyy usein aivopesun kaltaisista indoktrinaatio-ohjelmista (Sternberg 2005, 42). Ei ole siis ihme, miksi uskonnollisen kasvatuksen saaneilla asenteet esimerkiksi homoseksuaaleja kohtaan saattavat olla vielä varsin radikaaleja.

5.1. Vihan vaikuttavat tekijät

Psykologi Leonard Berkowitz erottaa vihan ja suuttumuksen toisistaan ilmeisellä tavalla. Viha kalvaa sisintä, mutta ei aiheuta toimintaa kuin vain tilanteissa jossa vihan kohteen kanssa ollaan tekemisissä. Silloin se aiheuttaa ahdistusta, suuttumusta ja raivoa. Suuttumus tai raivo on tila jolloin ei ole niinkään väliä kuka on pahanteon kohteena. Berkowitz nojaa myös Gaylinin teoriaan, jonka mukaan vihaaja on kohteensa suhteen vainoharhainen ja uskoo heidän ansaitsevan pahaa (Berkowitz 2005, 160). Berkowitz sanoo, että vihaajilla on mentaalisesti erittäin läheinen suhde kohteeseensa, mutta mistä tämä suhde tulee? Hän ei usko vihatun ryhmän olevan syypää aiheutettuun vihaan ja viittaa koeasetelmaan, jossa provosoituja ja ei-provosoituja henkilöitä asetetaan sosiaalisiin tilanteisiin. Kehnosti kohdellut henkilöt kohtelevat keskimäärin kaikkia kehnosti ja eivät pidä myöskään ihmisistä, jotka kohtelevat heitä neutraalisti.

Berkowitz sanoo vihan johtuvan usein *pelosta*, ja samaa pelkoa voidaan kierrättää aiheuttamaan lisää vihaa. Hän viittaa Rafael Ezekielin tutkimukseen, jossa tutkittiin uusnatsien asenteita. Tutkimuksen mukaan monet liittyivät uusnatseihin pelon vuoksi. Tämän jälkeen heille uskoteltiin mustien miesten raiskaavan valkoisia naisia vallan tavoittelussaan. Vielä enemmän he pelkäsivät juutalaisia, sillä heidän uskottiin kontrolloivan mediaa, valtiota, rahataloutta sekä olevan kommunisteja (Berkowitz 2005, 163). Myös Leopold Löwenthal sanoo juutalaisia pidettävän ristiriitaisesti pahoina, manipulatiivisina, kommunistisina pankkiireina (Löwenthal 1987, 54). Kommunistin ja pankkiirin yhdistäminen osoittaa selvää ymmärtämättömyyttä siitä kommunismin sisällöstä, mikä on ymmärrettävää, sillä Yhdysvaltalaispropaganda on irrotanut sanan taloudesta tehden siitä myytin, joka viittaa itse punaiseen pahuuteen.

Berkowitz huomauttaa myös, että valmiiksi ennakkoluuloisuuteen syyllistyvät osoittavat helposti vihamielisyyttä muihin henkilöihin, kuin vihan aiheuttajiin. Hänen omassa tutkimuksessaan opiskelijoille annettiin tilaisuus osoittaa avoimesti, mikä heitä harmittaa. Kokeen ohjaaja halvensi siihen osallistuvia naisia, jolloin antisemitistisiä asenteita osoittaneet liittyivät mukaan parjaukseen. Vihaavaan valtavirtaan loikkaaminen on myös varsin helppoa, mikä selittää tavallisten Puolalaisten intoa tuhota juutalaisia massoittain toisen maailmansodan aikaan. *Taloudellinen epävarmuus aiheuttaa* myös ahdistusta, vaikka tapahtuneiden viharikosten määrä ei ole tilastollisesti köyhien tekemää (Berkowitz 2005, 165). Taloudelliset epävarmuudet saavat ihmiset etsimään syypäätä omaan ahdistukseensa, taas, helppouden vuoksi. Syyttäminen vaatii kuitenkin ilmapiirin, jossa vihaaja voi olettaa vertaisten jakavan hänen ennakkoluulonsa valittua vähemmistöä kohtaan.

Uusnatsit kokevat muita enemmän myös *epäoikeudenmukaisuuden tunnetta* ja uhkaa. Historiallisesti käsitys juutalaisten ylivallasta on ollut erittäin sinnikäs. Rasistit kokevat olevansa hyveellisiä taistelijoita jonkinlaisen vainoharhaisen oikeudenmukaisuuskäsityksen mukaan. Muiden valkoisten suvaitsevaisuus ei kuitenkaan vaikuta heidän käsityksiinsä paljoa, vaan heidät teilataan tekopyhästi rotupettureiksi. Kokemus heidän hyväksyntänsä puutteessa on kuitenkin omiaan lisäämään vihaa ja kokemaan muiden ryhmien saavan heiltä epäreiluja etuuksia. Rasisti uskoo ei-rasistin aina suosivan ”väärää” ryhmää (Berkowitz 2005, 167). Muiden ryhmien suosimista varmasti tapahtuukin, mutta se ei itsessään johda väkivaltaan.

Monia muita vihatteoreetikoita mukailleen Berkowitz mainitsee merkittäväksi vihan aiheuttajaksi *itseiden loukkauksen*. Parisuhdeväkivallan taustalla olevassa vihassa on usein taustalla väkivallantekijän kokema nöyryytyksen tunne, mitä ei pidä sekoittaa kielimään alhaisesta itsetunnosta, vaan pikemmin liian korkeasta sellaisesta. Monet teoreetikot unohtavat mainita, että uhka ystävää vastaan ei ole tilanne, jossa mitataan ensisijaisesti omaa kykyä näyttää rohkeutta toiselle, vaan loukkaus toista kohtaan voi olla huomattavasti vakavampi, kuin loukkaus itseä vastaan.

Berkowitz kuvailee myös *vihan ilmapiiriä* ja tekijöitä, jotka vähentävät väkivallanteon estoja. John King, joka tappoi kahden kaverinsa kanssa mustan miehen, uskoi yhteisönsä hyväksyvän hänen tekonsa. Berkowitz kuvaa Eteläisten osavaltioiden ilmapiiriä ”kunniakulttuuriksi”, jossa hyökkääminen on Pohjoisiin osavaltioihin verrattuna

hyväksyttävämpää ja miehekkäämpää ja missä vierauteen suhtaudutaan varauksellisemmin (Berkowitz 2005, 167). Suvaitsevaisen yhteisön sosiaaliset normit estänevät lukuisia väkivallantekoja erilaisuutta kohtaan, ja tämän vuoksi väkivalta tulee tuomita jyrkästi, tai on oikeastaan osa ongelmaa.

Toinen estoja vähentävä tekijä on anonymiteetti. Berkowitz viittaa Philip Zimbardon tekemään psykologiseen kokeeseen, jossa kahdelle ryhmälle naisia annettiin Milgramin kokeen kaltainen tehtävä: sähköshokkien jakaminen. Toinen ryhmä puettiin huppuihin ja normalisoitiin, kun toiselle ryhmälle annettiin suuret nimikyltit ja velvoite puhutella toisiaan etunimellä. Tietenkin, anonymiteetin suojassa sähköshokit olivat vahvempia. Myös viharikokset tehdään yleisesti ryhmässä (Berkowitz 2005, 172). Tämä johtaa siihen, että esimerkiksi suurissa kaupungeissa asuvien vähäisempien estojen (suhteessa vertaisiinsa) vuoksi heillä on pikkukyläläisiä enemmän potentiaalia tehdä hirmutekoja (tietenkin poissulkien pikkukylät joissa vierautta karsastetaan sosiaalisena normina).

Berkowitz tyrmää väitteen, jonka mukaan hirmutekoihin kykenevät olisivat ns. tavallisia ihmisiä. Suurin osa hirmutekoja omin käsin tehneistä natsista tai juutalaisista tappaneista puolalaisista olivat sosioekonomisesti varsin alhaisessa asemassa (Berkowitz 2005, 175).²⁵ Ezekielin ja Gaylinin tutkimuksiin viitaten Berkowitz myös huomauttaa äärimmäisten vihaajien tuntevan itsensä vähäarvoisiksi, heikoiksi ja kokevat maailman pelottavana, pahana ja hankalana (Berkowitz 20005, 176). Äärimmäinen viha on näin ollen heikompien puolustuskeino pelottavaa maailmaa vastaan. Ongelma ei ole kuitenkaan alhaisessa itsetunnossa, vaan petollisessa narsismissa. Kaikista epävarmuuksistaan huolimatta vihaaja kehittää itsestään ihannekuvan vahvana ja parempana suhteessa vihattuun ryhmään, jolloin heidän vastarintansa riittää loukkaamaan korkeaa, mutta haurasta minäkuvaa. Aggressiivisilla ja ylpeillä henkilöillä on näin erittäin syväjuurtuneita epävarmuuksia, kuten koulukiusaajalla, joka pilkkaa heikkoja mutta muuttuu itse väkivaltaiseksi kritiikkiä kohdatessaan. Tutkimuksissa ei tosin todettu, että narsistit olisivat kohdistaneet vihaansa viattomiin osapuoliin (Berkowitz 2005, 178).

5.2. Moraalinen viha

Sosiaalipsykologi Susan Opatow väittää, että normaalin kehityksen tuloksena ihminen kykenee ymmärtämään, että hyvää ja pahaa, vahvuuksia ja heikkouksia, esiintyy niin hänessä itsessään kuin muissakin (Opatow 2005, 121). Äiti on tyydytyksen sekä

---

²⁵ Tutkimus tehtiin tutustumalla 1500 natsin biografiaan.

turhautumisen lähde. Hankalissa olosuhteissa kuten väkivallan ja autotitarismin täyttämässä perheissä lapsi saattaa saada dualistisen hyvä-paha käsityksen, joka pahimmassa tapauksessa jatkuu aikuisikään. Minä-hyvä muut-huono elämänasenne sitoo harhaisuudessaan vihaajan kohteeseensa ja usein osapuolet ovatkin hyvin samanlaisia, kuten kristinusko ja islam.

Useat vihan teoriat liittävät sen läheisesti myös pelkoon. Opotowin mukaan suuttumus ei riitä vihanpitoon, mutta sen ja pelon yhdistelmä antaa ihmiselle mahdollisuuden vihaamiseen. Esimerkkinä hän mainitsee vihan väkivaltaista isää kohtaan. Pelko ja väkivalta aiheuttavat suuttumusta, ja ajan myötä häneen voi liittää kaikki mahdolliset ikävät kokemukset. Näin silkka ajatus isästä aiheuttaa vahvaa stressiä ja jännitystä – vihan tunteita. Opotow huomaa vihateorioissa olevan yhteinen tekijä: Niissä tunne ja ajattelu toimivat päällekkäin vaikeissa ihmissuhteissa, jotka ovat muutoksessa kohti sietämätöntä (Opotow 2005, 126).

Opotow yhdistää vihan läheisesti moraaliseen syrjintään, jolla on monenlaisia muotoja. Vihan mahdollistaa se, että toinen henkilö tai ryhmä koetaan moraalisesti vähemmän merkityksellisinä, kuin itsensä tai oma ryhmänsä. Moraaliset velvollisuudet poistetaan joitakin ryhmiä kohtaan, jotka koetaan näkymättömiksi, vähemmän ihmisiksi tai uhrattavissa oleviksi tai pahimmassa tapauksissa parasiiteiksi ja vaarallisiksi rutoiksi, joiden oletetaan tyypillisesti pyrkivän valloittamaan (Opotow 2005, 128). Moraalisen syrjinnän kohteet koetaan sopimattomiksi ja kaukaisiksi itseensä nähden. On luonnollista, että väkivallan ja noitavainojen hyväksymisen taustalla on lievempiä moraalisen syrjinnän muotoja, kuten kiusaamisen, epäkohteliaisuuden, pelottelun ja häirinnän hyväksyminen.

Vihaa voidaan käyttää myös oman identiteetin ilmaisemisessa. Tällöin vihataan objektia, ei henkilöä. Esimerkiksi jos joku vihaa McDonaldsia, hän ilmoittaa olevansa tietynlainen henkilö, jolla on oletettavasti moraalisia perusteita vihaansa. McDonaldsia vihaava voisi perustella asennettaan monikansallisten yritysten vastustamisella, kehnolla ruoan maulla tai molemmilla, milloin ilmoitetulla vihalla on joka tapauksessa sosiaalista merkitystä; olkoon se halu erottua ravintolasta pitävistä henkilöistä tai halu samastua muihin ravintolan vastustajiin. Vihan muuttumisessa kollektiiviseksi on kuitenkin vaaransa: ne muuttavat vihan näyttäytymään moraalisenä toimintana. Näin vihaa ei myöskään koeta täysin omana, vaan kollektiivin osana, jolloin myös siihen osallistumattomista tulee pettureita. Kun joku

sanoo: ”Valkoihoisena minä vastustan...”, hän olettaa implisiittisesti valkoisuuden olevan inhimillisen moraalin mitta.

Opotow erottaa joukkoihin kohdistuvan vihan yksilöön kohdistuvasta vihasta. Joukkoihin kohdistuva viha on hänen mukaansa interpersoonallista vihaa kovempaa, minkä hän perustelee vertailemalla koululaisten välisiä vihasuhteita Ruandan heimokiistoihin. Kovan vihan ominaispiirteinä ovat pahan pitäminen ryhmän normina, henkilökohtaisen kokemuksen vähätteleminen, laskelmoitu väkivalta, viestintävälineiden käyttö vihan levityksessä, vihan rationalisaation normalisointi ja universalisointi, pahan toivominen ja aiheuttaminen toiselle sekä vihan vahva moraalinen oikeutus. Kahdenvälisessä lievässä vihassa viitataan henkilökohtaiseen kokemukseen vihan aiheuttajasta, jonka vuoksi koetaan vaivaantuneisuutta. Heikkoa vihaa pyritään itse vähentämään, vahvaa vihaa viljelemään. Kahdenvälisessä vihassa toinen henkilö nähdään vielä moraalisenä henkilönä, mutta kovan vihan kohderyhmä suljetaan ulkopuolelle ja nähdään loiseliöinä (Opotow 2005, 139).

Väkivaltatutkija psykologi Ervin Staub käsittelee vihaa väkivallan kautta. Hän sanoo väkivallan johtuvan vihasta kun sen kohde on *moraalinen*. Vihan kohde on päämäärä sinänsä, jolloin vihaajalle on myös ominaista pitää asennettaan oikeudenmukaisena.

Staubin mukaan ideologia toimii vihan toteuttajana ja levittäjänä pääasiassa, koska syrjityt ryhmät toimivat ”paremman maailman” tiellä tai oman ”paremman ryhmän” saastuttajana. Staub ikään kuin olettaa, että vihaa ei sinänsä käytetä tietoisesti oman ryhmän kontrolloimisen välineenä, vaan aktuaalisena moraalisenä päämääränä. Göbbelsillekin oli selvää, että vihan kohteen kontrolli on välttämätön edellytys massojen kontrollille (Doob 1950, 440).

Staub esittää, että inhimillisten perustarpeiden tyydyttämättömyys ei sinänsä johda ihmistä vihaamaan, vaan etsimään turvallisuutta, tunnustusta ja läheisyyttä tuhoavista ideologioista. Hänkin viittaa Raphael Ezekiel:in rasimitutkimukseen, missä haastateltiin Klu Klux Klanin jäseniä. Staubin mukaan Ezekiel päätteli, etteivät hänen haastattelemansa henkilöt tunteneet sinänsä vihaa, olivat vain rasisteja. Minkä vihateorian saattelemana Ezekiel on johtopäätökseensä tullut, ei ole selvää. Mahdollisesti viha ei ollut haastateltavissa näkyvästi intohimoista, moraalista tai interpersoonallista, millaista viha voisi olla vaikka väkivaltaisessa parisuhteessa (Staub 2005, 56).

Staub esittää myös, että vihan taustalla kytee aina itseen kohdistettua paha. Itse lisäisin teoriaan myös kaikki rakkauden kohteisiin, läheisiin vaikuttavat uhat. Tämän perustelee väkivaltaisimpien ja aggressiivisimpien yksilöiden johdonmukainen aktuaalisesta kokemuksesta syntynyt vihamielisyyden pelko, joka esiintyy esimerkiksi lapsena hyväksikäytön kohteeksi joutuneilla. Viktimisaation tuloksena syntynyt viha saattaa johtaa tarpeettomaan defensiiviseen väkivaltaan, jolloin syrjitystä ryhmästä tulee syrjivä. Harvinaisempaa on toisia puolustava ”kärsimyksestä syntynyt altruismi”, joka esiintyäkseen vaatii tunnustusta ja edes jonkin määrän hyvää (Staub 2005, 56–58). Väittäisin, että päästäkseen yli ahdistuksesta, myös kyseisen kaltaisen altruistin on osattava kohdistaa vihansa oikein, tosin sen voi tehdä myös produktiivisesti. Mitään hyvää ei seuraa, jos kärsimystä kokenut päättelee kaiken kokemansa pahan olleen jonkin mielivaltaisen ryhmän häneen kohdistamaa, sen sijaan oikeuden hakeminen tasoittamalla tilejä, ei kostamalla, on kaikin puolin tyydyttävämpi ratkaisu.

Staub esittää vihan evoluutiosta teorian, jonka mukaan vihan kehitys on progressiivista. Evoluutio tapahtuu näin: Henkilö satuttaa toista, olkoon se nakkikioskilla tai parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Jos sivustakatsojat eivät puutu tilanteeseen, väkivallan tekijä kokee tekonsa oikeutettuna ja hänen kokemuksessaan uhrin arvo laskee entisestään ja lopulta lakkaa olemasta lainkaan moraalinen objekti. Näin väkivallan tekijä kokee toimintansa palkitsevana ja onnistuneena, sillä esteitä toiminnalle ei ole esiintynyt (Staub 2005, 59). Staub ei havainnollista uhrissa syntyvän vihan mekanismeja tai sitä, mistä viha alun perin on lähtenyt liikkeelle. Voisin lisätä, että uhrin kokema väkivalta on omiaan aiheuttamaan lisää yleistä ahdistusta ja vihaa. Vihan kierrettä edeltävät syyt voivat löytyä esimerkiksi hallitsemattomista luonnon voimista, mihin emme voi vaikuttaa. Läheisen kuollessa keuhkosityöpään on helppo syyttää tupakkateollisuutta ja tupakoitsijoita, etenkin kun kyseisiä kohteita tarjotaan vihalle aktiivisesti kampanjoiden ja näin viha on ratifioitu myös moraalisen normin turvin. Yhtä hyvin keuhkosityövästä voisi syyttää lääkäreitä, teollisuuden saasteita, tai hämärää salaliittoa. Viha ei tarvitse rationaalista kohdetta, eikä sitä ole helppoa löytääkään, kun tarjolla oleva propaganda pyrkii pikemmin rakentamaan asenteita yhtäältä määritellyn arvokokonaisuuteen.

Staub käyttää kristittyjä esimerkkinä tämän moraalisen vihan kompleksisuudesta. Ristiretket ja käännyttäminen ovat väittämän mukaan ensisijaisesti rakkautta, sillä tuleehan kaikkien ”pelastua” (Staub 2005, 59–60). Kuitenkin, käännyttämistä edeltää toisen uskomusten ja arvojen halveksunta. Vastustus käännytykseen on aina tuonut siihen julmia

elementtejä. Kasvavan vihan syynä voi toimia siis uhrin passiivisuus, sillä se tekee väkivallasta palkitsevaa. Uhrin vastarinta historiallisesti perusteltuna on myös väkivallan syy. Johtopäätöksen tulisi olla, että väkivalta lisää väkivaltaa, ja psykologisia syitä tulisi etsiä myös tilanteista, joissa vastarintaa tapahtuu.

Johtajat voivat käyttää vihaa työvälineenä, levittää omaa vihaansa, tai yhdistellä molempia elementtejä. Staub huomauttaa, että Ezekielin tutkimuksessa rasistijohtajat olivat kyynisiä jopa omia kannattajiaan kohtaan (Staub 2005, 60). Myös Hitler piti joukkoja yleisesti ja varsin avoimesti tyhminä, mikä tosin toimii vain marginaalisesti. Arvelisin, että varsin harva tyytyy kuvittelemaan olevansa kritiikin ulkopuolella, kun massojen älykkyyttä loukataan, vaikka individualistinen kulttuuri sellaista ajatusta rakentaakin.

Psykologi Roy Baumeister ja maantieteilijä David Butz huomauttavat, että idealistinen viha koetaan moraalisenä ja välttämättömänä (Baumeister, Butz 2005, 97). Sodan osapuolet näkevät itsensä hyvinä ja vihollisensa pahoina, ja historia kruunaa voittajat hyviksi. Suurimmat pahuudet tehdään kuvitellen juuri oman vihan olevan oikeutettua ja legitimoitua. Nykymaailmankin ennakkoluuloisuutta selitetään omaa toimintaa oikeuttavilla moraalilla perusteilla. Rasistisissa lausunnoissa ei sanota suoraan mustien alempiarvoisina, mutta heidät niputetaan helposti sosiaalipummeiksi, rikollisiksi, laiskureiksi ym. Idealistista vihaa voivat kokea myös he, jotka vastustavat ennakkoluuloa: Tatu Vanhasen tutkimus valtiollisista älykkyydosamääristä teki hänestä varsin epäsuositun henkilön. Häntä syytettiin vahvasti rasismista, vaikka tutkimuksessa suomalaiset eivät edes päässeet korkeille pisteille.

Baumeister ja Butz eivät pidä uskottavana käsitystä, jonka mukaan vihaaminen olisi itsessään tyydyttävää, mutta eivät pidä sitä myöskään mahdottomana. Hän jättää kysymyksen avoimeksi ja pitää sadismia vain mahdollisena vihan juurena. Sotilaat voivat käydä laajan skaalan tunteita läpi taistelussa, mutta on myös todennäköisempää, että vihatun vihollisen tappaminen on sotilaille miellyttävämpää, kuin neutraalin (Baumeister, Butz 2005, 100).

Yhdysvaltalaisille syyskuun 11. päivän terrori-iskut tulivat yllätyksenä, sillä terrorismi ”vahvassa ja turvallisessa” länsimaassa on aina shokki. Afganistaniin hyökkäystä kannatti suoraan iskujen jälkeen 60 % kansasta, vaikka Afganistan ei liittynyt lainkaan itse tragediaan (Staub 2005, 62). Terrori-iskun jälkeinen sodankäynti on tietysti hyödyttänyt valtavasti aseteollisuutta, sitä tukevia poliitikkoja ja velkaannuttaessaan

valtiota pitänyt jonkinlaista taloutta yllä, mutta Yhdysvaltalaisten yksilöiden turvallisuus, sen tunne, yksityisyys ja positiivinen identiteetti ovat eittämättä kärsineet. Taustojen ymmärtämättömyys, hetkittäinen raivo ja sen aiheuttaman vihan ohjaus mahdollisti kansan mandaatin sotimiseen, vaikka heräävä ymmärrys ja empatia ”vihollista”²⁶kohtaan olisivat varmasti vahvistaneet Yhdysvaltojen positiivista identiteettiä sekä turvallisuuden tunnetta.

5.2.1. Viha imitoi rakkautta

Psykologi Fred Alford sanoo, että viha sitoo vihaajan kohteeseensa. Esimerkkinä hän antaa tapauksen, jossa naispuolinen opiskelija Sinedu Tadesse murhasi huonetoverinsa Trang-Hon ja hirtti itsensä. Sinedun päiväkirjoista löytyi kattavat perustelut teolle, hän vihasi Trang-Ho:ta pääasiallisesti tämän suosion vuoksi ja halusi olla hän. Yksinäiselle Sidehulle vihasta tuli tarkoitus sekä lohtu ja lämpö, jonka mukaan hänen identiteetinsä kehittyi. Pitkään jatkuneet kateus ja viha olivat antaneet niin paljon Sidehun energiaa pois Trang-Ho:lle, että hän oli lopulta menettänyt itsensä ja lienee saanut viimeisen tyydytyksen viedessään huonetoverinsa mukanaan (Alford 2005, 236)

Alford sanoo vihan olevan muutakin, kuin toiseuden suvaitsemattomuutta: viha on myös perverssi tarve tuntea toisuus. Viha on näin myös tiedon tavoittelua omilla kontrolliin pyrkivillä ehdoillaan, joka ei tiedosta omaa tuhoavuuttaan. Viha sitoo itsensä kohteeseensa tarkoittaen, että kohteeseen muodostuu välttämätön osa omaa itseään, rakkauden imitaatio (Alford 2005, 239).

Alford haastatteli monia murhan tehneitä vankeja, jotka kuvailivat vihaa. Useimmissa tapauksissa murhattu ei ollut satunnainen henkilö, vaan erittäin tärkeä henkilö heidän elämässään, kuten perheenjäsen, mikä teki heistä neuroottisia (Alford 2005, 242). Vangit pitivät varsin tärkeinä vihaansa; se piti heistä huolta ja lopulta otti heistä kontrollin. Vihayhteys eroaa Alfordin mukaan rakkaudesta siten, että se ei riskeeraa haavoittuvuutta, ja on tämän vuoksi kaivettava valhe.

Eräs Alfordin haastateltavista oli murhaaja nimeltään Leotine. Hänen vanhempansa olivat tietävästi kamalia ihmisiä, ja Leotine vihasi heitä palavasti. Murhattuaan vanhempansa hän oli tyytyväinen. He tulivat ensimmäistä kertaa hänen uniinsa, ja hän sai omien kokemustensa mukaan vihdoin opetella tuntemaan parhaat mahdolliset vanhempansa, täysin hänen projisoiminaan kuvina ja kontrolloitavissaan. Tappaessaan vanhempansa Leotine saavutti kaksi asiaa, hän kykeni vihdoin suremaan omia kuvitelmiaan heistä ja

---

²⁶ Terrori-iskun tekijöinä eivät siis toimineet Afganistanin tai Irakin valtiokoneistot.

saadessaan heidät uniinsa, jäänyt heihin kiinni yhä tiukemmin. Alfordin mukaan Leotine ei ollut psykoottinen, mutta hän oli sekoittanut syvällisesti todellisuuden ja kuvitelmansa omista vanhemmistaan, jäänyt ikuisesti kiinni kuvitelmiinsa heistä saamatta haluamiinsa kysymyksiinsä koskaan heiltä vastausta (Alford 2005, 247).

Alford tarkastelee määritelmässään varsin äärimmäistä, neuroottista ja tuhoavaa vihaa, ja kaikki hänen tutkittavansa ovat olleet mieleltään vakavasti sairaita. Kysyttäväksi jää: onko sairaus ollut vihan syy vai seuraus? Johtaako arkipäiväinen viha äärimmäisiin tekoihin olosuhteissa, missä todellisuus ja ihmisyys muuttuvat meille yhä vieraammiksi ilmiöiksi?

Alford tahtoo muistuttaa, että myös holokaustissa tavalliset ihmiset nauttivat vihaamisesta. Usein holokaustin selittäjät huomauttavat, että tekijät eivät olleet mitenkään erityisiä ihmisiä, ja ovat siinä oikeassa. Juutalaisiin ensimmäisen kosketuspintansa saaneet saattoivat nauttia erityisesti uuden vihollisen saamisesta. Vihaaminen hyväksyvässä ilmapiirissä oli heille vapauttavaa ja helppoa, eikä sen ilmaiseminen vaikuttanut lainkaan vertaisarvostukseen (Alford 2005, 249). Vain sivustakatsojien äänekkäät ihmisarvoa nostavat idealit onnistuivat pelastamaan juutalaisia joukkotuholta. Tanskalaiset saivat lähetettyä suurimman osan juutalaisistaan Ruotsiin turvaan, koska he vastustivat ihmisoikeusloukkauksia avoimesti. He kyseenalaistivat natsiupseerien väkivaltaista toimintaa saaden heidät epävarmoiksi onnistuen pelastamaan kymmeniätuhansia viattomia. Alford painottaa sivustakatsojan vastuullista roolia vahvasti, kuten Kitty Genovesen²⁷ tapauksessa olisi tullut toimia, myös kansanmurhan kolkuttaessa ei sivustakatsojien tule välttämättä taistella vastaan, vaan ”ottaa nimiä” ja vihjata väärintekijöille välttämättömistä seurauksista, mikä rikkoo heidän fantasioitaan siitä, että muu maailma on heidän kanssaan samaa mieltä. Toisin sanoen, sivustakatsojat voivat tehokkaasti vähentää virheellistä konsensusefektiä.

Alford kiteyttää vihateorianensa funktiot seuraavasti (Alford 2005, 252):

- Viha on luotettavan tuntuinen kiintymyksen lähde, rakkauden korvike
- Viha pitää hajoavan ihmisen koossa halvalla, muuhun ei tarvitse keskittyä
- Viha antaa elämälle merkitystä
- Vihan ylläpito antaa turvaa ja tyydytystä
- Vihan toteuttaminen antaa valtaan pyrkivälle tyydytystä

---

²⁷ Kitty Genovesen murha on innoittanut paljon psykologista tutkimusta. Väitetään, että hänet puukotettiin kuoliaaksi sivullisten tarjoamatta lainkaan apua, mistä tulee termi sivustakatsojaefekti.

- Viha on oma epistemologiansa, missä tietoa saadaan tunkeutumalle ja mitataan kontrollilla²⁸
- Viha on kateellinen hyvälle, ja pyrkii pääsemään tämän paikalle tuhoamalla sen
- Viha on olemista (ei siis tunne tai asenne)

Viha on yhteisö muiden vihaajien kanssa, heidän, jotka saavat tuhosta tyydytystä. Joukkojen ja valtioiden viha on tämänkaltaista vihaa, mihin sivustakatsoja voi puuttua muistuttamalla, että vihalla ei olla vielä kertaakaan päästy historian hyvälle puolelle.

5.2.2. Myös raiskaajat oikeuttavat tekonsa moraalisesti

Viestintätutkija Peter Kellett sanoo vihan olevan retorisesti konstruoitu ilmiö, nimi, eikä välttämättä psykologinen tila. Viha saa merkityksensä artikuloituessaan, sen määrittelemisen oikeutetuksi on retorinen kamppailu, jolla se pyritään saamaan osaksi vastarintaa. Ensimmäisessä esittelemässään raiskausnarratiivissa raiskaaja perustelee tekoaan statuksellaan ja vastarinnalla:

”Tässä yhteiskunnassa, jos ikinä istut alas ja ymmärrät kuinka manipuloitu olet, vittuunnut, ja haluat ottaa kontrollin. Naiset ovat manipuloineet sinut ja he ovat helppo kohde, sillä he kävelevät kadulla jolloin voit napata yhden ja sanoa: ”Kuule, nyt sä teet mitä mä haluan sun tekevän,” ”ja se on kosto tavasta, jolla olet tullut manipuloiduksi.” (Kellett 1995, 143).

Raiskaus ei ole tapa saada väkisin seksuaalista tyydytystä, vaan pyrkimys valtaan äärimmäisellä uhrinsa negaatiolla. Raiskaajien narratiivit pyrkivät antamaan teoille järkeä ja oikeutusta, ne ovat ikään kuin rationalisointeja. He konstruoivat raiskauskertomuksissaan itsensä uhreiksi, uhrinsa vastuullisiksi, olosuhteet syyllisiksi, raiskauksen kausaaliseksi välttämättömyydeksi ja hyväksytyksi asenteeksi naisia kohtaan (Kellett 1995, 144–145).

Raiskaajalle nainen on sortaja, joka rajoittaa vaihtoehtoja, väärinkäyttää valtaa ja kukistaa oikeutta. Nainen on dominoiva voima, jota on vastustettava tekemällä hänestä vihan objekti. Raiskaajan epärehellinen temppu on kääntää koettu vallan väärinkäyttö ylösalaisin, ottamalla se itselleen, ja samalla kuvitella olevansa vääryyksien suoristaja, valintojen suojelija, lain oikea käsi ja oikeuden jakaja. Taustalla on myös ilmeinen pyrkimys patriarkaarisen järjestelmän ylläpitämiseen ja uudentamiseen, mikä käsitetään siis

²⁸Epistemofilia on olemisen sietämättömyyteen liittyvä perversio, jolle ominaista toimintaa on esim. ”kotiinsa” tutustuminen tutkimalla äidin vatsaa veitsellä.

oikeutettuna. Kellett myös huomauttaa, että raiskauskertomukset eivät kiihota miehiä nousemaan naisia vastaan. Ne eivät vaikuta vihaisilta, vaan järjellä perustelluilta syytä raiskata. Viha on suvaitsemattomissa representaatioissa suhteissa muihin, se mikä motivoi oikeuttamaan raiskausta itsessään (Kellett 1995, 158).

Kellettin mukaan suvaitsevaisuus perustuu ymmärrykselle toisten kykyyn valita. Raiskauskertomukset perustuvat naisten valintojen mahdollisuuden nujertamiseen sekä alistamiseen ja näin ollen suvaitsevaisuuden negaatioon. Raiskauksessa vallan väärinkäyttö naamioidaan vastarinnaksi, muussa vihapuheessa voidaan suvaitsemattomuus naamioida suvaitsevaisuudeksi. Kellett ehdottaa vastaukseksi naisiin kohdistuvalle vihapuheelle strategioita, jotka antavat positiivista kuvaa naisista, stereotyyppien ja sukupuoliroolien purkamista sekä sukupuolisen vallan ymmärtämistä, sekä kriittistä ajattelua vihan purkamiseksi. Kellett jatkaa käsittelemällä eri ryhmien retorista voimaa. Ne, jotka osaavat retorisesti parhaiten muotoilla vihansa, kykenevät parhaiten käyttämään valtaa sen kautta. Vihan kulttuurinen arvo on sidottu nimeämisprosessin vahvuuteen, joka on suuri piste propagandalle muissakin asioissa kuin vihassa. Viha on politiikkaa, ja myös mm. raiskauskertomukset muotoillaan hyvin tavallisen vihanarratiivin muotoon (Kellett 1995, 159–160).

Se, miten miehiä ja enemmistöä saa julkisesti parjata, on ikävä asia joka vaikuttaa varmasti pahentavalla tavalla myös naisvihaan ja ennakkoluuloihin. Myös, esimerkiksi julkisesti hyväksytyt avoimet vihamallit, kuten tiettyjä elämäntapoja vastustavat kampanjat, jotka johtavat vähemmistöjä rajoittaviin lainsäädäntöihin, antavat mallin sekä valtion mandaatin vihalle. Ne antavat viestiä, jonka mukaan viha on hyvä asia, jolla kykenee saamaan asioita aikaan, joka on tietysti totta, mutta pyrkii esittämään vihaamisen rationaalisena *toimintana* tarkoitusperien saamiseksi. Kaikkien ryhmien kaikkia vastaan tekemät vihailmaisut on kyseenalaistettava. Vaikka rasismi on ilmeisesti väärin, parhaavaan ”taisteluun” ryhtyminen ei ole produktiivinen tapa vähentää sitä, sillä se vain lietsoo machoasenteisiin liittyvää kulttuuria.

5.3. Vihamyytti 1: Alhainen itsetunto aiheuttaa vihaa

Baumeister ja Butz huomauttavat, että psykologiassa on perinteisesti väitetty alhaisella itsetunnolla olevan yhteyttä väkivaltaiseen käytökseen. Tämä ei kuitenkaan vaikuta empiirisesti pitävän paikkaansa, sillä esimerkiksi naisten yleisesti miehiä heikompi itsetunto ei näy rikostilastoissa, ellei lasketa perheväkivaltaa. Ilmeisenä esimerkkinä hän

käyttää masentuneita, joiden itsetunto on varsin heikko, mutta he eivät silti tee rikoksia. Pikemmin, silloin kun korkeaa itsetuntoa loukataan, tapahtuu väkivaltaa. Esimerkiksi narsistit muuttuvat helposti väkivaltaisiksi kohdatessaan kritiikkiä (Baumeister, Butz 2005, 95). On tietenkin kyseenalaista, onko kritiikkiä sietämättömällä todella korkea itsetunto. Ne, jotka hyväksyvät ulkoisen kritiikin, ovat pikemmin taipuvaisia vetäytymiseen. On myös mahdollista, että itseen kohdistuva kritiikki on todella asiatonta, ja silloinkin sen kuuleminen aiheuttaa vihaa. Vihastumiselle on myös oikeutuksensa, mutta itse prosessi toimii moraalien ulkopuolella.

Lopulta taipuvaisimpia ennakkoluuloisuuteen ja syrjintään eivät ole korkea- tai matalaitsetuntoiset, vaan he, joiden itsetunto ei ole vakaa. Ne, joilla ei ole vakaa itsetunto, saavat tyydytystä muiden arvon vähättelemisestä. Oman itsetunnon hetkittäinen keinotekoinen vahvistaminen ei ole niinkään vihasta, vaan instrumentaalista tarpeesta syntynyt halu. Oman arvontunto on niin tärkeä, että hyödyn tavoittelu unohtuu koston tieltä. Baumeister ja Butz viittaavat kokeeseen, jossa osanottajat pelasivat yleisön edessä peliä, jossa he omaksuivat tien omistajan ja kuljetusyhtiön roolit. Tienomistaja sai verottaa kuljetusyhtiötä tien käyttämisestä. Yleisö antoi kahta erilaista palautetta pelin lopputuloksesta, joko heidän mielestään kuljettajaa puijattiin veroissa, tai yhteistyö näytti sujuvan hyvin. Roolit vaihdettiin, ja yleisön negatiivisen palautteen perusteella uusi tienomistaja laskutti veroa niin paljon, että hänen tuotot laskivat huimasti. Positiivisen palautteen perusteella pelissä voittivat kaikki (Baumeister, Butz 2005, 94). En ole varma mittasiko tutkimus kuitenkaan täysin itsetuntoon kohdistuneen iskun vaikutusta käyttäytymiseen. Koska emme ymmärrä hyvin numeroita, on mahdollista, että yleisön valheellinen konsensus vakuutti kuljettajan siitä, että häntä on puijattu. Hän halusi vain antaa samalla mitalla takaisin. Reaktiota voidaan myös kutsua pyrkimykseksi oikeudenmukaisuuteen vailla parempaa informaatiota, mihin saatamme kaikki syyllistyä.

Egon loukkaaminen ei kuitenkaan selitä vihan juurta yhtä hyvin kuin sen loukkaaminen, mistä välittää. On kiistämätöntä, että esimerkiksi ystävään kohdistunut loukkaus aiheuttaa vähintään yhtä paljon, ellei enemmän, vihaa kuin itseen kohdistunut loukkaus, etenkin tilanteessa jossa ystävä ei kykene puolustamaan itseään. Vihan juuret eivät sijaitse vain itseen kohdistuvissa loukkauksissa. Rakkaus on vihan ehto.

5.4. Vihamytti 2: Väkiältä syntyy vihasta

Psykologi David Moshman toteaa, että kukaan ei vihaa tornadoa. Pienelle lapselle ja koirallekin voidaan suuttua, vaikka siitä ei ole mitään hyötyä, se on mahdollista. Vihan kohde on tunnistettava rationaalisesti toimivana henkilönä, jolloin tunnetta ei voi kritisoida täysin harhaanjohtetuksi. Vihaaminen on opittava ja tähän vaaditaan pieneltä lapselta puuttuva ominaisuus: henkilöyden ja pysyvyyden ymmärtäminen. Kansanmurhaan pyrkivän vihan²⁹ Moshman määrittelee olevan murhanhimoista vihaa, joka on suunnattu abstraktia ryhmää kohtaan. Hän ei usko kansanmurhan johtuvan vihasta ja väittää että emme eroa merkittävästi kansanmurhien toteuttajista. Vihaaja saattaa pidättäytyä toteuttamasta pahoja aikeitaan samalla kun murha voi tapahtua esimerkiksi puhtaasti taloudellisista syistä (Moshman 2005, 186–187).

Moshman käyttää esimerkkinä kansanmurhan kompleksisista taustamotivaatioista Ruandan vuoden 1994 kansanmurhaa, missä 100 päivän aikana murhattiin yli 800 000 ruandalaista. Levottomuuksien taustalla oli belgialaisten vallan aikaansaama rotukiista. Kun vain 15 % kansasta, Tutseille, annettiin täysi poliittinen valta, aikaisemmin yhdessä hyvin toiminut kansa jakautui kahtia. Jälkeenpäin Hutut saivat vallan itselleen. Näkyvä valtakamppailu oli luonteeltaan poliittinen ja johti kansanmurhaan tähtäävään etniseen vihaan, jonka aikana radiossa kutsuttiin Tutseja systemaattisesti torakoiksi. Kansanmurhaan johtava perimmäinen syy ei ollut näin Moshmanin mukaan viha, vaan systemaattinen dehumanisaatio (Moshman 2005, 190).

Toisena esimerkkinä Moshman käyttää Treblinkan keskitysleiriä ja sen natsiupseerien suhdetta vihaan. Treblinka oli laitos, jossa oli vastaanottoalue, eksterminaatioalue sekä hallintoalue. Sitä johtavien natsien näkökulmasta paikka oli kuin mikä tahansa muukin virasto, ja sen työntekijät eivät pääasiallisesti vihanneet uhrejaan, vaan olivat välinpitämättömiä (Moshman 2005, 192). Erityisesti Treblinkan komendantista Franz Stanglista tiedetään paljon. Hän ei omien sanojensa mukaan vihannut juutalaisia lainkaan. Varmuutta hänen vakaumuksestaan ei ole mahdollista saada, mutta on kyseenalaista suostua laajamittaisiin haastatteluihin keskustelemaan julkisesti toteuttamistaan hirmuteoista, joten voidaan olettaa hänen olleen suhteellisen vilpitön. Poliisina hän suostui kerta toisensa jälkeen natsien raakoihin toimenantoihin pitäen niitä yksinkertaisesti ammatillisina haasteina. Stanglin näkökulmasta juutalaiset olivat rahtitavaraa. Vaikka Stangl ei olisikaan ollut vilpitön, hänen kaltaisiaan pahan toteuttajia on varmasti

---

²⁹ englanniksi *genocidal hatred*.

enemminkin. Vihaa ei tarvita, jos vihollinen nähdään täysin dehumanisoituna, rahtitavarana. Stangl ei uskonut rasistisen vihan olevan perimmäinen syy joukkotuhoon. Natsit halusivat juutalaisten rahat, miksi muuten juutalaisia olisi julistettu kunnia-arjalaisiksi? Tuskin tavallinen sotilaskaan kykenee ampumaan kanssaihmistään, jos hän tietää hänen tarinansa läpikotaisin. Viholliseen on suhtauduttava välinpitämättömästi.

Argentiinan 1970-luvun sotilasjuntissa käytiin ”likaista sotaa”, jossa noin 30 000 ihmistä katosi jäljettömiin, koska heidät leimattiin vallankumouksellisiksi. Salaisissa vankeuslaitoksissa ihmiset joutuivat pitämään päällään kasvot peittäviä huppuja, heitä kidutettiin ja tapettiin systemaattisesti. Eräässä laitoksessa työskennellyt Adolfo Francisco Scilingo avautui tarkemmin medialle kadonneiden ihmisten kohtaloista ja suhteestaan tapahtuviin hirmutekoihin. Hän osallistui mm. kahteen lentoon, jossa huumattuja vallankumouksellisia pudotettiin mereen. Scilingo tunsi vihaa vallankumouksellisia kohtaan, mutta koki tunnontuskia katsoessaan heitä silmiin. Velvollisuuden toteuttaminen isänmaata kohtaan painoi tekoaikana vaakakupissa enemmän, jolla hän perusteli kykenevänsä ihmisten tappamiseen. Hän mainitsi, että puolustusvoimissa on oltava täysi luottamus ylempään upseeriin, käskyjä ei kyseenalaisteta. Katolisena hän sai kirkolta tunnontuskiaan lievittävän selityksen, miksi ihmisiä saadaan tappaa: Raamatussa sanotaan, että rikkavilja on kitkettävä vehnäpellostosta.³⁰ Vallankumoukselliset eivät olleet hänelle yhtä paljoa inhimillisiä vihan kohteita, kuin isänmaan ja uskonnon nimissä kitkettäviä rikkaruohoja (Moshman 2005, 197).

El Salvadorin El Mozoten kansanmurhassa ei myöskään ollut havaittavissa varsinaisia merkkejä vihasta. Vaikka tapahtuneet surmat olivat niinkin brutaaleja, että lapsia pilkottiin elävältä viidakkoveitsillä ja heidän kallojaan murskattiin kiväärien tukeilla, sotilaat toimivat muista syistä kuin vihasta. Sotilaiden identiteetit olivat yhdistelmä isänmaallisuutta, poliittista, moraalista ja uskonnollista vakaumusta. Kansanmurhaa kutsuttiin siivoamiseksi, vallankumoukselliset olivat syöpä, joka piti lakaista pois. Sotilaat olivat Yhdysvaltojen erikoisjoukkojen kouluttamia kylmäverisiä tappajia, jotka kuvittelivat avuttomien tuhoamisen olevan parasta maalleen. Julmuus oli osana Yhdysvaltojen harjoittaman terrorismin pelottelutaktiikkaa, jonka tarkoituksena oli antaa vallankumouksellisille viesti: sissit eivät suojele teitä (Moshman 2005, 199–201).

---

³⁰ Raamatullinen vertaus viitanee Matt: 13: 24–30, jonka opetuksena on, että enkelit (korjuumiehet) heittävät maailman pellossa olevat paholaisen viljat (ei-kristityt) tuliseen pätsiin iankaikkisesti, kuitenkin vasta elonkorjuun aikaan.

Guatemalan ja El Salvadorin kansanmurhien perimmäiset syyt ovat taloudelliset, ja liittyvät läheisesti modernin propagandan alkutaipaleeseen.

Kaikissa esimerkeissä toistuu sama teema, kansanmurhan toteuttajat eivät tarvitse vihaa. Perimmäisinä asenteina hirmutekojen toteuttajissa on ollut isänmaalliset, poliittiset, taloudelliset, uskonnolliset, ammatilliset sekä moraaliset motiivit, asiat, jotka motivoivat useimpia itseään sivistyneiksi kuvaavia vielä tänäkin päivänä. Moshman huomauttaa, että dehumanisaatio on vihaa tärkeämpi voima kokonaisten kansojen hävittämisessä (Moshman 2005, 206). Dehumanisaatiossa kielenkäytöllä on tärkeä rooli. Moshman kysyykin, mikä erottaa meidät potentiaalisista kansanmurhaajista, tai mikä tekee meistä samanlaisia? Tärkeää on myös huomata, että vihaan ja vihapuheeseen viittaaminen ei välttämättä ole paras mahdollinen keino välttää rasismia ja hirmutekoja. On kiinnitettävä tarkkaa huomiota siihen tapahtuuko dehumanisaatiota, sillä kun jonkin ihmisryhmän ihmisyyttä pyritään riistämään retoriikalla, puhuja tekee mahdollisesti äärimmäisempää pahaa kuin mitä tekisi vain sokeasti vihatessaan.

5.5. Vihamytti 3: Rasistinen rikos on viharikos

Filosofi David Goldberg sanoo vihan tulleen suosituksi sanaksi rasististen rikosten muuttuessa viharikoksiksi 1970-luvulla (Goldberg 1995, 268). Hän pitää tätä virheenä, sillä vihaa pidetään yleisesti tunteena. Rasismia vastaan on helpompaa taistella, kuin intohimosta syntyneitä rikoksia, tunnetta vastaan. Intohimoiset rikosentekijät saavat puolelleen empatiaa, tai vähintään uskomus tekijän intohimosta saa rikoksen tuntumaan lievemältä. Myös, yhdistäessä viha suoraan rasismiin, tehdään vakava kategorinen virhe. Vuokran- tai työnantaja, joka jättää valitsematta tummaihoisen ei useimmiten tee sitä vihamielisin asentein, taustalla saattaa olla ennakkoluulo tai pelko liiketoiminnan heikkenemisestä. Kyseessä ei ole siis viha, vaan valta. Rasistisiin ja seksistisiin asenteisiin voi vaikuttaa pyrkimys niin sosioekonomisen kuin tunnustuksellisenkin aseman ylläpitoon.

Rasistinen rikos ei tapahdu niin, että yksittäinen henkilö näkee ulkona kävelevän vähemmistöläisen ja pimahtaa. Rasistiset rikokset suunnitellaan joukossa etukäteen, jolloin lähdetään joukolla muiluttamaan ulkomaalaista tai suihkuttamaan kyynelkaasua Pride-kulkueeseen. Viharikosmääritelmä aiheuttaa käytännön haittaa: Suunnitelmallisten rikosten tekijöille mahdollinen rangaistus on aito riski. Moni jättäisi rasistisen rikoksen tekemättä, jos tietäisi rangaistuksen seuraavan, ja sen, että media ei tekisi hänestä oman sisäryhmän marttyyrimaista sankaria.

6. ENNAKKOLUULO

Sana ennakkoluulo, *praejudicium*, johtaa latinasta. Alkuperäisessä merkityksessään se tarkoitti yksinkertaisesti arvostelman tekemistä entisten kokemusten ja päätösten mukaan. Englanninkielinen termi *prejudice* tarkoitti taasen arvostelmaa, joka on tehty vailla parempaa faktojen tuntemusta. Aikojen saatossa ennakkoluulo on saanut myös negatiivisen emotionaalisen sävyn. Allport määrittelee ennakkoluulon seuraavasti: Positiivinen tai negatiivinen tunne jotakin, tai jotakuta, kohtaan, mikä tehdään ennen tai täysin vailla kokemusta. Ennakkoluulo voi siis olla myös suosiva arvostelma, vaikka suosiva ennakkoluuloisuus on eittämättä harvinaisempaa (Allport 1954, 6).

Jokainen ryhmästä tehty arvostelma on välttämättä ainakin osittain ennakkoluuloista, ellei arvostelma ole selvästi tautologinen. Selvällä tautologialla tässä tapauksessa tarkoitan ryhmää määrittävää, empiirisesti havaittavaa ominaisuutta; esim. kaikki tupakoitsijat tupakoivat.³¹ Ennakkoluulo voi olla joissain tapauksissa enemmän tai vähemmän oikeutettu. Esimerkiksi entiset vangit tai prosenttijengien jäsenet voivat olla havaittavilta ominaisuuksiltaan keskimääräistä kaduntallaajaa vaarallisempia, ainakin jos he näin haluavat toisten heidät kokevan. Vailla mitään ennakkokäsityksiä ihminen saattaa joutua helposti vaaratilanteisiin. Primitiivisessä yhteisössä oli selviämisen kannalta erittäin kannattavaa kuunnella kylänvanhimpia, kun nämä varoittivat myrkyllisistä marjoista. Nykypäivän valossa nuori pärjää oletettavasti elämässä paremmin, jos välttyy rötöstelyltä ja huumausaineiden käytöltä.

Massoihin kohdistuneena vihaan liittyy aina ennakkoluulo, mikä näyttäytyy asenteelta suhteessa vihaan. On aina irrationaalista vihata stereotypisoituja ominaisuuksia, ne ovat kaikki osa vihaajaa itseään ja hänen maailmankuvaansa.

6.1. Allportin asteikko

Allport listaa erittäin mielenkiintoisen syrjinnän ja ennakkoluuloisuuden asteikon, joka mielestäni pätee tarkemmin vihaan ja sen toteuttamiseen (Allport 1954, 14–15). Asteikkoa käsitellessä on kuitenkin hyvä pitää mielessä, missä kontekstissa Allport itse sitä käyttää. Asteikko on seuraavanlainen:

- Antilokuutio

---

³¹ Tummaihoisten ryhmästä ei voi edes välttämättä sanoa jokaisen ryhmään kuuluvan olevan tummaihoisia, ilmiselvä esimerkki tästä olisi edesmennyt Michael Jackson, joka viimeiseen asti julisti olevansa tummaihoinen.

- Välttely
- Syrjintä
- Väkivalta
- Hävittäminen

Asteikossa ennakkoluulo toteutuu heikoimmasta vahvimpaan, eli kaikki ennakkoluuloisuuden ilmentymät alkavat antilokuutiosta ja pahimmassa tapauksessa johtavat hävittämiseen, kuten esimerkiksi holokaustiin. Luonnollisesti, pidän mielenkiintoisimpana ensimmäistä ennakkoluulon tai vihaamisen astetta – antilokuutiota.

Antilokuutio on välttelyä heikompi vihan muoto, joten sitä voitaisiin pitää suhteellisen harmittomana. Ennakkoluulo määritellään suhteessa ihmisryhmään, joten antilokuutio on määritelmällisesti asteikon ainoa välttämättömästi kokonaista ryhmää koskeva toiminta. Se ilmenee vihapuheena, negatiivisina stereotyyppinä, jopa rasistisina vitseinä ja on verrattavissa toisen selän takana puhumiseen. Antilokuutiota toteuttava henkilö ei välttämättä suhtaudu arkisessa tilanteessa pahaan puhumansa ihmisryhmän yksilöön lainkaan poikkeavalla tavalla. Välttely on siksi ennakkoluulon muotona vahvempi, vaikka siihen ei välttämättä liity pahan puhumista. Antilokuutio kuitenkin edeltää välttelyä, sillä ihmisryhmän edustajan välttelylle on syynsä, esimerkiksi propagandan vaikutuksesta syntynyt pelko. Antilokuutio on sisällöltään käytännössä sama, kuin intimiteetin kielto Sternbergin vihateoriassa³².

Syrjintään kuuluu antilokuutiota ja välttelyä. Syrjintä on toteuttajansa mielestä perusteltua toisten oikeuksien rajoittamista tietyn ominaisuuden perusteella. Käänteisessä syrjinnässä ihmistä tai ihmisryhmälle annetaan tasoitusta tietyn haittaominaisuuden perusteella, jotkut kokevat tämän enemmistön epäreiluna syrjintänä ja teoretisoivat sen olevan etuoikeus. Allportin asteikossa syrjintä on kuitenkin negatiivista. Syrjinnästä ei ole pitkä matka väkivaltaan tai hävittämiseen, ja viimeiset kolme astetta ovatkin laissa huomioituja seikkoja. Tutkimukseni kannalta olennaisinta on kuitenkin pitäytyä ruohonjuuritason ilmiössä ja selvittää, mistä syrjintä, väkivalta ja hävittäminen ovat peräisin. Allportin antilokuutio on täten ehdottomasti tärkeintä antia tutkittaessa vihan syitä ja syntyä.

Antilokuution mahdollisesti heikoin ilmaisu on tahaton vitsi. Vitsitkin kuitenkin toimivat asenteita muokkaavina viesteinä. Itse syrjintä ei ole yhtä yleistä kuin antilokuutio (Allport

---

³² Oikeastaan Sternbergin intimiteetin kielto on sama kuin Allportin ennakkoluuloteoriassa, sillä Allport oli ensin, mutta tässä tutkielmassa ennakkoluulo käsitellään vihan jälkeen.

1954, 56). Antilokutiiviset asenteet usein jäävät verbaaliseen muotoonsa, haukku on puremaa kovempi. Tietysti, mitä vähemmän ihmisiä on valmiita aktuaalisiin väkivallan tai syrjinnän tekoihin, sitä parempi, vaikka avoimesti esittäisikin syrjiviä asenteita. Esimerkkitapauksena Allport mainitsee mustan tytön, joka liittyi valkoisten tyttöjen ravintolaseurueeseen. Kukaan ei nostanut missään ravintolassa meteliä. Kun sama porukka yritti saada etukäteen varattua pöytää, jokainen ravintola jätti vastaamatta ja kielsi koskaan saaneensa varausta. Mikään ravintoloista ei hyväksynyt seurueen varausta. Sama ilmiö toistuu 2000-luvulla, kun Internetin keskustelufoorumeilla räiskyy suorastaan räikeää rasismi, kasvottomana. Silti Suomi on käytännössä suhteellisen turvallinen paikka myös maahanmuuttajille. Syrjiviä asenteita politiikkaan ajavat verhoutuvat useimmiten poliittisen puheen, rationalisoinnin ja retoriikan keinojen, kuten sarkasmin, taakse. Suomen rauhallisuus väkivallantekojen suhteen selittyy myös kylmällä säällä. Kuuma sää lisää itsessään epämukavuutta ja ahdistusta, johon yhdistetty vapaa-aika saattaa olla viimeinen estot purkava ja väkivallan tekoon työntävä tilaisuus. Suurin osa mellakoista on tapahtunut sunnuntaina kuumassa säässä (Allport 1954, 59).

6.2. Ennakkoluulon kehittyminen

Allportin mukaan lapsi voi oppia aikuiselta (tähän voisi lisätä ympäristöstään) ennakkoluuloja monella tavalla. Ennakkoluulon voi omaksua tai kehittää, jos ilmapiiri on sille otollinen. Myös kasvatukselliset tekijät, kuten rangaistus, rakkaus ja uhkailu voivat muuttua fiksaatioksi vähemmistöryhmää kohtaan. Allport siteeraa Garrisin, Goughin ja Martinin tutkimusta, jonka mukaan ennakkoluuloisten lapsien äidit olivat erittäin autoritaarisia, vaativat tottelevaisuutta, lapsen impulsseja tukahduttavia ja kovaa kuria pitäviä. Syy kyseisten lasten ennakkoluuloon on selvä. Lapset oppivat tukahduttavassa ilmapiirisissä, että valta ja auktoriteetti ovat ihmissuhteiden perusta, ei rakkaus ja suvaitsevaisuus. Mitä enemmän mielivaltaisia sääntöjä omassa kasvatuksessa on, sitä vähemmän poikkeavuutta sietää toisissa, projektion kautta oma pelko siirtyy toiseen. On turvallisempaa olettaa, että lapsen ennakkoluulot eivät ole suoraan kopioituja, vaan useimmissa tapauksissa seurausta myrkyllisestä koti-ilmapiiristä, josta johtaa ennakkoluulon lisäksi muitakin ajatteluvirheitä. Vahva kategorisoiminen, vihamielisyys ja järjen tavoittamattomuus voivat muuttua jopa vainoharhaisuuksiksi (Allport 1954, 298).

Lapsi pelkää aluksi aina uutta ja outoa, mutta adaptoituu nopeasti niin leluihin, paikkoihin kuin ihmisiin. Lapsi ei opi ennakkoluuloa, jos viettää aikaa monikulttuurisessa ympäristössä pienestä asti. Nuorimmat lapset, jotka osoittavat ennakkoluuloa esimerkiksi

tummaihoisia tovereita kohtaan, eivät tee sitä ennakkoluuloisuudesta sinänsä, vaan virheellisestä käsityksestä, että yksi tummaihoisen poika on likaisen näköinen. Jopa avoimessa ja suvaitsevassa ympäristössä, yksinäisellä tummaihoisella voi olla sopeutumisvaikeuksia, josta mahdollisesti syntyy ennakkoluulo tummaihoisten laiskuudesta, täsmällisemmin sanottuna ujoudesta, joka johtuu sopeutumisesta haastavaan ympäristöön. Rodullinen tietoisuus tulee tummaihoisille lapsille aikaisemmin kuin vaaleaihoisille, ja ujoutta useammin se johtaa orastaviin johtajuustaitoihin. Tummaihoisuuden pelossa saattaa olla lapsuudesta jämähtäneitä käsityksiä esteettistä normia vastustavasta likaisuuden kokemuksesta. Jos lapsi ajattelee kuitenkin positiivisesti, niin luultavasti hyvät muistot vähemmistöstä toimivat kuitenkin huonoja vahvempina aikuisiässä (Allport 1954, 301).

Lapset eivät ymmärrä sanojen syvällisiä merkityksiä, heille sanojen merkitykset ovat tunnelatauksia. Suurin osa lapsista ymmärtää, että sanan ”neekeri” merkitys on paha, ja he käyttävät sitä juuri siksi. Tummat ja vaaleat lapset voivat huudella sanaa tietäen vain purkavansa energiaa tehokkaasti. Allport selittää kielellistä etusijaa esimerkillä, jossa pieni poika sanoi itkien: ”Puolalainen löi.” Tosiasiassa poikaa ei ollut lyönyt puolalainen, mutta poika oli oppinut puolalaisnaapurin kanssa riitelevältä äidiltään, että puolalainen ja paha on sama asia. Kielellinen etusija tarkoittaa esimerkeissä sitä, että kielellisesti varmistetut ennakkoluulot kehittyvät helpommin ja vahvempina, sillä kielellä on itseään perustelevaa voimaa. Lapsi ei välttämättä ymmärrä sitä, että sana ei ole olemassa oleva asia, ja kielellisten kategorioiden sekoittaminen todellisuuden kanssa, jää ongelmaksi myös monelle aikuiselle (Allport 1954, 304).

Kun tyttö kysyy äidiltään: ”Äiti, keitä lapsia minun tulee vihata?”, hänellä on selkeä tavoite saada äitinsä hyväksyntä; hän harkitsee varovaisesti sitä, mihin sisäryhmään kuuluu; hän on kiinnostunut luokittelusta ja kategorisoinnista myös muuten; ja hän yrittää yhdistää kielellisesti ”oikein” vihan tunnetta ja siihen liittyviä sanoja.

Äidin vastattua kysymykseen esimerkiksi: ”Et saa leikkiä tummaihoisten lasten kanssa.”, tyttö oppii erottamaan tummaihoiset muista etnisistä ryhmistä, ja hylkää vain tummaihoiset täysin. Allport viittaa Blaken ja Dennisin tutkimukseen, jonka mukaan 10-11-vuotiaat osaavat kategoriat hyvin, mutta eivät osaa vielä itse tehdä arvostelmia niistä. Heidän tutkimuksessaan tämän ikäiset eivät osanneet antaa tummille mitään hyviä ominaisuuksia, mutta antoivat ne valkoisille. Tätä nuorempina ja vanhempina samat lapset hyväksyivät

ulkoryhmien edustajia paremmin, vanhempana valikoivammin. Ennakkoluulo on siis kykyjen joukko, joka opitaan koko lapsuuden mittaan. Teini-ikäiset osaavat jo matkia vanhempien puolidemokraattista vihaa, jossa ennakkoluulon kohteen tunnustaminen vaihtelee mielivaltaisesti tilanteen mukaan. Ihmisten jaottelemineen ryhmiin tekee meistä kaikista rasistisia. Kaksinaismoralismin ja väärän ajattelun oppiminen on myös oppimista, ja toisinaan vainoharhaisuudessaan jopa taiteellista (Allport 1954, 307).

Mahdollisia syitä ennakkoluuloon voi olla myös ns. traumaattinen oppiminen. Vahvat mielikuvat saattavat muuttaa yksittäistapauksista yliyksinkertaistamisen kautta irrationaalisia pelkoja. Allport mm. kertoo naisesta, jonka hiilellä tuhattu nainen säikäytti, mistä lähtien hän pelkäsi kaikkia tummia miehiä. Toisessa tapauksessa miehen perhe oli köyhtynyt työmarkkinoiden epävarmuuden vuoksi, joten hän vihasi työmarkkinoita. Päinvastaisessa traumaattisessa oppimisessa voi käydä paremminkin. Eräs tyttö kertoi junassa vältelleensä juutalaistyttöä, ja häntä kuunnellut juutalaistyttö käveli pois. Tämän jälkeen hän muutti tietoisesti suhtautumistaan juutalaisiin, häpeän vuoksi. Traumaattisen oppimisen seuraus ei ole riippuvainen yksittäistapauksesta, yksittäistapaus vaan vahvistaa ennakkokäsityksiä. Lapsuuden traumaattisia kokemuksia myös keksitään, jotta omille asenteille voidaan antaa vakuuttavia, emotionaalisia todistuksia. Ajatteluvirheen poistaa jatkuva empiirinen huono kokemus vähemmistöstä, jolloin kyse ei ole ennakkoluulosta (Allport 1954, 313)

Traumaattinen kokemus voi johtaa myös asenteelliseen rationalisaatioon. Allport kertoo opettajasta, joka sai muutaman kokemuksen lunttaavasta kreikkalaisopiskelijasta. Akateemisena miehenä hänen oli sovitettava ristiriita antiikin suurten ajattelijoiden ja modernien kreikkalaisten ristiriidasta, joten hän uskotteli itselleen jonkin todistusaineiston nojalla, etteivät nykykreikkalaiset ole antiikin ajattelijoiden suoria jälkeläisiä (Allport 1954, 314).

Subsiditaatiossa yksilö kehittää ennakkoluuloja omien arvojensa perusteella. Hän yksinkertaisesti ei kyseenalaista niitä, sillä ne joko tuottavat hänelle hyötyä tai vähäistä ylemmyyden tunnetta. (Allport 1954, 317). Hyvällä omakuvalla varustettuna yksilön ei tarvitse kahmia itselleen arvoja edes myrkyttyneessä ympäristössä. Vahvat humanistiset arvot ylittävät vapaan ihmisen tarpeen kehittää ennakkoluuloja, ja on onnekasta, että jotkut voivat tämän valinnan tehdä

Ennakkoluuloja selittää Allportin mukaan tarve omaan statukseen. Ego on olemassaolon ehto, ja sen ollessa uhattuna löytyy kapasiteettia aggressioon, paheksuntaan, vihaan, kateuteen ja itsekkyyteen. Sama ilmiö asettaa heikon egon alttiiksi imartelulle, jolloin tunne sosiaalisesta statuksesta vahvenee. Allportin mukaan varhaislapsuudessa koetut läheisyyden ja onnistumisen tunteet jäävät aikuisen persoonan osaksi, jolloin statuksen vuoksi *kamppaileminen* ei ole välttämättömyys (Allport 1954, 319). Statuksen tarve johtaa kuitenkin ikäviin poliittisiin seurauksiin. Valtaosalla demokraattisessa maassa on statuksen tarve, ja mikä olisikaan sen kätevämpää, kuin poliittiset päätökset, jotka ylläpitävät ei-ansaittua kunniaa? Seurauksena tälle on kasti- tai luokkayhteiskunta, jossa ihmiset jaetaan huonoihin ja hyviin. Yläluokan edustajan ei tarvitse asettaa ihmisiä kasteihin, sillä heillä on luokan suoma status. Alimmalla luokalla on taasen kova tarve kategoriseen ylemmyyteen, joten ei ole yllättävää, että ennakkoluulo kasautuu juuri heihin, milloin herroihin ja milloin ”vielä alempiin”. Tietenkin myös yläluokkaan mahtuu ennakkoluuloja, joidenkin statuksen nälkä ei koskaan lopu. Tämän lisäksi korkeampaan luokkaan päässeet suorastaan pakotetaan ennakkoluuloisiksi, heillä on täysi valta tuntea ylemmyyttä muita kohtaan, sillä heidän statuksensa tuntuu ansaitulta. Muidenkin kannalta status on tärkeä ennakkoluuloa määrittävä tekijä. Tummaihoisen yläluokan edustaja harmittaa vähemmän ennakkoluuloisia, kuin mitä köyhä tekisi.

Mukavuudenhalu saa luultavasti suurimman osan ihmisistä tarttumaan ennakkoluuloihin. Ylempien luokkien lapset eivät hyödy alemman luokan lapsien hyväksymisestä, ja lasten luokkatietoisuus on kaiken lisäksi individualistista tietoisuutta tarkempi. Alempien luokkien lapsilla on kovia paineita kiivetä ylös statuksessa, tai luovuttaa ja hyväksyä asemansa alemman luokan edustajana. Usein jälkimmäinen on yksinkertaisempi ratkaisu. Tietoisuus omasta luokasta on valtava elämää ohjaava voima, ja näin liikkuvuus luokkien välillä vähenee huomattavasti. Yläluokalle on hyödyllistä pitää ala- ja keskiluokkaa kuristusotteessa.

6.2.1. Tuttuus hyvänä, vieraus pahana

11–21 kuukauden ikäisille lapsille tehtiin testi, jossa heidät laitettiin vieraaseen huoneeseen, jossa oli uusia leluja, ja heitä tutkittiin ikkunan takaa. Jokainen lapsi itki jouduttuaan vieraaseen ympäristöön. Päivien mittaan kuitenkin jokainen lapsista tottui uuteen ympäristöön ja leikki leluilla tutustuttuaan niihin (Allport 1954, 130). Ensireaktio uudelle on ihmiselle pelokas, ja tuo mieleen pahuuden. Tottuminen on kuitenkin nopea prosessi, ja

olettaen, ettei vieras tilanne liity muuhun pahan kokemiseen, sisäinen vierauden pelko ei selitä ennakkoluuloa.

Freud kutsuu psykologista kategorisointiamme ”pienten erojen narsismiksi”. Vertaamme tarkasti muita ihmisiä itseemme, etsien eroja ja samankaltaisuuksia. Narsismi päättää nopeasti, että mitä samankaltaisempaa, sitä parempaa (Allport 1954, 198). Myös käytännön terapiassa tiedostetaan alitajuinen samankaltaisuuden kaipuu: Terapiassa olevan potilaan kanssa tulee luoda yhteisymmärrys, *rapport*, jolloin potilaan on helpompaa avautua ja turvautua häntä hoitavaan psykiatriin. Yhteisymmärrys saavutetaan kuuntelemalla ja seuraamalla potilasta, ja peilaamalla tämän yleisiä manereja. Muissakin sosiaalisissa suhteissa yhteiset maneerit herättävät turvallisuutta. Sosiaalisesti valppaat henkilöt usein toimivat näin solmien suhteita helposti, tietäen tai tiedostamattaan. Useat demagogit ehdottavatkin, että maahanmuuttajien tulisi sulautua valtaväestöön ja valtaväestön normistoon, millä he tarkoittavat omaa normistoaan. Silti, vaikka näin tapahtuukin, ihonväri ja näkyvät erot herättävät silti vierautta. Sellon ampuja, Ibrahim Shkupolli, Suomeen jo sopeutunut maahanmuuttaja, herätti vahvaa keskustelua maahanmuutosta juuri näkyvien eroavaisuuksiensa vuoksi.

6.3. Kätketty ennakkoluulo

John Dovidio, Samuel Gaertner ja Adam Pearson määrittelevät **luotaantyöntävän rasism**in lähes väistämättömästi tapahtuvaksi negatiiviseksi tunteeksi vähemmistöä kohtaan. Termiä voisi kutsua myös sanalla piilorasismi. He kuvaavat tarkkaan, miten hiuksenhienolla piilorasismilla voi olla vakavat seuraukset.

Piilorasistin tunnistaa monesta piirteestä. He syrjivät epäjohdonmukaisesti ja pyrkivät olemaan oikeudenmukaisia ja kieltävät rasismin tai oman rasisminsa vahvasti ja välttävät sellaiseksi leimautumista. Syrjintää tapahtuu vain, kun he kykenevät oikeuttamaan negatiivisen asennoitumisensa muusta syystä, kuin kohteen rodusta. He hautovat mielessään vaivaantuneita asenteita muita ryhmiä kohtaan ja pyrkivät välttämään tilanteita, jossa joutuisivat olemaan tekemisissä toisen ryhmän kanssa. Joutuessaan toisen ryhmän kanssa tekemisiin, he käyttäytyvät tiukkojen sääntöjen mukaan. Pelko joutua rasismista syytetyksi vahvistaa tilanteen aiheuttamaa ahdistusta, mikä vie kognitiivisia resursseja ja hankaloittaa ongelmanratkaisukykyä sekä yhteistyötä. Ahdistuksen aiheuttama epäonnistuminen voi taasen johtaa suuttumukseen, pelkoon ja vihamielisyyteen ryhmää kohtaan, ”jonka kanssa ei voi tehdä yhteistyötä.” Myös, vierauden aiheuttama uhka tuntuu

voimakkaammalta taustalla vaikuttavien pelkojen yhteydessä. Ennakkoluuloinen ennustus saattaa toteuttaa itsensä ulkoisista olosuhteista huolimatta. Rasismista on eritoten kyse, kun vieraiden ryhmien muuttaminen samalle seudulle, tai ryhmien sekoittuminen esim. avioliiton vuoksi aiheuttaa vihaa (Dovidio ym. 2005, 222).

Toisena esimerkkinä piilorasismista Dovidio, Gaertner ja Pearson kokeilivat, miten ei-rasistisiksi kuvatut ihmiset käyttäytyisivät jaetun vastuun tilanteessa, toisin sanoen sivustakatsojaefektissä: Jos henkilö oli ainoa mahdollinen apu pulassa olevalle, pulassa olevan rodulla ei ollut väliä, kaikkia autettiin. Jos taasen lisättiin mahdollisia auttajia, vain 37,5 % valkoisista auttoi tummaihoista pulassa, kun taas 75 % auttoi oman sisäryhmänsä valkoista (Dovidio ym. 2005, 218). Työllisyystilastoissa tummaihoisen valitaan valkoihoista ennemmin töihin vain, jos hän on kaikissa suhteissa pätevämpi, valinta on helppo. Ennakkoluulot tulevat esiin molempien hakijoiden ollessa enemmän tasoissa.

Pearson teki myös kokeen, missä kuuden minuutin pituisiin videopuhelimella käytyihin keskusteluihin Irakin sodasta ja presidentinvaaleista lisättiin sekunnin mittainen tauko. Testi tehtiin valkoihoisten ja tummaihoisten kesken, sekä asettamalla heitä keskusteluyhteyteen sekaisin. Lopuksi osallistujat saivat määrittää itse, kuinka paljon keskustelu turhautti heitä. Ulkoryhmien sekunnin mittaiset tauot turhauttivat tutkimuksen mukaan kaikista eniten. Tulokset osoittivat, että keskustellessaan ulkoryhmän edustajien kanssa suvaitsevatkin ihmiset arvostelevat toisen ryhmän edustajia ankarammin tiedostamattomasti, millä on erittäin paljon merkitystä esimerkiksi tuomioistuinten ja poliisien toiminnan kannalta (Pearson ym. 2008). Vain oman sisäryhmän edustajasta oletetaan ensisijaisesti hyvää, minkä voi käytännössä korjata vain systemaattisilla eri ryhmien yhteistyötä edistävillä ohjelmilla.

Piilorasisti oletettavasti voi ihailla myös avoimesti menestyneitä vieraan ryhmän jäseniä, kuten esimerkiksi Yhdysvaltojen presidenttiä Barack Obamaa ja samalla halveksua samaan ryhmään kuuluvia köyhiä. Dovidio, Gaertner ja Pearson selittävät ilmiön viittaamalla Jostin ja Majorin teoriaan, jonka mukaan yhteiskunnan, joka tuottaa rikkaiden ja köyhien välisen kuilun, on oltava hyväksyttävä sen jäsenille. Köyhyyttä tuottavat olosuhteet tuottavat uskomuksen siitä, että sen uhreiksi joutuneet ovat itse syyppäitä ahdinkoonsa (Dovidio, ym. 2005, 225). Yhdysvalloissa tummaihoisilla on kuitenkin historiallisesti ollut vaikeaa selviytyä ja tämän vuoksi heidän oikeuksiensa puolesta taistelleet ovat aiheuttaneet

halveksuntaa valkoihoisissa. Kun kilpaillaan yhteisistä resursseista, valtaenemmistö saattaa väärän tietoisuuden turvin tuntea olevansa syrjitty osapuoli.

Piilorasismi tuottaa käytännön hankaluuksia esimerkiksi aikaisemmin mainitun testitulanteen kaltaisissa olosuhteissa. Jos rasismin olemassaolo kielletään, tummaihoisille jää käytännössä valkoisia heikommat asemat saada työpaikka. Yrityksessä, missä hiljaisesti hyväksytään valkoisen palkkaaminen tummaihoisen sijasta, vaikka pätevyudessa olisi vain hiuksenhieno ero, piilorasistit saattavat saada vahvistusta epäluulolleen vierautta kohtaan, joka saattaa joissain olosuhteissa muuttua myös avoimemmaksi syrjinnäksi myrkyttämällä ilmapiiriä lisää. Tietysti, hakija on valittava pätevyuden perusteella ja reilun pelin sääntöjen mukaan. Piilorasismista tulee kuitenkin epäillä organisaatioita, joissa haastatteluissa valitaan poikkeuksetta töihin valtarodun edustajia.

Keinona rasismin ja piilorasismin kitkemiseen on ehdotettu niin lainsäädännön tiukentamista, kuin vihan ja halveksunnan kitkemistä (Dovidio ym. 2005, 228). Lainsäädännön tiukentaminen on kuitenkin keino saada ihmisiä toimimaan eettisesti, omaa harkintakykyä halveksuvat rajoitukset tuskin tekevät maailmasta parempaa paikkaa. Vihan ja halveksunnan kitkeminen ihmisten mielistä on taasen varsin idealistinen tavoite, etenkin kun vihan luonteesta ei olla erityisen yksimielisiä. Mielestäni parhaana mahdollisena keinona on ehdotettu ryhmien välisen kontaktin lisäämistä. Kun ihminen tuntee toisen tarinan, hän kykenee ymmärtämään toista, jolloin suhtautuminen pehmenee. Piilorasisteja karsiutuu varmasti huomattavasti, kun hän saa mahdollisuuden tehdä pitkäjänteistä yhteistyötä vieraan kulttuurin edustajan kanssa. Heidän vertaistensa tehtäväksi jää rasistisiin ilmaisuihin vastaaminen. Tulisi siis järjestää avointa yhteistyötä kulttuurien välillä, jolloin kaikki voisivat nähdä yhteistyön voiman.

6.3.1. Eliitin rasismi:

Teun A. van Dijk esittää, että eliitti, johon sisältyy median, politiikan, yritysliiketoiminnan ja akatemian edustajat, ovat vastuussa suuremmasta osasta rasismia, kuin mitä tiedetään (van Dijk 1995, 6). Eliitin rasismia vastaan on vaikea taistella, sillä he kieltävät rasisminsa väittämällä sen olevan köyhän valkoisen luokan tai vain äärimmäisten konservatiivien ominaisuus.

Van Dijk väittää, että sanomalehdet, televisio ja yksittäiset journalistit riippuvaisuudessaan valtaeliitistä, ovat osa ongelmaa. Media pyrkii parhaansa mukaan esiintymään

objektiivisena, mutta epäonnistuu käytännössä. Esimerkkeinä valtamedian todellisista asenteista hän esittää seuraavat: (van Dijk 1995, 6-10)

- Palkkaaminen: Perustuen Wilsonin ja Gutiérrezin tutkimukseen *Minorities and the Media*, hän huomauttaa, että esim. Euroopassa massamedian palveluksessa on mitättömän pieni määrä maahanmuuttajia, mikä tarkoittaa sitä, että esim. televisio-ohjelmien kulttuurisisältö on yksipuolista.
- Kontrolli ja yhteys: Vähemmistöjen esittämille väitteille lisätään median toimesta usein lainausmerkit tai epäileviä sanoja kuten ”väittää”. Eliitillä on aivan erityinen pääsy mediaan, sillä heidät käsitetään uskottavina, tärkeinä ja uutisarvoisina.
- Aihe: Maahanmuuttajat esitetään mediassa toistuvasti vain suhteessa valkoiseen valtaväestöön, aivan kuin heitä ei olisi yleisönä lainkaan. Maahanmuutosta puhutaan ensisijaisesti ongelmana, ei mahdollisuutena. Viisi käytetyintä maahanmuuttaja-aiheista uutisointia ovat maahanmuutto; väkivalta; rikokset ja mellakat; etniset suhteet; kulttuurierot sekä musiikki ja urheilu. Maahanmuuttajien arki saa erittäin vähän mediahuomiota.
- Semanttinen taktiikka. Mediassa esiintyy positiivista ”meidän” esittämistä ja negatiivista ”heidän” esittämistä. Yksittäiset sankaritarinat maahanmuuttajista tekevät myös näkymättömiä oletuksia: maahanmuuttajien enemmistö on silti ongelmallinen ja että he voivat silti pärjätä, joten vika ei ole ”meissä”. Semantiikka, kuten *elintasopakolainen* antaa myös ymmärtää, että väite jonka mukaan pakolaiset tulevat elämään ”meidän” sosiaalietuuksillamme olisi yleinen, tosi ilmiö. Sana muistuttaa huomattavasti erästä toista vilttejä oletuksia sisältävää semanttista taktiikkaa: *elämäntapasairaudet*, joka olettaa, että sairaut olisivat itse syypäitä kehnoon tilaansa.
- Rasismin kieltäminen ja projisoiminen: Positiivinen ”me” ja negatiivinen ”ne” olettavat, että samalla kun ”me” olemme hyviä, auttavaisia ja suvaitsevaisia, ”ne” ovat kiittämättömiä ja sopeutumattomia. Rasismisyytöksestä on pyritty tekemään raskaampi rikos, kuin itse rasismista. Natsivertausta tuleekin käyttää vain analogisissa tilanteissa, jos se aina hylätään kuitenkin natsikorttina, tekee hylkääjä olkinukke-virhepäätelmän. Projisoinnissa piilorasistit pyrkivät esittämään hullut vasemmistolaiset aitoina rasisteina pääasiassa rasismisyytöksiensä johdosta.

Miksi media on kietoutunut rasismien uudentamiseen? van Dijk esittää, että samalla kun medialla on yhteisiä intressejä valtaeliitin kanssa, on medialla myös ilmeinen etninen konsensus ja täten oletettavasti piilotettuja etnisiä intressejä.

Rasismia lisää van Dijkin mukaan myös *oppikirjat*. Yksiselitteisen tutkimuksen mukaan Eurooppalaiset oppikirjat ovat siirtyneet räikeästä vähemmistöjen sivuuttamisesta, marginalisoinnista, väheksymisestä ja ei-länsimaalaisten kulttuurien problematisoinnista vain hieman hienovaraisempaan suuntaan. Van Dijk tutki Hollantilaisia oppikirjoja, joissa toistui samat ulkomaalaisten esittämisessä olevat ongelmat, kuin mediassakin. Länsimaat esitetään yleensä ylivertaisina ja esim. Afrikan maat lähes poikkeuksetta kehitysmaina. Vähemmistön esittäminen alemmina ja marginalisoituina valmistaa vähemmistön lapsia siis käytännössä suoraan halpatyömarkkinoille. Tämä myötäilee yleistä käsitystä siitä, että ”me” tarvitsemme maahanmuuttajia pääasiassa tekemään työt, joita emme itse viitsi tehdä (Van Dijk 1995, 11).

Myös *akateeminen yhteisö* syyllistyy rasismien uudentamiseen (Van Dijk 1995, 14). Tämä paljastuu valtaosasta käsitellyistä aiheista suhteessa maahanmuuttajiin, joista muutama: ”Kulttuurien yhteensopimattomuus, patologia, köyhyyden kulttuuri, alisuorittaminen, fanatismi (muslimien), rikollisuus, ongelmat, haitat. Taas, aiheet ovat samat, kuin mihin mediassa pääasiassa keskitytään. Akateemikkojen tulisi van Dijkin mukaan esiintyä itse julkisessa diskurssissa, jotta näiden hyvään tarkoittavaa työtä ei valjastettaisi median tai poliitikkojen toimesta esittämään radikaaleja etnisiä eroja. Tämä on tietysti ongelma, sillä esimerkiksi Suomessa rasismia kritisoineet tutkijat eivät uskalla esiintyä julkisuudessa omalla nimellään tappouhkauksien pelossa.

Poliittisen diskurssin tutkimus on van Dijkin mukaan harvinaisen vähäistä. Kuitenkin hän löytää ilmeisen syyn, miksi politiikka on valkoista valtaväestöä suosivaa. Yksinkertainen syy on tietenkin se, että poliitikot pyrkivät ajamaan omaa, ja äänestäjiensä etua, ja vähemmistöryhmien suosiminen kuuluu harvoin niihin. Ongelmana on klassinen vastakkainasettelu: demokratia enemmistön diktatuurina ja vähemmistöjen oikeudet. Poliittisessa diskurssissa on kuitenkin esimerkkejä rasismista. Brittipoliitikko Enoch Powell:in ”Rivers of Blood” – puhe on tunnettu, mutta myös Margaret Thatcher pelotteli maan täyttyvän vieraiden kulttuurien ihmisistä. Presidentti Mitterand käytti termiä ”suvaitsevaisuuskynnys”. Jacques Chirac sanoi ymmärtävänsä valtaväestön huolen lisääntyvistä pahanhajuisista(!) maahanmuuttajista. Edith Cresson halusi palauttaa kaikki

maahanmuuttajat kotiinsa ”Jumbojetillä” (Van Dijk 1995, 18). Esimerkkien lista on loputon, mutta pääasiallisesti ongelmaksi muodostuu taas median vahvistama viesti yleisölle, joiden olemuksesta tulee kansalaiselle selväksi, että: ”Maahanmuuttajat eivät kuulu tänne”, ”Meidän tulee olla kovia maahanmuuton suhteen”, ”Maahanmuuttajien tulisi sopeutua meihin”, kriteerit ovat huomattavasti kovempia, kuin valtaväestölle asetetut.

Yritysten viestintä on erittäin tarkkaan suunniteltua. Tämän vuoksi sisäisten päätöksen perusteet vuotavat harvoin julkisuuteen. On helppoa selittää, miksi yritys ei palkkaa lainkaan ulkomaalaisia palvelukseensa: Koska he eivät ole väitetysti päteviä, ja koska yritys pyrkii tuottamaan osakkeenomistajilleen voittoa, niin tämä ei ole liikevaihdon kannalta toivottavaa. Kulttuuriset, koulutukselliset, ammattitaidolliset heikkoudet ja vähemmistön luomat ongelmat kuuluvat silti läheisesti yritysten diskurssiin. Yritykset pyrkivät siirtämään vastuun vähemmistöjen sopeuttamisesta pois päin itsestään samalla keuhien tehtävän tärkeyttä. Kielenkäytöstä mainittakoon, että toiminta maahanmuuttajien työllistämiseksi on tituleerattu positiiviseksi syrjinnäksi, joka on ristiriidassa vapaan markkinatalouden kanssa. Maahanmuuttajien ollessa vaikeaa saada töitä, ei ole vaikeaa päätellä, miksi valtaväestö osoittaa syyttävän sormensa väitettyihin elintasopakolaisiin. Tilanne on samankaltainen kun Juutalaisten pakottaminen rahanlainaajiksi samanaikaisesti mainostaen stereotypiaa heidän ”luonnollisesta ahneudestaan”.

6.4. Stereotyypit

Aikaisemmin kirjoitin siitä, kuinka koemme maailman stereotyyppisesti. Ikävä kyllä koemme niin myös ihmiset ja ihmisryhmät. Stereotyypit syntyvät helposti valikoivan muistin, ja faktojen liiallisen yleistämisen vaikutuksesta, eikä niillä tarvitse olla todellisuuspohjaa lainkaan. Myönteinen tai kielteinen stereotyyppi on kategoriaan liitetty liioitteleva uskomus, jonka funktio on oikeuttaa käytöksemme kategorian suhteen. Allport käyttää esimerkkinä juutalaista ja Irlantilasta. Tilastollisesti on todennäköisempää, että irlantilainen on juutalaista alttiimpi alkoholismille, mutta mielessä tämä muuttuu helposti muotoon: ”Juutalaiset eivät juo” tai ”Irlantilaiset ovat juoppoja” (Allport 1954, 192).

Stereotyypit voivat olla myös keskenään ristiriitaisia. Allport viittaa Adornon teokseen *Autoritaarinen persoona*, missä testattiin ihmisiltä kahta väitettä: Juutalaiset ovat vieras elementti Amerikkalaisessa yhteiskunnassa. He pitävät kiinni vanhoista sosiaalisista standardeistaan ja vastustavat Amerikkalaista elämäntapaa. Juutalaiset piilottelevat juutalaisuuttaan liikaa muuttamalla nimensä, suoristamalla nenänsä ja imitoimalla

kristillisiä tapoja. Suuri osa vastanneista oli samanaikaisesti molempaa mieltä, joka kieli rationalisaatioista ja syvemmästä juutalaisvastaisuudesta (Allport 1954, 194–195).

Ristiriitainen ajattelu paljastaa hyvin piileviä asennevikoja. Ennakkoluuloja voi tutkia yleensä vain ristiriitojen kautta, suorissa asennetutkimuksissa vastaavat usein vain ihmisten tarkoin harkitut ihanneminät, jotka ovat harvoin mielestään rasisisia. Ei ole vierasta nyky-yhteiskunnassakaan kuulla, että Somali tulisi integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Toisaalta taas Somali tekee väärin naidessaan suomalaisen naisen tai integroiduttuaan haluaa sittenkin ajaa esim. Sharia-lakia suomeen. Edes demokraattisesti vaikuttava islamistinen puolue ei kelpaa. Tietyn ominaisuuden vastustaminen tekee ennakkoluuloisesta ristiriitaisen, mikään toiminta ei estä vihaa herättävää stereotyyppiä.³³

Allport huomauttaa Bettelheimin ja Janowitzin huomanneen tutkimuksessaan mielenkiintoisen kaavan negatiivisista stereotyypeistä. Ne ovat yleisen normin vastaisia ominaisuuksia, jotka ovat huonoja nimenomaan valtaväestölle. Heidän mukaansa tummaihoiset loukkaavat omakuvaa, kun juutalaiset loukkaavat omaa ihannekuvaa (Allport 1954, 199). Ennakkoluulot voivat syntyä myös projisoiduista oman häpeän tunteista.³⁴ Kyseinen selitys kuvaisi hyvin, miksi homoseksuaaleja vihaavia poliitikkoja löytyy aika-ajoin lentokenttien vessoista täysistä touhuista. Allportin aikana Euroopassa syytettiin Juutalaista samoista asioista, mistä Amerikassa syytetään nykyään tummaihoisia. Tummaihoisten määrä oli niin pieni, ettei se täyttänyt hyödyllisen syntipukin kriteerejä.

Massamedia tarjoaa jatkuvasti stereotyyppisiä niin komedian, draaman, kuin uutisoinninkin suhteen. Suuria joukkoja tavoittava media eittämättä vaikuttaa ihmisen kehitykseen. Joka kerta kun uutisoidaan, että ”varas oli tummaihoinen”, jo ennakkoluuloisten kuva varastelevista tummaihoisista vahvistuu. Internet- ja blogiaikana pieniäkin uutisia voi kerätä massiiviseksi linkkikokoelmaksi rationalisoiden omia ennakkoluuloja ja levittäen niitä eteenpäin. Raiskauksen tekijä ei olekaan enää yksilö, vaan koko ryhmän ominaisuus. Allport tuomitsee psykologina median luomien stereotyyppien kontrolloimisen mahdottomana ja ikuisena tehtävänä, ja asettaa toivonsa yksittäisten ihmisten valistamiselle. Useimmat journalistit eivät aidosti ymmärrä juttujensa seurauksia. Koulukirjojenkin tekijät ovat usein vain normiin kasvaneita. Tietysti, journalistit ja koulukirjojen tekijät ovat myös yksittäisiä valistettavia yksilöitä (Allport 1954, 200–202).

---

³³ Englanniksi tätä voisi kuvailla sanonnalla: Damned if they do, damned if they don't.

³⁴ Samaa voisi väittää vihasta, ennakkoluulo ja viha ovat varsin lähellä toisiaan.

Stereotypian vastakohta on eriytynyt kategoria, jossa esimerkiksi ihmisryhmä ymmärretään olevan ryhmä vain todistettavasti havaittavilta ominaisuuksiltaan. Vähäisimmän vaivan periaatteen mukaan useimmille elämä on kuitenkin liian lyhyt ei-stereotyyppisten kategorioiden muodostamiseen. Kaksiarvoiset, mustavalkoiset arvostelmat tekevät myös moraalisesta elämästä yksinkertaista. Allportin mukaan ennakkoluuloiseen luonteeseen kuuluu kaksiarvoinen hyvä-paha-moraali sekä pakottava tarve järjestelmällisyyteen (Allport 1954, 173).

Ennakkoluuloiset stereotypiat eivät ainoastaan pyri kuvaamaan yksinkertaistettua todellisuutta, ne myös muokkaavat todellisuutta. Robert Merton kutsuu ilmiötä itseään toteuttavaksi ennustukseksi (Allport 1954, 159). Viktimisaation uhrien on välttämätöntä kehittää puolustuksia, jotta he voisivat käsitellä ulkoa tulevaa mielivaltaista syrjintää. Allportin mukaan täysin kehittyneet persoonat kykenevät sietämään kärsimystä siirtämättä sitä eteenpäin. Sympatia, rohkeus, sinnikkyys ja omanarvontunto ovat syrjitylle positiivisia ominaisuuksia, jotka auttavat heitä kehittymään hyveellisiksi, kypsiksi ja kunnioitettaviksi henkilöiksi, jotka eivät ole ennakkoluuloisia niin vähemmistöä, kuin enemmistöäkään kohtaan.

Maailman kaoottisuus ajaa ihmiset etsimään yksinkertaisuutta ja ratkaisuja, jotta maailma vaikuttaisi merkityksellisemmältä ja helpommalta. Siksi vierauden aiheuttamien, taloudellisten, sosiaalisten ja historiallisten voimien aiheuttamat inhimilliset kärsimykset on helpompaa selittää johtuvan yhdestä inhimillisestä syystä, syntipukista, olkoon se itse piru, saatanalliset voimat, sosiaalipummit, juutalaiset, tummaihoiset, lihavat, presidentti, pääministeri, tai mikä vain.

Primäärisen potenssin leima on kategoria, johon asetamme toisen ihmisen. Se tarkoittaa, että joku on ennen kaikkea kiinalainen, sokea, musta, ym. Allport sanoo Margaret Meadin ehdottaneen, että näitä ennakkoluuloja ja ennakko-oletuksia herättäviä kategorioita tulisi käyttää mieluummin adjektiiveina, kuin substantiiveina. Kiinalainen autonkorjaaja tai sokea ompelija olisivat huomattavasti enemmän kuvaavia, kuin Kiinalainen tai sokea. Sanassa on voimaa (Allport 1954, 180). Verbaalirealismi ja symbolifobia ovat välttämätön osa markkinointia tänä päivänä. Aborttikeskustelussa huomaamme, että molemmat osapuolet edustavat omassa maailmassaan positiivisia voimia, jotka puolustavat elämää tai naisen oikeutta valita. Yhtä hyvin he voisivat olla abortinvastustajia tai abortinpuolustajia, mutta symbolifobian hyväksikäyttö ja poliittinen korrektionismi ovat huomattavan

tehokkaampia keinoja yleisön hyväksynnän tavoittamiseksi. Propaganda tarvitsee vihollisia. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen taloudellisen ja sosiaalisen epävakauden viholliseksi valittiin kommunistit. Kommunistit oli kuitenkin vaikea havaita, sillä heillä ei ole ulkoisesti havaittavia ominaisuuksia, siksi punainen pelottelu ei toimi enää, vaan viholliseksi on tehty arabi. Stereotyyppi bolshevikista näyttäytyy viiksekkäänä karvahattuisena, harmittomana miehenä. Stereotyyppinen terroristi sitä vastoin huutaa arabiaksi käsi pommivyön laukaisevalla napilla ja tulee aavikolta: epäilyttävistä, likaisista olosuhteista.

6.5. Syntipukit

Syntipukki-sanan alkuperä on Raamatussa, jossa ylipappi tunnusti pukille Israelin lasten synnit. Synnit siirtyivät symbolisesti pukille, joka päästettiin vapaaksi, jolloin ihmiset tunsivat itsensä puhdistetuiksi syyllisyydestä (Leviticus 16:20–22). Psykologia kutsuu syntipukittamista projektioksi. Uskomus, jonka mukaan syyllisyyden ja vastoinkäymisten voi siirtää toiselle, on siis vanha. Yleisesti hyväksytyjä kaiken kansan syntipukkeja ei ole, mutta monet ryhmät pääsevät lähelle, Allportin mukaan lähinnä uskonnolliset ja etniset ryhmät (Allport 1954, 246). Syntipukin määritelmään kuitenkin kuuluu, että vaikka nämä ansaitsisivatkin kritiikkiä, he saavat niskaansa enemmän vihaa ja syytöksiä, kuin mikä heille kuuluisi. Ryhmän syntipukittamisessa käytetään perustetta ”poikkeus vahvistaa säännön”, sillä ryhmästä edukseen erottuva voidaan symbolisesti erottaa ryhmästä, kuten tekemällä juutalaisesta ”kunnia-arjalainen”. Tämänkaltainen irrottaminen ryhmästä oikeastaan vahvistaa ryhmään kohdistettua vihaa, sillä se olettaa alkuperäisellä ryhmällä olevan jonkinlainen totuuteen perustuva pysyvä vika, jonka irrotettu yksilö on vain pystynyt ylittämään.

Juutalaiset olivat syntipukkeja jo ennen ajanlaskumme alkua. Juudean tuhouduttua vain suurkaupungit Kreikka ja Rooma ottivat juutalaiset mielenkiinnolla vastaan. Roomassa silti ihmeteltiin, miksi juutalaiset eivät suostuneet yksinkertaisesti liittämään jumalaansa pantheonin joukkoon. Psykoanalyttisesti kiinnostava seikka on myös ympärileikkauksen perinne. Juutalaiset edustivat valtaväestölle kastration uhkaa. Kristityt olivat kuitenkin juutalaisia syrjitympi joukko, jotka saatuaan vallan aloittivat todellisen anti-semitismin. Kun juutalaisia voitiin syyttää ristiinnaulitsemisesta, heitä voitiin syyttää kaikista muistakin asioista. Myös, perisyntin kummitus kristityissä sai heidät vihaamaan itseään, mutta vielä enemmän juutalaisia, jotka eivät edes vastaanottaneet Jeesuksen anteeksiantoa.

Vaikka kristityt tunsivat itsessään pahoja impulsseja, vielä pahempi oli olemassa, mikä onkin varsin lohdullinen ajatus.

Juutalaisten syntipukittaminen on ollut muutenkin historiallisesti helppoa. Vailla kotimaata, juutalaiset ovat selviytyneet muiden joukossa pitäen vahvasti perinteistään kiinni, mikä aiheuttaa muissa vieläkin närää. Kun kristityt eivät saaneet lainata rahaa, juutalaiset pakotettiin koronkiskureiksi, ja stereotyyppi rahastaan kiinni pitävästä juutalaisesta on säilynyt tähän päivään saakka. Pakotettuna tekemään eri töitä kuin valtaväestö, juutalaiset on nähty arveluttavien ammattien harjoittajina. Ennustus on toteuttanut itsensä. Kotimaan puute on tehnyt juutalaisista useille loisia ja yhteys muiden maiden juutalaisiin on ruokkinut esimerkiksi Hitlerin käsityksiä kansainvälisestä salaliitosta. Viimeisenä historiallisena perusteena Allport mainitsee juutalaisten kouluttautumisen, mikä on johtanut elitismisyytöksiin. Samanaikaisesti juutalaiset ovat parempia, huonompia sekä ulkopuolisia ja näin agitaattorille erinomaisia kohteita syntipukittamiselle (Allport 1954, 252).

Yhdysvalloissa kommunistien uhka oli myös kypsää maata syntipukittamiselle. Neuvostoliiton punalippu oli uhan symboli. Vihollisista saatiin näin ulkomaalaisia. Uhka ulottui kuitenkin myös kaikkiin, joiden koettiin olevan neuvostoideologian kanssa samoilla linjoilla jatkuen kaikkiin radikaaleihin ja liberaaleihin, jopa niiden liberaalien, jotka vastustivat neuvostoideologiaa. Surullisenkuuluisa McCarthyismi meni jopa niin pitkälle, että yritti kaivaa kaikki näkymättömät kommunistit esiin voidakseen kitkeä heidät pois yhteiskunnasta. Tarkkaile naapuriasi, sanottiin. Amerikan kommunistista puoluetta syytettiin monista asioista: Vallankumouspyrkimyksistä, tuotannon ja jakelun sosialisoinnista, yksilönvapaudet tuhoavan proletariaattisen diktaturismin ajamisesta, varakkaiden ja keskiluokkaisten suorista tuhoamispyrkimyksistä, militantista ateismista sekä seksuaalisesta moraalittomuudesta. Punaisen pelon yleistyessä, huhut neuvostoliittolaisesta naisten väkisin käyttöön ottamisesta katosivat, sillä aidon konfliktin yleistyessä fiktio muuttuu tarpeettomaksi. Punaisesta ”uhkasta” tuli lopulta niin laajalle levinnyt, että kaikki liberaalit, työläismyönteiset, suvaitsevaiset ja analyttiset näkemykset kommunismista antoi puhujalleen kommunistin leiman, käsikirjoituksen mukaan. Hitler syntipukitti juutalaiset, Klu Klux Klaaniin kuulunut Mississipin senaattori Theodore Bilbo herätti mustan miehen pelkoa ja Wisconsinin senaattori McCarthy herätti pelkoa punaisesta. Valtio-opissa ilmiötä kutsutaan nimellä *Rally 'round the flag*, missä kriisin aikana,

mahdollisesti myös sitä aktiivisesti luoden, poliitikko saa rutkasti kannatusta (Allport 1954, 257).

Tragedian sattuessa ihmiset tarvitsevat vihan kohteen, syntipukin. Lehdissä on ajoittaisen syntipukin ilmiö. Kun paha tapahtuu, yleisö nimeää yleisönoasastolla syntipukkeja kilpaa, tai vaatii saada ihmiskasvot vihallensa. Ennakkoluulon ja vihan kohteen valinta jää historiallisesta tiedosta riippumatta suhteellisen mielivaltaiseksi, mutta historiallinen ja psykologinen ymmärrys tuo ilmiöön huomattavasti lisää valoa.

OSA 3:

7. RITUAALINEN KIELI

Murray Edelman käyttää termiä rituaalinen kieli kuvaamaan ihmisten selviöinä pidettyjen arvojen arkista uudentamista oman sosiaalisen asemamme puitteissa. Kieltä ei hänen mukaansa käytetä enää yleisesti esittämään alkuperäisiä ajatuksia vaan vahvistamaan jo olemassa olevia valtarakenteita ja uskomuksia. Rituaalisen kielen sanoja ovat mm. isänmaallisuus, perinteiset perhearvot, kunnia ja velvollisuus, jotka ovat sinänsä järjettömiä, että ne käsitetään täysin päinvastoin eri konteksteista käsin (Edelman 2001, 83). Propagandan vaikutuksesta kommunikaatio muuttuu todellisten näkemysten esittämisestä rituaalisen kielen mukana pyrkimykseksi saavuttaa hyödyllisiä tavoitteita, mikä sitä luovien PR-yritysten voimasta on pääasiassa eliittiä hyödyttävät tavoitteet, eli pääasiassa status quon ylläpitäminen. Rituaalisen kielen käyttäjä ei välttämättä ajattele lainkaan, vaikka puhe itsessään luo illuusion taustalla vaikuttavasta ajattelusta (Edelman 2001, 88). Rituaalisen kielen symbolit ja metaforat tehdään lukuisten PR-yhtiöiden toimesta, ja niitä toistavat ihmiset toimivat niitä varten kuin tasapäinen joukko megafoneja.

Rituaalinen kieli on saanut ihmiset toistamaan, että kaikki voivat hyvin jos he ajattelevat vain omaa etuaan (Edelman 2001, 87). Malli on kuitenkin ongelmallinen verrattaessa yhteistyön tuomiin etuihin ja sosiaalisessa sekä moraalisisessa kanssakäymisessä tuhoisa tapa toimia. Itsekkyteen perustuvassa maailmassa pärjäävät parhaiten narsistit ja manipulaattorit, sairaat ihmiset, jotka aiheuttavat sosiaaliselle ympäristölleen enemmän tuhoa kuin mitä osaan kuvitella. Silti maailmasta pyritään tekemään itsekästä kaikin keinoin.

Rikkaat väittävät olevansa uhreja, sillä he maksavat suurimman määrän veroja, mikä on osittain totta, propaganda ei valehtele. He tuskin kuitenkaan luopuvat marttyyrinasemistaan

eläkkeeseen työttömän luksuselämää. Tai miksi kaikki eivät voi olla superrikkaita, jos he ovat yhteiskunnan selkärankoja hyödyllisyydessään? Rikkaus syntyy siitä, että on köyhiä ja keskiluokkaisia, jotka jatkuvasti pelkäävät jäävänsä työttömiksi. Näin työttömät pitävät tietyllä tavalla valtasuhteita koossa. Jos köyhät lähtevät hakemaan oikeuksiaan, niin eliitti on heti muistuttamassa, että kaikki on pois keskiluokkaisten pussista, mikä oletettavasti on myös totta nykyisissä valtasuhteissa (Edelman 2001, 28). Työttömien tehtävänä järjestelmässä on pelotella työssä olevia, että he joutuisivat heidän asemaansa jos eivät tottele. Työssäkäyville uskotellaan kaiken lisäksi heidän viettävän kissanpäiviä vapaa-aikoinen ja tukineen, mitään ei tarvitse tehdä kun voi käydä sosiaaliviraston luukulla. Monet ovat avoimen vihaisia tästä ja uskottelevat oman suoraselkäisyytensä olevan syy siihen, etteivät itse toimi samoin kuin laiska työtön. Jos oletetaan, että sosiaaliturvan tai työttömyysturvan varassa elävät ovat laiskoja ja saamattomia, käytäntö, julkinen mielipide ja lainsäädäntö seuraavat väitettä. Jos premissit ovat väärät, johtopäätökset voivat olla mitä vain. Oletus tekee päättymättömän kärsimyksen noidankehän, minkä voi pirstoa vain totuus (Edelman, 2001, 69–70). Sana sosiaaliturva saattaa herättää kuulijassa kuvan laiskoista ja saamattomista häviäjistä, mutta sama ihminen saattaa olla empaattinen kun käyttää sanaa köyhien kärsimys (Edelman, 2001, 98).

Baillargeon listaa sanoja, joilla vaikutetaan suoraan julkiseen mielikuvaan asiasta kuin asiasta: IFIC (*The US International Food Information Council*) tuotti laajan tutkimuksen sanoista, jotka tuottavat myönteisiä tai kielteisiä mielikuvia. Sanoja, joita markkinoinnissa tulee käyttää ovat mm: kauneus, yltäkylläisyys, lapset, valinta, vaihtelu, maa, orgaaninen, perintö, hybridi, viljelijä, kukkaset, hedelmät, tulevat sukupolvet, kova työ, parantaa, puhtaus, maaperä, perinne ja kokonainen. Vältettäviä sanoja ovat: bioteknologia, DNA, talous, kokeilu, teollisuus, laboratorio, kone, manipuloida, raha, hyönteismyrkyt, tuotto, säteily, radioaktiivisuus, turvallisuus ja tutkija. (Baillargeon 2007 26).

Baillargeon huomauttaa jo George Orwellin olleen huolissaan poliittisen puheen rappiosta. Hän sanoi poliittisen kielen koostuvan laajalti eufenismeista, kehäpäätelmistä ja hämärästä yleisyydestä. Kun puolustuskyvyttömiä kyliä pommitetaan ilmasta ja asukkaat ajetaan maaseudulle, karja teurastetaan konekiväärein ja kodit poltetaan, sitä kutsutaan pasifisaatioksi. Kun miljoonilta talonpojilta viedään heidän tilansa ja heidät lähetetään pois mukanaan vain se, mitä he kykenevät kantamaan, kutsutaan sitä väestön siirtämiseksi tai rajan reifikaatioksi. Kun ihmiset vangitaan vuosiksi vailla oikeudenkäyntiä, heitä

ammutaan niskaan tai lähetetään kuolemaan pohjoisille työleireille, kutsutaan sitä epävarmojen elementtien eliminaatioksi (Baillargeon 2007, 22 Orwellin 1946 mukaan).

Kuinka käsitellä sitten myyttejä, joita ei voi objektiivisesti käsitellä selkeinä väärinkäsityksinä, kuten puhdasverisyyttä? Arkisessa kielenkäytössämme on termejä kuten itsenäisyys, kansallinen kunniantunto, oikeus, puolustus, aggressio, imperialismi, kapitalismi, sosialismi, joihin jokainen osaa ottaa kantaa (Lippman 1921). Kuitenkin, läheinen tarkastelu minkään asian suhteen rikkoo sen selkeätä määritelmää. Ihmiset, jotka niihin useimmiten uskaltavat vedota, käyttävät myyttisiä sanoja varsin heikoin filosofisin perustein ymmärtämättä niiden sisältöä. Silti, juuri näillä sanoilla, sanoilla kuten vapaus ja lausahduksella ”maailma turvalliseksi demokratialle”, perustellaan mitä julmimpia hirmutekoja, oikeutetaan aktiivisesti sotaa Irakissa ja Afganistanissa. Sanojen merkitys tunteisiin jää kuulijoilta ja lukijoilta analysoimatta, informaatioähkyyssä siihen ei yksinkertaisesti ole aikaa.

7.1. Viha ja symbolismi

David Whillockin mukaan symboleilla on merkitys, ja historiallisten symbolien tarkoitus on tuoda esille niiden historiallista merkitystä. Esimerkiksi hakaristi on symboli, joka saa merkityksensä Natsien hirmuteoista. Vaikka itse hakaristia onkin käytetty kauan ennen kuin natsit ottivat sen käyttöön, se kantaa symbolina julmaa historiaa, ja vaikka sen esittäjä haluaisi puolustella sen merkitystä onnea tuottavana symbolina, on sen historiallisen taakan kieltäminen epärehellistä (Whillock 1995,124).

Whillock viittaa symbolien merkityksien ja vaikutuksien punnitsemisessa Barthesin tutkimukseen: sen mukaan symbolit esimerkiksi markkinoinnissa rakennetaan kantamaan merkityksiä, jotka antavat lyhyessä ajassa mahdollisimman paljon haluttavaa ja positiivista informaatiota brändistä. Poliittisessa ja ideologisessa symboliikassa pyritään samaan. Denotatiivisen symbolin tarkoituksena on ankkuroida tunnetut merkitykset välttäen joitain viestejä, välittäen toisia. Skinheadien hakaristin käytöllä on historiallinen ankkurointi, ja viesti on selvä kuvan tunnistavalle. Ikonisen symbolin tarkoituksena on herättää äärimmäinen konnontaatio, joka kantaa kulttuurillisia merkityksiä. Jatkaen skinhead-esimerkkiä, maihinnousukengissä olevat valkoiset ja punaiset kengännauhat merkitsevät sekoitettuna valkoisen rodun puhtautta ja vihollisen verta. Ei-ikoniset viestit eivät merkitse mitään, ne ovat vain fyysisesti olemassa. Punaisen ja valkoisen sekoittaminen satunnaisissa yhteyksissä ei kanna merkitystä, vaan sen tulkitseminen on puhtaasti

tulkitsijassa. Kuvien ja symbolien merkitysten voima ankkuroituu niiden historiaan (Whillock 1995, 127).

Sotien aikana propagandatarkoituksessa kehitetyt vihasymbolit ovatkin Whillockin mukaan vaikuttaneet historiaan huomattavasti saaden julkisen mielipiteen suosiolliseksi sodankäyntiä kohtaan (Whillock 1995, 127). Esimerkkinä tämänkaltaisesta propagandasta hän käyttää klassista esimerkkiä: Leni Riefenstahlin elokuvaa: Tahdon Riemuvoitto (*Triumph des Willens*), joka kertoo natsien puoluepäivistä Nürnbergissä vuonna 1934. Elokuvan symbolinen viesti on vahva. Alussa Hitler laskeutuu lentokoneella Nürnbergiin kuin myyttinen jumala pelastamaan kansansa, aikana jolloin poliitikot eivät yleisesti käyttäneet lentokoneita matkustamiseen. Riefenstahlille annettiin kolme tehtävää elokuvan viestiksi: Yhdistää Hitler Saksan historiaan niin myyttisesti kuin realistisestikin, pohjustaa uuden sukupolven Saksalaisten voima maailman hallintaan ja todistaa Hitlerin pohjaton kannatus. Vaikka Hitler kaappasi vallan alle 40 % demokraattisella kannatuksella, elokuva antaa ilmi, että hyväksyntä on täydellinen. Riefenstahlin visuaalisiin keinoihin kuului kuuliaisen nuorison uskollisuuden kuvaaminen, keskittyen heidän marssiinsa ja natseja ylistäviin iskulauseisiinsa; erikoislähikuvat naisista ja lapsista, jonka viesti oli, että siviilit kannattavat Hitleriä. Hitleriä kuvattiin alhaalta ylös, joka sai hänet näyttämään ylvyältä, todelliselta johtajalta. Riefenstahlin visuaalinen tyyli oli uraauurtavaa elokuvan alalla, ja Hollywood käyttää hänen elokuvasta syntyneitä visuaalisia metodeja vielä tänäkin päivänä.

Yhdysvaltalaiset vastasivat Tahdon riemuvoittoon omalla dokumenttisarjallaan, nimeltään Frank Capran Miksi taistelemme³⁵. Yhdysvaltojen propagandassa keskityttiin ”meihin ja Toisiin” dramatisoiden vahvasti Pearl Harbourin iskua, jolla saatiin vahvistettua vihaa ja ennakkoluuloa Japanilaisia kohtaan. Myös, muut maat esitettiin uhkaavina orjamaailmoina, jotka olivat suoria uhkia viimeisille *vapaille* demokraattisille maille, Yhdysvalloille ja Englannille. Toisin kuin Tahdon riemuvoitossa, naiset ja lapset olivat Yhdysvaltojen propagandassa uhreja. Viesti, joka väestölle haluttiin antaa oli selvä: saksalaiset, japanilaiset ja jopa italialaiset, aikovat hyökätä Yhdysvaltoihin. Whillock jatkaa, että propagandan vaikutus oli mahdollisesti liiankin voimakas, sillä se rakensi historiallisen vihan perinnön Amerikkalaisten mieleen. Holokausti sekä sukupolvia ylittänyt ennakkoluuloisuus Japanilaisia kohtaan ovat Whillockin mukaan selviä todisteita propagandan voimasta (Whillock 1995, 134).

---

³⁵ englanniksi: *Why We Fight*

Saksalaisten tuntema viha oli symbolinen kokemus. Ensimmäisen maailmansodan hävittyään ja jouduttuaan Versailles'n rauhan uhriksi, Saksa oli heikoilla. Hitler käytti vaikeaa tilannetta hyväkseen osoittamalla syyllisiksi bolshevikit ja juutalaiset ja rakentamalla symbolien kautta kuvan ”paremmasta maailmasta”. Räjähdysherkkä tilanne täytti ehdot suurelle vihalle ja kovaan sotimishaluun. Propagandan avulla Hitler sai tehtyä hakarististä hyvän voiman, ja Daavidin tähdestä pahan.

Jokaisen koneiston toiminta voi omalta osaltaan vahvistaa yhdenmukaistumista ja kulttuurin antamien viestien hyväksyntää. Tämän vuoksi propaganda ei sinänsä luo ideologiaa, vaan vahvistaa jo valmiita tarkoituksia symboliikalla. Uusnatsien käyttämällä symboliikallakin on selkeä tarkoitus. Historiallisia symboleja käyttämällä, heillä on jo merkityksiä sisältävä, pelkoa ja kiihotusta herättävä väline. Suuri joukko voi ajatella vain kuvien kautta, ja kuvat muuttuvat näin myös motiiveiksi toimintaan (Whillock 1995, 140).

Ihmisten vihatessa eri asioita, heidät voidaan myös yhdistää löytämällä yhteinen rakkauden symboli, kaikkien vihojen antiteesi (Lippman 1921). Tämä voi olla esimerkiksi isänmaallisuus, koska on selvää, että ei voi sinänsä vastustaa maata, missä elää. Symbolin sisällön pitää olla mahdollisimman monitulkintainen, ja tavallinen ihminen voi näin rakentaa sen omaan maailmankuvaansa sopivaksi vaatimatta määritelmiä tai perusteluja. Gandhi sai aikaan kansanliikkeen väkivallattomasta vastarinnasta paastoilla, vaatimattomalla pukeutumisella ja charkran symboleilla. Verrattuna vihaan, on harvinaista ja harmillista, etteivät väkijoukot huuda: ”Rakastamme kaikkia, rakastamme kaikkia!” Tätä ei tapahdu, sillä meille on opetettu, että vihalla saadaan asioita aikaan.

7.1.1. Sodan symbolinen oikeutus

Yhdysvallat käyttää sodassa tänä päivänä yhä enemmän termejä, jotka yrittävät muuttaa julmuuden ja brutaaliuden teknisiksi käsitteiksi ja vähentää yleisön ahdistuneisuutta siitä tosiseikasta, että heidän verorahoillaan tapetaan ihmisiä. Sanat kuuluvat seuraavasti: (Baillargeon 2007, 27)

- Sivullisvahinko: Siviilikuolema,
- Pasifisaatiokeskus: Keskityisleiri,
- Karibian rauhanturvajoukot: Grenadaan hyökänneet armeija, merijalkaväki ja ilmavoimat.
- Yhdysvaltain puolustusosasto: aggressioministeriö,

- Operaatio aavikkomyrsky: Irakin sota,
- Operaatio tuo helpotusta / Operaatio palauta toivo: Somalian maihinnousu,
- Inkursio: Hyökkäys,
- Kirurgillinen isku: Pommitus, jossa toivotaan siviilien vahingoittumattomuutta,
- Puolustautuva isku: Pommitus
- Strateginen perääntyminen: omien joukkojen vetäytyminen,
- Taktinen uudelleenasettuminen: vihollisen vetäytyminen,
- Neuvonantajit: CIA:n agentit tai armeijan upseerit ennen Vietnamiin sekaantumista
- Terminaatio: Tappo
- Täsmäräjähteet: Napalmi

Demokraattisten vaalien tuominen maahan tarkoittaa käytännössä sitä, että kapinalliset asetetaan syrjään kaikkien ”hyvien” edestä, sillä heidän väitetään vastustavan vapautta, rauhaa ja äänioikeutta. Vaalitarkkailijat valitaan tarkoin ajamaan sponsorimaan agenda. Sotapropagandalla on myös merkitystä Suomen kannalta, sillä se on ollut mm. tiiviisti mukana NATO:n johtamassa Afganistanin sodassa, ja se on osa suomalaista kulttuuria myös viihteen kautta.

7.2. Dehumanisaatio

Kuvamme maailmasta ei rakennu empiirisestä tiedosta, vaan pääosin annetusta informaatiosta. Ymmärrämme hyvin suunnilleen oman ympäristömme ja saatamme ihmetellä, miten vääristynyt kuva muilla ihmisillä kyseisestä ympäristöstä saattaa olla. Silti saatamme väittää tuntevamme esimerkiksi Lähi-idän erityisen hyvin mediasta lukemamme ja näkemämme perusteella. Erin Steuter ja Deborah Wills pitävät tätä ongelmana, valtaosalla on mediapropagandan seurauksena erittäin vääristynyt kuva todellisuudesta (Steuter, Wills 2008, 13). Dehumanisoivat symbolit eivät jää symboliikan tasolle. Koska ihmisen aivot ovat jatkuvassa muutoksessa, dehumanisoivien metaforien kyseenalaistamaton toisto luo varomattomalle todellista kuvaa Toisista likaisina eläiminä, tämä on välttämätöntä, jotta esimerkiksi sotilaat saadaan koulutettua verenhimoisiksi tappajiksi. Nyrkkisääntönä toimii: mitä alempi olio, sitä helpommin dehumanisaatiopropagandalle altistunut ihminen kykenee vahingoittamaan, tuhoamaan tai tappamaan toisen ihmisen.

Sodassa ”terroria” tai ”ääri-islamia” vastaan ei oikeastaan olla ideoita, vaan arabirotua vastaan, jokainen Toinen on potentiaalinen äärimuslimi (Steuter, Wills 25 2008). Oman

maan ”petturit”, useimmiten vasemmistolaiset, ovat perinteisesti jopa vielä pahempia. ja tuhoavat isänmaata sisältäpäin. Sota abstraktia käsitettä, terrorismia, vastaan muuttaa kaikki siviilit toisesta maasta sotilaksi ja oikeuttaa näin omalla logiikallaan järjettömän tappamisen. Logiikka toimii näin: ”Jos rotta puree kodissani lastani, en etsi tiettyä rottaa, en voi tuntea niitä toisistaan, vaan tapan kaikki. Tapan jokaisen pienen rotanpoikasenkin, joka saattaa kasvaa verenhimoiseksi pedoksi!”³⁶

Arabin stereotypistä väkivaltaisena uskonnollisena fanaatikkona on tullut monille arkkityyppi. Steuter ja Wills väittävät, että todellisuudessa heidän yhteiskuntansa on lännen yhteiskuntia huomattavasti sekulaarimpia eivätkä propagandan kyllästävä (Steuter, Wills 2008, 25). Ne, jotka kritisoivat mielenosoituksissa näkyvien muslimien länttä väkivaltaisesti vastustavia kylttejä, voivat usein vailla tunnontuskia osoittaa täsmälleen kylteissä lukevia ehdotuksia kaikkia muslimeja kohtaan tullen siksi, mitä he kritisoivat. Jopa Orwell matkastaan Marrakeshissä kuvaili Orienteja kuin hyönteisiksi tai ruskeaksi massaksi, joilla tuskin on edes perhettä tai ketään, jotka tietävät jos he kuolevat (Steuter, Wills 2008, 32). Kun katsoo muslimipilakuvista kimpaantunutta muslimia ja tekee johtopäätöksen, että kaikki ovat samanlaisia, on aivan sama kuin katsoisi homoja vihaavia aborttiklinikoiden pommittajia päätellen kaikkien valkoisten ihmisten olevan samanlaisia. Idän propagandakoneet eivät vain ole kuvien levittämisessä yhtä tehokkaita kuin lännen.

Steuter ja Wills käyttävät esimerkkinä dehumanisoivasta propagandasta John Wayne elokuvassa Tyynenmeren sankarit (1944): Amerikkalaiset sotilaat kaatavat öljyä Japanilaiseen laaksoon, sytyttävät sen tuleen ja tulittavat avuttomasti ympäriinsä juoksevat japanilaiset alas. Eräs sotilas sanoo: ”emme taistele miehiä vastaan, taistelemme eläimiä vastaan.” Japanilaisia kutsuttiin toisen maailmansodan aikaan systemaattisesti apinoiksi, mitä ei voinut tehdä saksalaisille natseille, sillä rotu oli sama, tämän vuoksi Amerikkalaissotilaiden oli vaikeaa ampua natseja, jopa 85 % sotilaista sanottiin olevan kyvyttömiä tappamaan. Tappamiskoulutus kehittyi kuitenkin ajan myötä, ja Vietnamin sodassa oli vain 5 % sotilaita, jotka eivät suostuneet tappamaan ihmistä (Steuter, Wills 2008, 58). Steuter ja Wills sanovat Yhdysvaltain armeijan entisen everstiluutnantin David Grossmanin väittävän, että Yhdysvaltaissotilaita joudutaan kouluttamaan tappamiseen. Hän kuitenkin päätyy myös johtopäätökseen, että videopelit toimivat tapposimulaattoreina, ja että ihmiset eivät kykenisi pitämään metaforaa fiktion maailmassa. Tieteelliset todisteet

---

³⁶ Kommentti on Steuterin ja Willsin lainaama Internetin keskustelufoorumilta ja osoittaa mielestäni erittäin hyvin jonkinlaista rationaalisuutta puhujansa vihassa.

tälle ovat kuitenkin heikot, ja vaikka massamurhia on tapahtunut myös Suomessa, niin esimerkiksi kenties suhteessa maailman eniten videopelejä pelaavassa maassa, Etelä-Koreassa ei tiettävästi ole tapahtunut yhtään kouluampumista.

Löwenthalille dehumanisaatio tarkoittaa vihollisen muuttamista säälimättömästä ja voimakkaasta vastustajasta sisäsyntyisesti heikoksi, voitettavissa olevaksi viholliseksi (Löwenthal 1987, 61). Dehumanisoitu vastustaja esitetään rikollisena, rappeutuneena, eläimenä tai hyönteisenä, mikä hänen mukaansa ohjaa pahoinvointia palavaan vihaan. Rappeutunut vastustaja esitetään väkivaltaisena, vihaisena ja parantumattomasti sairaana, jolloin ainoaksi mahdollisuudeksi jää heidän pois kitkemisensä. Löwenthal sanoo kuitenkin, että agitaattorin tarkoituksena on levittää kuvailemaansa tilaa kannattajiinsa mahdollisimman laajalti.

Eläin on varsin jännittävä vertaus, ihmiset jotka huutavat eläinten kiduttajille julkisia teloituksia, eivät huutaessaan tunnusta ihmisarvoa. Kuitenkin osoittaessaan ymmärtämättömyytensä suhteessa yleisesti hyväksytyyn moraalikäsitkelyyn, että kenelläkään ei tule olla oikeutta viedä toisen ihmisen oikeutta elää, he yhdistävät pahantekijät juuri niihin petoihin, joiden kunniaa kuvittelevat puolustavansa. Taitava agitaattori yhdistää pedon kuitenkin hyönteiseen, josta ei niinkään välitetä, ja jota voidaan samalla pitää vaarallisena.

Eräässä Internetin huumorikuvassa yhdysvaltalaiset sotilaat ovat antaneet irakilaisille lapsille kyltin: Hän tappoi isäni ja pisti paksuksi siskoni. Peukaloa pystyssä pitävät kylttiä kannatteleva poika ja sotilas, joka myös virnuilee. Media suhtautuu tähän sanomalla sitä yksityiseksi ilmiöksi, vaikka se on tarkoituksellisesti nöyryyttävää, sotilas toimii yksin haluten hassun kuvan valokuva-albumiinsa (Steuter, Wills 2008, 23). On ilmeistä, että jos asetelma olisi päinvastainen ja Arabeilla olisi mahdollisuus nöyryyttää länsimaiden ihmisiä samalla tavalla, koko arabimaailmaa pidettäisiin äärimmäisen brutaalina. On kuitenkin muistettava, että Irakissa olevien sotilaiden tulisi olla ”tekemässä maailmaa turvallisiksi demokratialle” Mitä kyltti sitten sanoo? Että sotilaat tekevät hyvää työtä? Ei suinkaan, kyltti paljastaa, että kaikki siviilitkin ovat sotilaiden silmissä dehumanisoituja nöyryytettäviä vihollisia. Sota ei ole käytännössäkään mitään sellaista, mitä kansalle propagandassa uskotellaan, se on ihmisten mielissä sotaa ihmisyyttä tai orienttia Toista vastaan. Yhdysvaltalaiset sanomalehdet käyttävät dehumanisoivia eläinmetaforia terroristeista (Steuter, Wills 2008, 13).

Dehumanisaatiota vahvistaakseen Abu Ghaiibin vankeja kohdeltiin kuin koiria, he joutuivat ryömimään alasti lattialla ja haukkumaan kuin koirat vaihtoehtona brutaaleille hakkaamisille. Tarkoituksena oli murtaa heidät kuulustelutarkoituksiin samalla viihdyttäen Yhdysvaltain sotilaita. Rush Limbaugh, erittäin suosittu konservatiivinen radioääni, sanoo kidutuskuvia vähän kuin kepposiksi ja samalla dehumanisoi niiden uhrit oikeiksi vihollisiksi syyttäen feministejä jotka tekevät Yhdysvalloista kidutusta vastustavan nössömaan. Myös muut radioagitaattorit, Bill O'Reilly, Michael Savage, Ann Coulter dehumanisoivat Irakilaisia ja sodan vastustajia systemaattisesti ja kehottavat ihmisiä väkivaltaan molempia kohtaan (Steuter, Wills 2008, 135).

Sotilaat Irakissa ottivat mukaansa myös sotapalkintoja, symboleita vihollisen alistamisesta. Saddamin kodista otettiin koraaneja, ruukkuja ja muuta. Tapetuilta ihmisiltä kerätään sormia, korvia, ja jopa palasia aivoista. Sotilaat lähettävät Internetiin vastineeksi rahasta tai pornosta kuvia brutaaleista tapoista ja irtonaisista ruumiinosista, sekä yhdysvaltalaisotilaista raiskaamassa paikallisia naisia. Nöyryytettyjä naisia he kutsuvat nimityksellä *Iraqi babes*, joille on omistettu myös omia sivustoja (Steuter, Wills, 90 2008).

Yhdysvaltalaismediat sekä monet eliitin hyväksymät tieteelliset tutkijat, kuten massavihaa tutkinut Neil Kressel, jättävät autuaan tietämättömästi nämä asiat mainitsematta ja vannovat sodan olevan välttämätöntä ja sotilaiden hyveellisiä sankareita. Vaikka Kressel vähättelee raskaasti lännen syntejä, osalla hänen huomautuksissaan on arvoa, jos ne ymmärretään koskemaan kaikkia. Esimerkiksi hän sanoo armeijan komentajien kärkevän miehiä raiskaamaan. Se symboloi samalla patriarkaalista valtaa kuin omankin maan valtaa sodittavan maaperän ihmisiin (Kressel 2002, 40). On varsin huolestuttavaa, että maansa puolesta mies voi heittää moraaliset velvoitteensa ja käsityksensä sivuun ja ryhtyä raiskaamaan käskystä, toisinaan ilman käskyäkin. Tämä kertoo yleisemmästäkin maskuliinisen sodan ja kovuuden kulttuurin ongelmista ja perustelee feminismin tärkeyttä myös länsimaissa, missä ikävän usein sen peräänkuuluttamaa välittämistä vähätellään vailla perusteita³⁷.

Tämä kaikki osoittaa, että sota todella on monelle sotilaalle leikkiä, ja kamalampaa kuin mitä kuvitella saattaa. On pelottavaa kuvitella, mitä olisi olla Irakilainen siviili, kun

---

³⁷ Monet miehet tekevät itselleenkin hallaa pitämällä kynsin ja hampain kiinni maskuliinisuudestaan. Miesasiaa ajava kulttuuri haluaa jopa aika-ajoin miehen läheisyyden kaipuutta korjaamaan "heille luonnollisesti kuuluvia" seksipalveluja, vaikka se mitä he usein tarvitsisivat saattaa olla vain tyttömäiseksi tituleerattu läheisyys ja hellyys.

väkivaltaiset sosiopaatit kulkevat kaduilla ja saattavat ottaa sinut nöyryytyksen kohteekseen, eikä heitä sido maan lait. Näin toimivat nuoret ovat tämän päivän ja tulevaisuuden kunnioitettuja veteraaneja, ja tekevät tietyllä tavalla kaikista sotaan osallistuvien maiden ihmisistä kiduttajia. Steuter ja Wills huomauttavat, että tosiaan jokaisessa julkisen mielipiteen kannattamassa sodassa rasistinen dehumanisaatio on tullut valtiolta suoraan ja sotilaat ovat ostaneet kaiken kritiikittä (Steuter, Wills 2008, 49).

Mitä dehumanisaatiolle voi tehdä? Steuter ja Wills ehdottavat viharetoriikan kitkemistä muun muassa sensuurin avulla. Sensuurilla on kuitenkin ongelmansa, sen kautta viharetoriikka on piilossa, ja siihen on mahdotonta vastata. Sensuuri myös lisää sensuroitujen viktimitisaation tunnetta, mikä on omiaan aiheuttamaan lisää raivoa ja vihasenteita. Miten, sitten tulee vastata dehumanisoiviin virtauksiin? Ehkäpä näin, tieteellisesti: on muistettava aina, että dehumanisaatio saattaa tuhota empatian täysin, on muistutettava niistä henkilöistä, jotka ovat katuneet myöhemmin syvästi mukanaoloaan kansanmurhissa ja selittäneet juuri dehumanisaation sen mahdollistavaksi. Dehumanisaatio on kutsu tarttua aseisiin, jotka merkitsevät sen kyllästäville siivous- tai torjuntavälineitä, millä pyritään tappamaan ihmisiä.

7.3. Metaforat

Julkisessa keskustelussa käytetään usein sotametaforaa. Lähes kaikki tiettyjen ideologioiden kannattajat julistavat metaforisen sodan vihollisiaan vastaan ja pelkkä metafora saattaa oikeuttaa heidän silmissään äärimmäiseen toimintaan. Steuterin ja Willsin mukaan tämä strategia perustuu vahvoihin yllättävästi positiivisina pidettyihin mielikuviin voitosta, yksinkertaisuudesta, veljeydestä ja miehisydestä. He huomauttavat, että muun muassa retoriikkaa tutkineet Aristoteles, Cicero sekä José Ortega y Gasset pitivät metaforaa suorastaan pelottavana voimana. Sotametafora on siksikin vaarallinen, sillä sodassa kaikki suhteellisuudentaju katoaa. Hiroshiman ja Nagasakin pommit osoittavat, että ihmiselämästä tulee sodassa täysin arvoton. Metaforia viljelevät ihmiset kietoutuvat joskus uskomuksiinsa täysin ja eivät menetä vain muiden ihmisten ihmisyyttä, he menettävät myös omansa (Steuter, Wills 2008).

Vaikka tiedämme nykyistenkin sotien julmuuksista ja hurjuuksista, silti monet kannattavat niitä, miehekästä sotaa ja sankarillisuutta viljellään niin paljon rituaalisessa kielessä. Esimerkkinä julmuuksista toimikoon Yhdysvaltalaisotilaiden nöyryyttämät Irakilaiset siviilit, joista Wikileksiinkin on vuotanut videoita sotilaiden toimittamista viattomien

siviilien massamurhista. Tapahtumien käskyt tulevat kaiken lisäksi ylhäältä, niitä yritetään peitellä loppuun asti, eikä loppujen lopuksi kukaan ota vastuuta. Viralliset tahot viittaavat tapahtumille kintaalla ja väittävät sotilaiden saavan ansioidensa mukaan, mutta tarkoitus ei ikinä ole edes hillitä kyseisten kaltaisia tapahtumia. Mikään sotiva maa ei ole reilu, eivätkä sotilaat ansaitse kunnioitusta. Peitellyistä sotarikoksista kertoo myös se, että sodan aikaan äänet ja kritiikki eivät koskaan tule armeijan sisältä. Journalistit ja Wikileaksinkin kaltaiset voimat saattavat niitä julkisuuteen, jossa niitä lopulta pahoitellaan ja luvataan toimia, mutta niitä yritetään peitellä muuten loppuun asti. Wikileaks-jutussa, jossa Amerikkalaissotilaat tulittivat armotta Afgaanisiviilejä, oli monta ihmistä, jotka tiesivät tapahtuneen. Myös, tiukassa sotilaspolitiikassa tiedetään käskyn aina tulleen ylhäältä päin, sotilaat eivät sooloile. Tätä kautta syntyy mahdollisesti uskomus, että sotarikoksia tapahtuu vain harvoin. Ovatko lännen joukot yleensä hyvätapaisia? Luultavasti kuvaa pyritään luomaan, mutta sotilaiden tuntema silmitön viha ei välttämättä ole kontrolloitavissa, heidät on koulutettu tuntemaan sitä, jotta he kykenevät tappamaan.

Rasistinen viha on aina propagandan aiheuttamaa, vaikka kukaan ei ikinä myönnä sen olevan sitä. Kuten Allport huomautti, lapset tottuvat vierauteen nopeasti tekemällä siitä tuttua, ellei heille opeteta vahvoja ennakkoluuloja. Ihmiset, jotka vihaavat, syyttävät toista ryhmää pahuuksista, mistä heillä ei oikeasti ole todisteita, koska niitä ei ole olemassakaan. Näin, he suhteuttavat oman vihansa aina ristiriitaan todellisuuden kanssa ja ovat tuomittuja elämään sen kanssa, vaikka mitä tapahtuisi. Vihalla, joka on propagandan aiheuttamaa, ei lopulta ole aitoa kohdetta, vaan kohteena on vihollisen myytti, jota voidaan rakentaa mediasta käsin.

7.3.1. Eläimet metaforissa

Yhdysvaltalaiset sotilaat kuvataan jatkuvasti metsästäjinä, ja Irakilaiset riistana, mikä antaa valmiin metaforisen kuvan oikeasta ja vääristä. Irakilaisia on kuvattu myös petoina ja hirviöinä, mikä symboliikassa tarkoittaa vaikeasti, mutta pakollisesti tapettavia myyttisiä kauheuksia. Eurooppalaisia kutsutaan näädiksi, koska Ranska ja Saksa eivät halunneet sotia Irakissa. Toistuvat virus- tai hyönteismetaforat vihollisista pyrkivät saamaan myös kaikki siviilit syyllisiksi (Steuter, Wills, 2008, 73–84). Metaforia tulee purkaa kaikista keskusteluista senkin takia, että voidaan varmistaa samasta asiasta puhuminen.

Eläinmetaforat antavat virtaa väkivallalle ja sitovat mielikuvituksen ihmiskuntavastaiseen kaavaan. Se ei pelkää vahingoita kohdettaan, vaan kaikkia. Ne, jotka näkevät ihmiset

eläiminä, menettävät Steuterin ja Willsin mukaan tärkeän osan empatiaansa, mikä saattaa johtaa tuhoisiin seurauksiin niin kyynisyydessä itseä, kun kaikkea muutakin ihmisyyttä kohtaan, kuin järjettömissä väkivallanteoissakin (Steuter, Wills 2008, 17)

Vallanpitäjät agitoivat käyttäen lehdistöä, myös media on vihassa mukana. Käyttämällä eläinmetaforaa lehdet hyppäävät valtavirtaan (vihan) mukaan ja suoltavat ulos otsikkoja, kuten: ”Isku tuhoaa Irakin rotat”³⁸, ”Epäilty Al Qaidan pesä” ”Tuholaiset ovat taas iskeneet” ”Terroristikäärmeen pesä” (Steuter, Wills 2008, 72). Asenteet eivät ole niin kovia Suomessa, vaikka se onkin mukana NATO-operaatioissa. Lehdistö kykenisi agitoimalla, muun muassa eläinmetaforien avulla, herättämään liittymisintoa sotilasliittoihin etenkin kypsemmässä väestössä. Jatkuva viestien käyttö oikeuttaa julman sodankäymisen ja rakentaa aktiivisesti kollektiivista vihaa väitettyjä terroristeja kohtaan, vain media voi tehdä tämän tehokkaasti. Yhdysvaltalainen propaganda ylittää tietysti Suomeenkin muun muassa Internetin ja viihteen välityksellä, mutta se on heikkoa, sillä se ei ole suunniteltu suomalaisia varten. Kuitenkin, se voisi selittää, miksi useat Internetiä käyttävät nuoret suhtautuvat vihamielisesti juuri arabeja kohtaan.

Steuter ja Wills sanovat, että mainosmies David Ogilvy sanoo neljän viidestä ihmisestä lukevan lehdistä vain otsikot, myös presidentti George W. Bush kertoi toimineensa näin (Steuter, Wills, 69 2008). Luku on erittäin suuri senkin vuoksi, että Ogilvyn kirja *Confessions of an Advertising Man* on kirjoitettu vuonna 1989, ennen Internetin yleistymistä, missä uutiset ovat usein linkkien takana ja vielä vaikeammin luettavissa kuin ennen. Väite tekee metaforisista uutisotsikoista erittäin vaarallisia, sillä vaikka jutuissa olisi taustoja selittäviä tekijöitä, jos jutun jättää lukematta, jää päällimmäiseksi mielikuvaksi vihaiset ajatukset. Kaiken lisäksi provosoivat otsikot, joissa on avoin kysymys, jäävät mieleen totuutena, vaikka jutussa sen viitoittama ”fakta” kumottaisiinkin. Oletetaan, että Iltalehti uutisoisi: ”Parannus kaikkiin syöpiin löydetty?” ja otsikko tulisi vain silmäiltyä. Otsikon nähnyt henkilö tekee tästä johtopäätöksiä, parannus syöpään siis on, mutta asialle ei tehdä (ilmeisesti) mitään, koska syöpää vielä on. Kun hän keskustelee läheistensä kanssa, että hän luki parannuksen syöpään löytyneen, hänen lähdeamnesiansa estää kuitenkin muistamista, mistä tieto on luettu. Keltaisen lehdistön provosoiva otsikko saattaa näin vaikuttaa varsin radikaalisti julkisen mielipiteen muodostumiseen, etenkin kun niiden lukijamäärät ovat Internet-sivujen suosion kärkeä.

---

³⁸ Englanniksi otsikolla on kaksoismerkitys, *Raid* on niin isku, kuin hyönteismyrkky.

8. PROPAGANDA JA VIHOLLINEN

Vihaa voidaan käyttää myös poliittisena voimana. Vaikka demagogian teho on kautta historian havaittu toistumiseen, voidaan myös todeta vihan katoavan kontrollista. Vihan leviämistä ei voi estää, eivätkä demagogialla saavutetut ratkaisut voi sitä sammuttaa. Kun ihminen huomaa toimintansa olevan kannattavaa, hän jatkaa samoin toimimista. Sota on yksilölle ikuista. Poliittisen eliitin hyväksymä viha saattaa saavuttaa joitain poliittisia tavoitteita, mutta viha ei suinkaan katoa, vaan siitä tulee joko itse tarkoitus tai se löytää uuden kohteen.

Ferdinand Langenhove kertoo kirjassaan *The Growth of a Legend* saksalaisten harjoittamista hirmuteoista belgialaisia kohtaan toisen maailmansodan aikana. Saksalaisten vihaa belgialaisia vastaan nostettiin väitteillä belgialaisten sissien julmuuksista, joita tavallinen saksalainen ei kyennyt kotoaan käsin todistamaan oikeaksi.

Juuri kun saksalaiset armeijat saapuivat Belgiaan, omituiset huhut alkoivat kiertää paikasta toiseen median ja Saksan valtion toimesta. Belgialaisten väitettiin harjoittaneen pappien käskystä sissisotaa, jossa vanhukset ja lapset repivät haavoittuneiden saksalaissotilaiden silmiä, sormia, neniä ja korvia irti. Uskonnollisten johtajien sanottiin toimineen etulinjassa ja jopa luvanneen taivaspaikka kauheuksien tekijöille. Vaikeana aikana julkinen mielipide sekä Saksan valtion suurimmat auktoriteetit uskoivat kaikki huhut vailla epäröintiä ja levittivät niitä auktoriteettiensa voimin (Von Langenhove 2008, 5-6).

Mihin vihollista tarvitaan? Koska jos mikään ei ole rikki, sitä ei haluta korjata. Jonkin helposti osoitettavan asian on oltava vialla, jotta ihmiset saadaan liikkeelle. Yllätykset, hyökkäykset ja turvattomuuden tunne tekevät näin, ne ovat draamaa, parasta alustaa propagandalle. Siinä missä ihmiset pitävät huolta omista asioistaan, julkinen mielipide asettuu aina vapauden myytin puolelle.

Heistä on tehtävä vihollisia. Heidän arvonsa ja ajatuksensa on niputettava normista poikkeavan pahuuden ympärille. Talousihmiset käyttävät talouden romahtamista ja sitä kautta työpaikkojen ja perustavanlaatuisen turvallisuuden menettämistä, hintojen kallistumista ja muita pelottelukeinoja metodeinaan aina kun he tarvitsevat tai vastustavat jotain. Propaganda kasaa painetta väittämällä, että olemme jatkuvassa hengenvaarassa, olkoon hyökkääjä sitten sotaan kutsuva Venäläinen, tupakoitseva massamurhaaja,

lakkoileva työläinen, terveydenhoitokustannuksia aiheuttava lihava, homot saattavat ”rekrytoida” lapsesi tehden mahdottomaksi biologisten lapsenlapsien saamisen.

Juutalaisvihollinen on helposti tunnistettava ja silti erittäin monimutkainen hahmo. Hän on vainottu ja silti etuoikeutettu, vahva ja silti heikko, rikas ja köyhä loiseläjä, uskonnollinen ja ateistinen, sisäänpäin lämpiävä ja soluttautuja, moderni ja vanhahtava (Löwenthal 1987, 97). Maahanmuuttajia kuvataan usein myös ristiriitaisesti: he ovat joko sosiaalipummeja tai heidän työntekonsa nähdään ”meidän” työpaikkojen viemisellä. Molempien kantojen yhtäläinen pitäminen tekee määritelmällisesti maahanmuuttajan ongelmalliseksi ja aina vialliseksi. Eräs suomalainen skinhead-nuori meni niin pitkälle, että totesi ulkomaalaisten ravintolayrittäjien tarjoamien pitsojen olevan varastettuja tai pilaantuneita, yrittäjyydestäkin oli löydettävä pahuus. Valtaosan kantoja tämä ei kuvaisi kuin olkinukke-esimerkinä, mutta kuvaa hyvin Gaylinin kuvaamaa vihan vainoharhaista luonnetta. Agitaattorit voivat käyttää tätä vihaa helposti, ratkaisu on aina sama: Toisista on päästävä eroon, rauhanomainen kompromissi ei ole mahdollinen vaan aina ennalta määritellysti mahdoton.

8.1. Vihastratageemien käyttö poliittisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Rita Kirk Whillock antaa esimerkin rasistisesta vihastratageemasta, jota käytettiin George Bush vanhemman presidenttikampanjassa. Demokraatit halusivat antaa elinkautisvangeille uuden mahdollisuuden ja vastustivat kuolemantuomiota (R. Whillock 1995, 29). Yhdysvaltalaisista tuntui, että heidän rangaistuksensa keventäminen antaa heille uuden mahdollisuuden tehdä nimenomaan rikoksia, vailla sanktioita, ja rikolliset eivät ansaitse palkintoja. Täten Bushin kampanjaa tukevan ”Amerikkalaiset Bushin puolesta” järjestön mainoksessa esiteltiin mustaa miestä, joka elinkautisesta vapauduttuaan raiskasi väkivalloin valkoisen naisen. Yksittäisestä tapauksesta saatiin näin epätieteellinen symboli havaitusti höllästä politiikasta. Symboli oli vahvaa propagandaa, se teki rikoksesta mustan ja mustasta rikoksen. On mahdotonta sanoa varmasti, oliko mainos strategisesti vihaa levittävä. On myös naiivia olettaa, että mainoksen suunnittelijat eivät olisi ymmärtäneet sen vaikutuksia, kyseessä oli mainos.

Strategisesti mainoksen tekijän tai sitä puolustavan on kiellettävä siinä esiintyvä rasistinen ulottuvuus, väittämällä mainoksen mustan miehen edustavan pikemmin vankien, kuin mustien ryhmää. Kuten Van Dijk ehdottaa, rasistiksi voi leimata ne, jotka näkevät mainoksessa olevan henkilön rodun edustajana, eikä ihmisenä. Strategia on tehokas, vahva

rasismin kieltäminen, jolloin on myös oltava sokea räjähdysherkälle tilanteelle. Aidoiksi rasisteiksi käännetään retorisesti ne, jotka myöntävät sen olemassaoloon ja vastustavat sitä, muualla rasismia ei ole olemassa. Rasismia ei ole olemassa -kanta on suorastaan viettelevä, ja paradoksaalisesti ne jotka sen kieltävät, haluaisivat sen kaltaisia asenteita esiintyvän eniten.

Whillock käyttää termiä stratageemi strategian sijasta, sillä siihen liittyy läheisesti propagandamaisia piirteitä. Stratageemi on keinotekoinen temppu, joka pyrkii piilottamaan tarkoitusperänsä, siinä missä strategia on avoin selkeään voittoon tähtäävä keino. Vihapuhe pyrkii saamaan yleisönsä liikkeelle luomalla symbolisen väkivallan (rituaalisen) kielen (Whillock 1995, 32). Poliittisessa kampanjoinnissa käytetään stratageemeja yksinkertaisen syyn, voittamisen vuoksi. Kansa ei halua kuunnella jätevesijärjestelmän uudistamisesta, joten poliittisen kampanjan on keskityttävä päivänpolttaviin aiheisiin ja skandaaleihin, sellaisiin, joihin kaupallisen median on tartuttava lukijamäärien ja voittojen toivossa. Vihapuhe toimii etenkin pienillä puolueilla, jotka tarvitsevat näkyvyyttä. Stereotyypit ja ennakkoluuloisuus ovat yhteisöissä valmiina; niihin vetoamalla saa kannatuksen lisäksi runsaasti mediajulkisuutta.

Stereotyypit vahvistuvat ihmisten löytäessä sisäryhmiä. Näin he voivat eristää itsensä monikulttuurisesta ympäristöstä ja tuntea turvaa mukautumisessa. Ongelma syntyy, kun ulkoryhmästä tulee käsitetty uhka ja alkaa kilpailu samoista resursseista, mikä aiheuttaa vain lisää rationalisoituja ennakkoluuloja ulkoryhmää kohtaan. Eristäytyttyään itse, ja eristettyään ulkoryhmää kaikin tavoin, tulee heistä kasvoton amorfinen ryhmä, jolloin mikä vain uusi stereotypiaa vahvistava väite vahvistuu saapuessaan vihan virtaan. Ennakkoluuloisesta vihasta on vaikea päästä irti, sillä siihen liittyy selkeää kaksinaismoralistista päättelyä: Yhden ryhmän edustajan rike symboloi koko ryhmää, samalla kun hyvä teko tarkoittaa vain kyseisen yksilön tahtoa tulla kaltaiseksemme.

Retorisella vihastratageemalla on Whillockin mukaan neljä tehtävää: sytyttää tunteiden palo, mustamaalata tiettyä ulkoryhmää, aiheuttaa pysyvää ja korjaamatonta haittaa vastustajille, ja lopulta voittaa itse. Tunteiden palo sytytetään, kun uskotellaan sisäryhmän jäsenille ulkoryhmän jäsenten olevan uhkia. Voidaan esimerkiksi viitata yhteisiin kokemuksiin siitä, kuinka positiivinen syrjintä on vienyt valkoisilta miehiltä työpaikkoja. Ilmiön näennäinen laajuus ja samanmieliset ”uhrit” vahvistavat ryhmän syntyä ja oikeutusta. Uskollisuus ryhmän toiminnalle säilyy vain välttämällä kriittistä harkintaa, ja

voi muuttaa havainnon vainoharhaisuuden kaltaiseksi. Ryhmäläiset vahvistavat näkemyksiään taputtelemalla toisiaan selkään, kertomalla mitä heille tai heidän tutuilleen on käynyt ulkoryhmän edustajan vuoksi ja väitteitä vastaan esitetty kritiikki nähdään halpamaisena hyökkäyksenä. Omaa teoriaa tukevasta yksittäisestä havainnosta tulee sääntö, suuremman kuvan symboli ja edustaja. Ainoa olemassa oleva salaliitto on se heidän ryhmäänsä vastaan oleva. He kuvittelevat, että heidät täytyy vaientaa, koska he ovat päässeet liian lähelle totuutta.

Pysyvän ja korjaamattoman vahingon aiheuttaminen tapahtuu syyttämällä henkilöä jostain vakavasta, mitä on mahdollisimman vaikea todistaa valheeksi. Media kiinnostuu syytöksistä enemmän kuin ratkaisuista, jolloin korkeimmasta oikeudestakin saatu kunnianloukkaussyyte jää poikkeuksetta vähemmälle uutisarvolle kuin se, että kansanedustajan kovalevyltä olisi esimerkiksi löytynyt lapsipornoa. Vakaviin syytöksiin vastaaminen on tappiollista aina, ellei korkeassa asemassa olevaa syyttäjää saada kiinni valheesta ja saada vihaa ohjattua häneen. Syytökset voidaan kieltää, niiltä voidaan puolustautua, vastahyökkäys on mahdollinen tai nöyrä suhtautuminen itse syytöksiin, joka saatetaan tulkita myös syyllisyytenä. Ensimmäinen väitteen sanonut on oletusarvoisesti oikeassa (syyllinen, kunnes toisin todistetaan) ja kun syytöksistä täysin vapautunutta muistellaan kutakuinkin, että ”Eikö siinä jutussa ollut jotain hämärää?” Vastaaminen tai vastaamatta jättäminen loanheittoon todistaa juuri oikealle kohderyhmälle, että hämärää on tekeillä.

Kuten propagandassa, agitatiivisen puheen tarkoituksena ei ole dialektinen eteneminen, vaan sen välttäminen. Kommunikaatiolla on taipumus johtaa rauhallisempaan yhteisloon, mutta vihapuhe pyrkii tuhoamaan ja voittamaan. Tämä pyritään mm. tekemään katkaisemalla yhteys väärä- eli erimielisiin, sillä heillä ei ole mitään hyödyllistä sanottavaa. Ratkaisu on jo valmis, jota he eivät kuitenkaan voi ymmärtää. Vihapuheen ei myöskään tarvitse herättää ihmisiä uuteen uskoon, valmiit ennakkoluulot riittävät, kunhan heidät saadaan mobilisoitua toimijoiksi. Kun pieneltä ulkoryhmältä viedään tarpeeksi, nurkkaan ajettuna mellakat lakot ja mielenosoitukset jäävät ainoiksi keinoiksi vaikuttaa. Tämä johtaa heidän negatiiviseen näkyvyyteensä suhteessa status quoon, joka kuitenkin todistaa näennäisesti agitoituneen joukon kantoja heille vielä enemmän. Ennustukset toteuttavat itsensä. Räjähdettyään, vihapuhuja ei voi enää kontrolloida ryhmäänsä, eikä ulkoryhmä kykene esittämään argumenttia, jota ei olisi jo tuomittu ennalta epäonnistumaan.

Ongelmallista on, että tuhoamallaan pahantekijät, viha ei pääty, sillä ongelmat eivät olleet heidän syytään.

Agitaation retoriikka antaa kuulijalleen lupauksen siitä, että hän voi saada aikaan jotain merkityksellistä. Kun vihollinen on selkeä, hän voi aktiivisesti olla soturi oikean asian puolesta. Viha voi antaa myös produktiivista motivaatiota esimerkiksi jättää huono parisuhde, mutta ennakkoluuloon sekoitettuna voittoehdot taistelulle ovat usein saavuttamattomissa, jolloin tehtävästä tulee pahimmillaan elinikäinen. Whillock sanoo, että voidaksemme välttyä vihalta, tulee meidän suojautua manipulaatiolta, sekä paljastaa stratageemeja vähemmistöjä vastaan enemmistöluokan edustajina (R. Whillock 1995, 48). Vähemmistöjen on parasta jaksaa puolustaa järjen avulla sitä, mikä heille ilmeisen tunnustuksen lisäksi kuuluu. Sensuuri tai juridiset tuomiot ovat huonoja keinoja estää vihan leviäminen. Tämä saa vihaavan ryhmän tuntemaan itsensä vielä enemmän uhreiksi. On siis pyrittävä paljastamaan agitaattoreiden manipulatiivisia stratageemeja (R. Whillock 1995, 35–36).

8.2. Homoseksuaalit vihollisina

Poliittista kannatusta on kerättävä suosituilla aiheilla, ja vaikka kuinka tekisi mieli, on sivuutettava vähemmän pinnalla olevat. Yhdysvaltain radikaalilla oikeistolla oli ongelma vuoden 1992 vaaleissa, sillä kommunismilla pelotteleminen, sekä anti-aborttiliike olivat heikoissa kantamissa. Suosiota keräämään keksittiin hyökkäys homoseksuaaleja vastaan. Oregonissa suunniteltiin lakia, jonka tarkoituksena oli velvoittaa julkiset toimijat taistelemaan homoseksuaalisuutta vastaan kaikin keinoin. Homoseksuaalisuutta kuvattiin epänormaaliksi, vääräksi, luonnottomaksi ja perverssiksi, se myös yhdistettiin pedofiliaan. Coloradossa pyrittiin lainsäädännöllä estämään homoseksuaalien oikeus nostaa haaste syrjinnästä mitä tahansa instituutiota vastaan. Ehdotus meni läpi, toisin kuin Oregonissa. Pastori Peter J. Peters meni niinkin pitkälle, että halusi homoseksuaaleille kuolemantuomion, koska hänen mielestään siihen velvoitti itse Raamattu. Liian radikaali lähestyminen ei vakuuttanut edes konservatiiveja, joten radikaali oikeisto nosti uuden keksimänsä ongelman esille: homoseksuaaleilla on erityisoikeuksia (Moritz 1995, 58–59).

Kristillinen *Family Research Council*, FRC, tuotti tällöin videon: *Homoagenda (Gay Agenda)*, jossa kaikkietävä kertoja ja joukko pseudoasiantuntijoita selittivät niin kuvin, musiikin kuin kerronnan avulla siitä, kuinka homoseksuaaleilla on salaliitto. *Gay and Lesbian Emergency Media Coalition*, GLEMC, tuotti vastauksena videon omansa: *Viha*,

valheet ja videonauha (*Hate, lies and videotape*) (Moritz 1995, 59–60). Konfliktin seurauksena media tarttui halpaan ja herkullisen kiistanalaiseen väittelyyn, jolloin alkuperäinen video levisi kuin kulovalkea. Moritz päätelee, että vaikka alkuperäisen videon väitteet kumottiin, poliittisen voiton saavutti silti radikaali oikeisto, sillä heidän laajalle levinneet väitteensä otettiin joissain piireissä vakavasti. Voisin lisätä, että levikin lisäksi saatiin keksittyä täysin uusi ja järjetön ristiriita.

1960-luvulla homoseksuaalien oikeuksia puolustavat liikkeet kritisoivat mediaa näkyvyytensä puutteesta. Hollywood oli vapaaehtoisesti luvannut olla esittämättä homoseksuaaleja valkokankaalla ja sama hiljainen sopimus päti myös televisio-ohjelmissa. Liikkeet saivat näkyvyyttä kuitenkin erittäin negatiivisessa valossa, kun esimerkiksi *New York Daily News* otsikoi uutisensa seuraavilla dehumanisoivilla metaforilla: Homopesä ratsattu, kuningatarmehiläiset ovat pistävän vihaisia (Moritz 1995, 62). Vihailmaisut eivät olleet lainkaan harvinaisia kyseiseen aikaan, mutta homoseksuaalien oikeuksia puolustava liike sai niistä lisää kannattajia. Rohkeimmat televisiosarjat ryhtyivät yhdysvalloissa nostamaan esille homoseksuaalisia teemoja. He saivat puheaikaa keskusteluohjelmissa ja fiktiivisten hahmojen seksuaalisuus tuli paremmin esille. Taloudelliset intressit, kuten kasvava pakko homoseksuaalisen yleisön tarpeille, paransivat yleistä kuvaa ryhmästä.

Ennen kuin America Psychological Association, APA, poisti homoseksuaalisuuden tautiluokituksesta, heidän kuvauksensa uutisissa oli vähäistä ja negatiivissävytteistä. AIDSin löydyttyä homoseksuaalit olivat taas tulen alla, ja tautia kuvailtiin usein vain heitä koskevaksi rutoksi, vaikka esimerkiksi lesbot ovat aina olleen pienin riskiryhmä HIV:lle. Yleisön lisääntynyt kiinnostus homoseksuaalisuutta ja oikeutta kohtaan oli kuitenkin omiaan muuttamaan medioiden suhtautumista asiaan, jolloin *homosta* tuli myös mediassa iloisempi *gay*.³⁹ Kenties kiinnostuksen ja skandaalin ylläpitämiseksi homoseksuaaleja ei kuitenkaan esitetty täysin reilusti tämänkään jälkeen, vaan erittäin stereotyyppistä versiota homomiehestä, jossa hän saattoi olla kampaajana, floristina, nahkaan pukeutuneena, naiseksi pukeutuneena, lääkäriä, AIDSia sairastavana. Pride-kulkueen videopätkistä valittiin vain oudoimman näköiset. *Gay and Lesbian Alliance Against Defamation* on sanonut, että vaikka outoudessa ei sinänsä ole pahaa, ei ole reilua esittää homoseksuaaleja vain outoina, heidät tulisi esittää todellisen kuvan mukaan myös aivan arkisina ihmisinä.

---

³⁹ On jännittävää, ettei suomen kielessä ole rekonstruoitu parempaa sanaa homoseksuaalille. Muun muassa surullisenkuuluisassa television 2010 Homoillassa (liberaalien) toimittajienkin painotukset sanalla (hh)homo olivat huomionarvoisen kiusallisia.

Median muuttuessa tähän suuntaan radikaali oikeisto syytti sitä salaliitosta ja tiedon pimittämisestä, olihan ennenkin näytetty ”kaikki”, eli homouden vaarallisuus ja perversio (Moritz 1995, 65–69).

Moritz huomauttaa, että ihmiset on ehdollistettu uskomaan kuvia (Moritz 1995, 69). Siinä missä uutistoimittajan puheet ovat vain ihmisen puhetta, kuvat ovat aina totisinta totta. Kuitenkin, dokumenteissa kuvat ovat aina ihmisten asettamia, syistä, joilla pyritään saamaan tietty viesti läpi. Kuvien yhdistäminen kerrontaan ja mahdollisesti muihin ääniin antaa tekijälle täyden vallan saada totuuden, eli kuvan, siivittämänä viestinsä perille. Homoagenda-dokumentti alkaa kuvauksesta mellakantapaisesta, johon kaikkietävä kertoja sanoo: Videot ovat protesteja säädöstä vastaan, joka olisi antanut vähemmistöille erityisoikeuksia. Homoseksuaalit ovat siis väkivaltaisia ja vaativat jotain, mitä katsojalle (eli sinulle) ei kuulu. Lisäksi visuaalisena antina dokumentti tarjoaa vilauksia pienistä lapsista vierekkäin pride-paraatin provokatiivisimpien asujen, ruoskien, ketjujen ja alastomuuden kanssa. Keinon tarkoitus on vahventaa käsitystä siitä, että he rekrytoivat viattomia lapsia perversioihin. Kriittisimmät paraatin esitykset saavat näin edustaa kaikkea muuta joukkoa, aivan kuten housut kintuissa Juhannusfestivaaleilla oksennukseensa sammunut edustaisi valkoista heteromiestä, mikä olisi erittäin epäreilu stereotypia.

Dokumenttien viestille antavat voimaa myös asiantuntijat, joiden pätevyys perustetaan ennen kuin he alkavat puhua, yleensä ammatin tai onnistuneen projektin, kuten runsaan laihduttamisen perusteella. Homoagenda-dokumentissa käytetään neljää asiantuntijaa. Stanley Monteith, lääkäri ja kirjan ”AIDS, tarpeeton epidemia” (*AIDS, the unnecessary epidemic*) kirjoittaja. Joseph Nicolosi, tohtori, kirjan ”Miespuolisten homoseksuaalien korjaava terapia” (*Reparative therapy for male homosexuals*) kirjoittaja. David Llewellyn, johtaja, Western Center for Law and Religious Freedom; John Smid, ohjaaja, Rakkaus käytännössä (*Love in Action*) (Moritz 1995, 72). Missään vaiheessa ei mainita mikä on Western Center for Law and Religious Freedom tai miten asiantuntijat liittyvät radikaaliin oikeistoon. Esimerkiksi Monteith kuului moniin konservatiiviskristillisiin liikkeisiin. Kaikki heistä esiintyvät kuitenkin rauhallisesti ja kertovat ei-uskonnollisia faktapohjaisia argumentteja, ei kuitenkaan oikeita faktoja, jotka APA myöhemmin kumosi.

Video päättyy suuriin sanoihin: ”Nyt kun tiedät faktat, joita uutiset eivät sinulle tule ikinä kertomaan, ovatko homoseksuaalit rakastavia, tavallisia ihmisiä? Sinä päätät!” Päätös on kuitenkin tehty katsojan puolesta esittämällä kiistanalaiset asiat pienessä paketissa ja

kaiken lisäksi imartelemalla katsojaa siitä, että hänellä on nyt informaatiota, mitä harvoilla on. ”Sinä päätät” on samalla käsky ajattelemaan tietyllä tavalla ja se pyrkii antamaan illuusion neutraalisuudesta, mikä on dokumenttiohjelmille ominaista.

Dokumentin jälkeen radikaali oikeisto on jatkanut äänestäjiensä ”suojelemista” homoseksuaaleilta tekemällä lisää lakialoitteita heitä vastaan. Vihollinen on näkyvä, ja siksi kestää pitkään vihaajien valtaan pääsyn lypsylehminä. Virallisissa väittelyissä käytetään vieläkin homovastaisia ihmisiä, vaikka uusnatsin käyttäminen olisi rasismikeskustelussa suorastaan naurettavaa. Coloradon päätöksen voi sanoa tapahtuneen demokraattisesti, mutta Yhdysvaltojen laissa olisi myös tapauksen yliajava kohta. Vähemmistöjen perusoikeuksia on suojeltava enemmistön mielivallalta, eikä niitä voi ikinä asettaa äänestyksen alle, sillä oikeudet eivät riipu päätöksestä. Enemmistö voisi muuten riisua vähemmistöjä systemaattisesti oikeuksista virheellisen erityisoikeuksien argumentin perusteella (Moritz 1995, 76).

Taas, media valitsee kaupallisine intresseineen sensaation informaation vuoksi, mikä on yksi syy miksi näennäiset ongelmat pysyvät pinnalla. Myös, vastuullinenkin media joutuu ongelman eteen kun purkillinen matoja on jo avattu. Kun pride-paraati esitettiin vuonna 1993 medioissa neutraalimpaan sävyyn, kuin mitä homoagenda-videossa, radikaali oikeisto reagoi nopeasti syytöksillään, että media keskittyy enemmän kaunistelemaan kuin kertomaan informaatiota (jota siis videossa väitettiin olevan). Näin luotiin vihan avulla suosittu ongelma, jota ei aikaisemmin ollut, kuin tyhjää (Moritz 1995, 76). Kristillisen oikeiston tapauksessa homofobia on mahdollisesti parempi sana kuvaamaan ilmiötä, kuin homoviha. Väitän, että pelon perusteena on yksinkertaisesti outous ja kiusallisuuden tunne, mikä liittyy joskus aidosti ymmärtämättömyyteen ja toisinaan myös seksuaaliseen epävarmuuteen. Muita järkiperusteita homovihalle on vaikeaa löytää. Avioliitto-oikeuskeskustelussa tulee usein ilmi uskovaisten huoli siitä, että muutos hämmentää heitä. Uskonnot ja muutos ovat tosin aina sopeutuneet hitaasti, mutta sopeutuneet silti, keskiajan jälkeen edistyksen ehdoilla.

8.3. Propagandasta ja vihasta väkivaltaan

Agitaatiossa on kyse samoista ilmiöistä kuin propagandassa. Suurimpana erona on, että se käyttää vihollista hyväkseen avoimemmin, kuin muu propaganda. Vihollisen kohdistaminen onnistuu sensaatiomaisten uutisten avulla (Löwenthal 1987, 17). Propagandistin on tunnettava yleisönsä. Niille, jotka kokevat elämänsä pääosin

myönteiseksi on markkinoitava myönteisesti, he haluavat tasaisuutta mikä ylläpitää heidän tilannettaan, tämän vuoksi propagandan on pidettävä huolta siedettävästä elintasosta, kuten Ellul sanoo. Elämäänsä kielteisemmin suhtautuvat vaativat radikaalia muutosta, joten he ovat alttiita agitaatiolle (Ellul 1973, 70).

Löwenthal kuvaa agitaattorin kaavan seuraavasti: on tyytymättömyys, vihollinen, liike ja johtaja, joka hänestä luonnollisesti tulee (Löwenthal 1987, 15). Tämän mahdollistamiseksi hän keskittyy tuhoamaan rationaalisuutta sen herättämisen sijasta. Agitaatiopropaganda keskittyy viholliseen vielä vahvemmin, mutta epäonnistuu edistyksessä, minkä vuoksi se on tuomittu olemaan aina ohikiitävä, vaikkakin joskus tuhoisa muoti-ilmiö, missä siihen uskoneet jäävät historian väärälle puolelle.

Löwenthal valaisee agitaattorin vallankumouksetonta luonnetta esimerkillä bussista (Löwenthal 1987, 17–18). Naisella on tukala olo bussissa ja hän parkaisee: ”Asialle on tehtävä jotain!”⁴⁰, huudahdus, joka ei osaa yksilöidä ongelmaa on helposti samastuttava kenelle tahansa, joka ei ymmärrä ongelman ydintä. Tämä antaa agitaattorille mahdollisuuden edellisessä esimerkissä ilmoittaa, että bussihan on täynnä maahanmuuttajia! Ongelma poistuu, kunhan heistä päästään eroon. Vallankumouksellinen tai uudistusmielinen osoittaisi huomionsa todelliseen ongelmaan, siihen, että busseja ei kulje tarpeeksi, jotta kaikille olisi riittävästi tilaa. Agitaattori ei pyri löytämään rationaalisia kausaaliyhteyksiä, vaan haluaa rakentaa kannattajalleen laajan emotionaalisen kuvan kaikista tämän kohtaamista vaikeuksista ja niiden aiheuttajista. Uusi kuva ei ole tarpeellinen, vaan sen terävöittäminen ja agitoidun innostaminen luopumaan kaikista estoistaan esimerkiksi harjoittaa väkivaltaa.

Löwenthal yleistää agitaation periaatteen suhteessa pahoinvointiin: Agitaattori ohjaa agitoidun ilmaisemaan sitä irrationaalisilla purskahduksilla sulkien ovet todellisiin ratkaisuihin (Löwenthal 1987, 25). Hän pitää pahoinvointia universaalina ja pysyvänä tilana, mille hän väittää tarjoavansa ratkaisun, mutta pyrkii pikemmin syventämään sen tunnetta fiksaation ja vainoharhan suuntaan, ohjaamaan ihmisiä pois niiden ratkaisuista.

Löwenthal esittää myös, että agitaattori aliarvioi avoimesti yleisöään. Hän käyttää hyväkseen heidän hengellistä irtautuneisuuden tunnettaan ja uskottelee heidän olevan vakavasti huijattuja, typeriä lampaita. Tämä on hänen mukaansa toimiva strategia, koska

---

⁴⁰ Suomennettuna ”Jotain on tehtävä asialle” tai ”Asialle on tehtävä jotakin” ei ole yhtä viettelevä. Vapaasti suomennettuna agitatiivisempi esimerkki voisi olla ”Nyt jos joskus...”

agitoitu käy seuraavan ajatusprosessin: miksi varoittaja loukkaisi minua saadakseen hyväksyntäni? (Löwenthal 1987, 32). Kyseistä metodia on kieltämättä käytetty tehokkaasti erityisesti joissain kristinuskon lahkoissa, missä uuden tulokkaan on tunnustettava heikkoutensa ja antauduttava Jumalalliselle armolle.

Agitaattori määrittelee myös merkitykset uudelleen: Demokratia muuttuu vähemmistöjen oikeuksien puolustamisesta enemmistön etuoikeutetun aseman vahvistamiseksi, koska vähemmistön koetaan aina vainoavan enemmistöä, ilmiö ei ole uusi (Löwenthal 1987, 40–41).

Löwenthal pitää pakolaisen syntipukittamista sisäisen vapauspotentiaalin kieltämisenä. Samalla kun pakolainen on avuton kerjäläinen, ei tervetullut kotimaahansa tai uuteen maahansa, hänen olemassaolonsa on samalla tyydytystä ja syyllisyyttä herättävää. Pakolainen ei ole isänmaallinen, koska hänellä ei ole isänmaata. Tämän vuoksi agitaattori kykenee uskottelemaan halveksunnan olevan ainoa keino käsitellä ambivalenttia ongelmaa (Löwenthal 1987, 60).

Agitaattorin luoma vihollinen on samalla syntyperäisesti heikko, mutta selittämättömällä tavalla armottoman vahva. Agitaattorin kuvatessa vihollista, hän kuvaa ironisesti juuri sen hetkistä toimintaansa: vihollinen on propagandisti, jonka tarkoituksena on tuhota perinteiset arvot. Hän pyrkii saamaan status quon tilalle uutta liikettä, joka perustelee itseään status quon ylläpitämisellä. Muiden muutos on pahasta. Agitaattori ei kykene kuvailemaan vihollista tyhjentävästi muun muassa välttämättömien ristiriitojen vuoksi, joten yleisö saa tieteellistä prosessia muistuttavan päämäärän: tunnistamisen. Tunnistaminen ei ikävä kyllä kohdistu lainkaan ongelmaan, vaan viholliseen, jonka rikkinäinen kuva on ikuinen striptease (Löwenthal 1987, 73). Tehtävä antaa kuitenkin yleisölle tyydytystä, siinä on valheellinen oivaltamisen ilo. Juutalaiset ovat agitaattorille niin kieroja, että levittävät antisemitismiä itse voidakseen väittää sen olevan olemassa saaden erityissuojelua (Löwenthal 1987, 80–81). Väitettyjä erityisoikeuksia käytetään tekosyynä lähes kaikkien vähemmistöjen alistamiselle.

Agitaattori esittää itsensä identtisenä seuraajiensa kanssa, vailla taitoja hallita tai ymmärrystä politiikasta. Poliitiikan ymmärrys on intellektuaalinen pahe joka on johtanut vallitsevaan ikävään tilanteeseen, jokainen agitaattorin seuraaja ymmärtää paremmin miten asioiden tulisi olla kuin nykyiset päättäjät. Agitaattori itse on pieni suuri mies, arkipäiväisine ongelmineen ja jostain saamine johtamiskykyineen. Tästä kuvasta agitaattori

maalaa itsestään traagisen sankarin, voittoon kykenevän kuolemattoman marttyyrin, vainotun rautanyrkkisen kostajan (Löwenthal 1987, 134, 144).

Agitaattorille kritiikki on vainoa ja hän tekee sen seuraajilleen selväksi, että on vainottu, vaikka onkin usein vain herkkänahkainen, sama, mitä hän sanoo kaikista itse kritisoimistaan vastustajista. ”He vievät sananvapauteni olemalla kanssani eri mieltä” (Löwenthal 1987, 137). Steuter ja Wills huomauttavat, että agitatiivinen propaganda on tänä päivänä usein yhtä kehnoa ja (silti) tehokasta kuin natsi-saksan aikana (Steuter, Wills 2008, 61).

Agitoimalla luotu ja vahvistettu viha katoaa kuitenkin johtajansa hallusta, jolloin sen käyttäminen työvälteenä muuttuu mahdottomaksi. Vihollisesta tulee ryhmälle ikuinen, paha silkan pahuuden vuoksi (Löwenthal 1987, 48–50). Viha tarvitsee vain kohteen, rauhan rakentamiseen tarvitaan parannusta, sovinnontekoa, syvää kontaktia, yhteistyötä sekä väkivallan ja vihamielisyyden juurien ymmärtämistä tai historian luomista, jonka konfliktien kaikki osapuolet voivat hyväksyä.

8.3.1. Aborttiklinikkaväkivalta

Janette Muir kuvailee Aborttia vastustavien aktivistien moraaliseksi perusteeksi radikaalille toiminnalleen Jumalan rakkauden syntymättömiä lapsia kohtaan. He kokevat abortteja tekevät lääkärit murhaajina, ja ottavat oikeuden omiin käsiinsä suojellakseen alkioita ja sikiöitä ja saaden ristiriidalle mediahuomiota. Myös pommittamisiin ja murhiin ajautuneen antiaborttiliikkeen väkivaltaisiksi motivaatioiksi Muir ehdottaa Celeste Mihchelle Conditin käsitystä tapahtumien kulusta: Turhautuneet abortinvastustajat huomasivat joutuneensa vakavaan alakynteen havaitessaan ihmisten yleisesti hyväksyvän abortin. Heille abortin vastustaminen on moraalista toimintaa, jossa viaton ”vauva” kärsii. Vahva motivaatio yhdistettynä huonoon menestykseen laillisessa diskurssissa on luonnollinen tie väkivaltaiseen taisteluun. Motivaation terroristiseen toimintaan puki sanoiksi myös Joseph Scheidler, vanhimman antiaborttijärjestö *Pro Life Action Leaguen* johtaja, jonka mukaan jokaisen, joka pyrkii estämään heidän väkivallatonta vastarintaansa, tulee valmistautua *väistämättömään* väkivaltaiseen vastarintaan, jota hän ei kuitenkaan tunnustanut kannattaneensa. Scheidler kannatti kuitenkin ajatusta, että mitkä tahansa keinot abortin vastustamisessa ovat hyödyllisiä (Muir 1995,168).

Merkittävä antiaborttijärjestö oli myös Randall Terryn johtama ”Projekt elämä” (*Project life*) ja tästä syntynyt ”Operaatio pelastus” (*Operation Rescue*) jonka tarkoituksena oli

järjestää massiivisia mielenosoituksia aborttiklinikoiden edustalla estäen asiakkaiden pääsyn tekemään aborttia. Terry perusti myös koulutusleirin, jossa opetettiin aggressiivisia abortinvastustamiskeinoja, kuten suoraa vaikuttamista odottaviin äiteihin, lääkärien ja potilaiden taustojen nuuskimista sekä keinoja, joilla tulla pidätetyksi mielenosoituksissa. Valmistuttuaan leirin jäsenet järjestivät suuren protestin Melbournessa, jossa 51 heistä pidätettiin. Operaatio pelastus pyrki tämän jälkeen tekemään viikon mittaisen, seitsemän kaupungin piirityksen aborttiklinikoille, mutta heikoin tuloksin. Muitakin antiaborttijärjestöjä on Yhdysvalloissa kosolti: Donald Treshmanin *Rescue America* on kuuluisa mielenosoituksestaan, jossa tapahtuman ulkopuolinen Michael Griffin ampui kuoliaaksi lääkärin nimeltään David Gunn; *Lambs of Christ* on järjestö radikaaleimmasta päästä; Syntymättömien lähetyssaarnaajat *Missionaries for the pre-born* osoittaa mieltään klinikoiden sisäänpääsillä samaten kuin nuorison oma *TRUTH (Teens Rescuing Unborn Tiny Humans)*, (Muir 1995, 167–170).

Abortinvastustajat käyttävät avointa vihaa liikkeessään. Terryyn kuultiin sanoneen Washington D.C.:n rallissa seuraavaa: ”Tehkäämme kaikki, mitä voimme, piinataksemme näitä ihmisiä ... Paljastaaksemme heidät katalina, vertaimevinä hyeenoina, mitä he ovat.” Scheidler esittää keinoja, joilla voi ahdistella niin lääkäreitä, kuin heidän perheitään kaikin mahdollisin tavoin, sillä jos heidän perheenjäsenensä eivät vastusta aborttilääkärin toimintaa, he ovat eri tiimissä (Muir 1995, 170). Ahdisteluun kuuluu perheenjäsenten varjostaminen, autojen naarmuttaminen, uhkasoitot, lasten piinaaminen ja suora häirintä lääkärien kotona. Lääkäri Frank Snyderin 80-vuotiaalle äidille soitettiin aamuyöllä poliisia esittäen, väittäen että hänen poikansa on kuollut auto-onnettomuudessa, ja hän oli saada sydänkohtauksen (Muir 1995, 171). Samasta lääkäristä oli tehtailtu ”etsintäkuulutuksia”, joissa tarjottiin 1000\$ informaatiosta, joka johtaa hänen potkuihinsa, hänen äitinsä puhelinnumeron ja ex-naisystäviensä rekisterikilpien kera. Terryyn mukaan aborttilääkärit ovat heikoin lenkki yleisessä aborttitoiminnassa, ja heidän suora uhkailunsa onkin tuottanut tulosta, monet lääkärit ovat lopettaneet työnsä kuolemanpelkonsa vuoksi.

Poliisit päättelivät David Gunnin murhasta, että ampuja toimi yksin. Pelastakaa Amerikka irtautui vastuusta, mutta lausui silti, että vaikka murha oli häpeä ja isku aktivismille, niin ainakin kynnys ryhtyä aborttilääkäriksi kasvaa huomattavasti pelon vaikutuksesta. Gunnin murhan jälkeen, Shelley Shannon ampui lääkäri George Tilleriä molempiin käsiin, ja hänet tuomittiin vankilaan murhan yrityksestä. Toinen antiaborttiaktivisti, Scott Roeder, tappoi Tillerin ampumalla häntä silmään vuonna 2009 (Pilkington 2009). Tämän jälkeen

presbyteripappi Paul Hill ampui aborttilääkäri John Brittonin ja hänen seuralaisensa James Barrettin. Hill sai kahdesta murhasta kuolemantuomion, joka pantiin täyteen vuonna 2003, eikä hän koskaan ilmaissut katumusta teostaan. Murhien määrä kasvoi tasaisesti ainakin vuoteen 1998 asti, jonka jälkeen väkivalta on jatkunut myös polttoiskuina ja räjäytyksinä. Vuonna 1993 aborttilääkärien ja asiakkaiden häirinnästä tehtiin Yhdysvalloissa rikos, jota Terry piti sananvapauden loukkaamisena. Myös rukoilu aborttiklinikoiden läheisyydessä kiellettiin häirintänä (Muir 1995, 177).

Abortinvastustajien viharetoriikka on vahvaa. Abortti muuttuu retorisesti ”vauvojen tappamiseksi”, joiden tekijöitä kuuluu nöyryyttää, nolata, häpäistä ja paljastaa. Terryn mukaan aborttilääkärit ovat ”ihmisrottia, jotka vihaavat valoa” (Muir 1995, 179). Kontrasti vastapuolen kanssa tehdään kutsumalla abortinvastustamista ”pelastusliikkeeksi” ja kutsumalla abortinpuolustajia ”lastentappoliikkeeksi”. Välittömästi Gunnin murhan jälkeen Terry esiintyi televisiossa tuomien tapahtuman, mutta erityisesti painottaen Gunnin tekemiä ”tuhansia kylmäverisiä murhia”. Samassa ohjelmassa Kate Michelman, *National Abortion Rights Action League* -järjestön johtaja painotti, että Terry on omalta osaltaan vastuussa ilmapiiristä, joka on aiheuttanut tapahtuneen murhan. Terryn mukaan ilmapiiri oli yksinomaan aborttilääkärien vastuulla, ja heidän toimintansa johtaa välttämättä sekasortoon ja murhiin.

Muir viittaa Celeste Michelle Conditin teoriaan, jonka mukaan vuoropuhelu abortinvastustajien kanssa on lähes mahdotonta, sillä heillä on absoluuttinen käsitys elämän valintaa suuremmasta painosta vaakakupissa. Kun yksittäinen henkilö on päättänyt, että hänen arvonsa painaa vastapuolen arvoa enemmän, hän voi jättää huomiotta kaikki vastapuolen esittämät argumentit, tästä syntyvät äärimmäiset teot, kuten terrorismi ja murhat. Myös, vastapuolen ollessa automaattisesti väärässä, hän muuttuu pahaksi hahmoksi, jota vastaan myös väkivaltainen toiminta muuttuu hyväksyttäväksi. Yhteiskunta, joka osaltaan luo abortintarvetta, ei ole ongelma, vaan abortin tekevä lääkäri. Liikkeen suurempi tarkoitus tekee lääkäreistä syntipukin, jotka muuttuvat kaiken pahan aluksi ja juureksi. Kyseisessä ilmapiirissä ei ole ihme, jos osa jäsenistä tekee äärimmäisen teon, murhan (Muir 1995, 181).

Abortinvastustajat käyttävät analogiana aborttiklinikoihin keskitysleirejä, ja abortteja tekeviä lääkäreitä natsihin ja Hitleriin, sillä molemmat tappavat ”utiliteetin vuoksi”. Abortinvastustaja Michelle Cramer sanoi seuraavaa:

”Meidän täytyy paljastaa vauvantappajat, nöyryyttää heitä, kukistaa heidät. Jeesus määräsi meidät rakastamaan synnintekijää, joten en vihaa heitä. *Vihaan vain sitä, mitä he tekevät.*⁴¹ He ovat murhaajia... Minua on pippurisumutettu, syljetty päin, hyväksikäytetty, tönitty antielämä-miesten toimesta ja pidätetty. Se ei haittaa, taistelemme kansanmurhaa vastaan.”

Verratessaan vastustajiaan natseihin, abortinvastustajat vertaavat itseään kansalaisoikeusliikkeeseen. Terry on monesti verrannut itseään Martin Luther King jr.:iin, ja monille liikkeen kannattajille nämä analogiat ovat todellisia (Muir 1995, 184–185).

Abortinvastustajat käyttävät liikkeestään myös sotametaforaa, Terry on kutsunut konfliktia *kulttuuriseksi sisällissodaksi*. Liikkeen kannattajia kutsutaan sotilaiksi, jotka ottavat käskyjä ja vievät ne loppuun asti; tietävät, että jos he eivät voita vihollista, vihollinen on voittanut; heille ei ole pattia eikä kompromissia; he juoksevat suoraan konfliktiin ja ovat valmiita kuolemaan. Muirin mukaan sotaretoriikka oikeuttaa jopa murhan, sillä sodassa menetetään elämiä. Vanhan sanonnankin mukaan sodassa kaikki on sallittua. Muir viittaa David Zarefskyn sotaretoriikka-analyysiin käsitellessään, mitä metafora pitää sisällään: Se määrittää kohteen ja rohkaisee liittymään itseensä; se määrittää vihollisen, ketä vastaan aate on suunnattu ja se valitsee välineet ja aseet, joita kamppailussa käytetään. Sotametafora vaatii myös toimintaa, joka sopii sen herättämiin mielikuviin. Sodassa ei ole tarkoitus hoitaa asioita rauhanomaisesti, vaan se herättää monissa, etenkin fundamentalisteissa, jotka kuvittelevat saavansa mandaatin suoraan jumalalta, äärimmäiseen toimintaan johtavia mielikuvia (Muir 1995, 187).

Toinen abortinvastustajien metafora on kone⁴², jolla aborttiklinikat määritellään aborttimyllyiksi, tehtaiksi ja teollisuudeksi. Koneella halutaan herättää mielikuvia, joissa ahne ja tunteeton lääkäri on muuttanut parantavat kätensä murhan välikappaleiksi. Metaforat luovat niiden uskojalle todellisuuden, jossa itse metafora ohjaa toimintaa, ja toiminta, tietysti, perustelee metaforan todellisuuden. Siitä tulee itsensä toteuttava ennustus (Muir 1995, 188).

Suurempaan tarkoitukseen uskovat äärimmäiset ”sotilaat” saavat myös eniten mediahuomiota, ja hyödyntävät myös hillitympää liikettä, niin mediahuomion kuin

---

⁴¹ Painotus lisätty. Yksilövihasta hänen toimintaansa retorisesti siirretty viha on tavallinen strategia, jolla oma syyllisyys vihasta pyritään projisoimaan pois. Tosiasiassa väite on yhtä tyhjä kuin: ”En pelkää pimeää, vaan pimeässä olemista”. Syyllisyyden siirtämisellä ei ole mitään merkitystä, muuten kuin retoriselta kannalta. Harhaanjohtava retoriikka instrumentalsoi näin ihmisen: Tarpeeksi ihminen identifioituakseen tämän kanssa, tarpeeksi epäihminen identifioituakseen tätä vastaan.

⁴² englanniksi: *The Machine*

ihmisten moraalitajun kannalta. Hillitympi voi syyttää vastapuolta äärimmäisistä tapauksista, tai yhteiskuntaa, joka sallii vastapuolen toiminnan. Kaikki eivät kuitenkaan usko tätä, ja näin äärielementit saattavat ajaa pois moraalintajuisia epävarmoja kannattajia.

9. LOPUKSI

Propagandaa aiheuttavat instituutiot, joiden intresseissä on pitää lauma tallomasta saavutettua status quo. Mediajohtajien valta kasvaa ja keskittyy jatkuvasti, jolloin uutiset tulevat heidän todellisuudestaan ja ovat tarkoitettuja palvelemaan heidän lähipiiriään. Ei ole mitään syytä olettaa, että median tarkoituksena olisi nykypäivänä tiedon levittäminen. Suomessa on siinä mielessä vielä onnekas tilanne, että valtakunnallinen yleisradio on saanut pidettyä asemansa merkittävänä mediana vahvasta kriitikistä huolimatta. Ylellä on valtamediana tärkeä velvollisuus pitää kiinni laatujournalismin kriteereistä⁴³.

Taylor ehdottaa propagandan välttämiseksi pysähtymistä ja miettimistä⁴⁴. Voimme välttää jonkin verran propagandaa pysähtymällä välillä kokonaan miettimään toimintamme perusteita, vaikka se saattaa vaikuttaa vaikealta ja tylsältä. Koska olemme koulutettuja, kykenemme ajattelemaan eteenpäin, vastustaa kiusauksia ja jopa ajatella pitkän tähtäimen hyötyjä. Oletamme usein virheellisesti tiedostamattoman mieleemme olevan taikuutta, jota kutsumme vapaudeksi, mitä se ei missään tapauksessa ole. Vapaus on lähempänä mahdollisuutta kontrolloida itseään ja hämäriä ja itsevarmoja impulsseja, jotka johtavat toimintaan (Taylor 2004, 186).

Olemme maailmassa toisiamme varten, ja määritämme myös itsemme suhteessa muihin, maailmamme on turvallisempi ja avarampi jos emme sulje ryhmiä näkökenttämme ulkopuolelle. Tämä ei tarkoita vain rasismia, on monenlaisia ryhmiä joihin kohdistetaan systemaattista vihaa, eikä siitä ole syntynyt tähän päivään mennessä mitään produktiivista. Työttömät, työlliset, lihavat, laihat, naiset, miehet, heterot, homot, tupakoitsijat, tupakoimattomat, vangit, vapaat, rikkaat ja köyhät ovat kaikki ihmisiä, joiden kanssa jaamme vähän todellisuutta. Ennakkoluuloisuus heikentää yhteistyön mahdollisuuksia, jolloin kehitys, turvallisuus ja suurin osa hyväksi kokemistamme asioista heikkenevät

---

⁴³ Demokratiapyrkimys ei ole kannattava, sillä sivistystä pidetään propagandamallin mukaan yhä vähenevässä arvossa. Ylen asema olisi demokraattisena toimijana vakavasti uhattuna. Toisaalta toivoisin ylen tulevan vielä joskus lähemmäksi ihmisiä esimerkiksi tarjoamalla mediatilaa ja välineitä kaikkien käyttöön, jolloin mediakenttään saataisiin tuoreutta, osallistuvaa aitoa demokratiaa sekä vaihtoehtoista ääntä.

⁴⁴ englanniksi: The strategy of *stop-and-think*.

huomattavasti. Stephen Smith kiteyttää vihan perusteet hyvin: ”se on taloudellisen epävarmuuden, suhteellisen statuksen vähenemisen, koulutuksen puutteen, voimattomuuden tunteen ja seksuaalisen epävarmuuden pelkojen manifestaatio” (Smith 1995, 259). Määritelmä ei kerro mitään vihan kohteista. Joukkoihin kohdistettuna ne ovat aina irrationaalisia, luultavasti rakennettujen kuvien aiheuttamia, eli väärin kohdistettuja.

Oman turvallisuuden uhkan projisoiminen Toiseen on jotain, mikä muodostaa vihapuhetta. Vihapuheen puhuminen ei myöskään muuta sen alla kyteviä tunteita. Oireiden piilottaminen sensuurin avulla sosiaalisen taudin parantamisen sijasta aiheuttaa vain uusia ongelmia. Vihapuheen funktio on myös paljastaa kyteviä sosiaalisia ongelmia, ja ennustaa demagogien nousua. Niiden piilottaminen olisi siksi hulluutta. Piilottaminen vaikuttaa helpolta ratkaisulta, mutta vihan kitkeminen ei voi olla helppo prosessi. Smith ehdottaa, että vihan kitkemiseksi on kuunneltava tarkkaan, ajateltava rationaalisesti, arvosteltava kriittisesti ja osoittaa vihapuheet vääräksi yhä uudestaan (Smith 1995. 262). Yhteiskunnassa tulee kiinnittää huomiota tekemällä keskustelusta arvokasta, mikä joskus tarkoittaa myös tylsää. Kouluttamalla ihmisiä kriittiseen ajatteluun, antamalla virallista tunnustusta vähemmistöille vahvistaen heidän itsetuntoaan tehden yhteiskunnan jossa välittäminen on hyve, ihmiset voivat väitellä ja kommunikoida puhumalla, eivätkä välttämättä huutamalla.

Syntyvätkö kansanmurhat vihapropagandasta? Luultavasti. Propaganda saattaa olla välttämätön tekijä massaan kohdistuvassa vihassa. Tuleeko meidän olla huolissamme avoimista vihanosoituksista? Kyllä. Vihaa lietsova propaganda on yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö, johon on vastattava. Vihaajat eivät ole luonnollisesti pahoja, kuten he saattavat kohteestaan luulla, samaan virhepäätelmään syyllistyminen ei tee kritisoijasta pyhimystä. Tuleeko meidän sensuroida vihanosoitukset? Ei missään tapauksessa. Tuleeko meidän paljastaa vihan taustalla vaikuttavien ennakkoluulojen valheellisuus? Kyllä. Se pitää tehdä ennakkoluuloja ylläpitävien omalla kielellä, suhteessa heidän maailmaansa, vailla pilkkaamista, vihaamalla itse ja pyrkien kommunikaatioon. Vihaajat tuntevat olevansa itse uhreja ja oikeuttavat vihansa näin moraalisesti. Vaikka luulo viktimitisaatiosta ei ole todellista viktimitisaatiota, on tämä otettava huomioon kommunikaatiossa, niin hyvin kuin keskusteluun osallistuvien pseudoympäristöjä voi ymmärtää..

Lopulta agitaation aiheuttamasta vihasta ei loppujen lopuksi tule olla yhtä huolissaan, kuin siihen johtavasta dehumanisaatiosta. Agitaation nostattama viha on ohimenevä ilmiö,

ihmiskunnan muuttuminen propagandan seurauksena kylmäksi on pysyvä ja vaikeasti korjattavissa oleva tila. Ihmisarvo on asia, mikä vihaisen propagandan seurauksena voidaan menettää ja jota on syytä vaalia, olkoonkin se perusteiltaan myyttistä. Perusteeksi tulisi myös kelvata sen, että kaikilla on parempi olla, jos emme ole toisillemme keljuja.

Lähteet:

Alford, C. Fred (2005): Hate Is the Imitation of Love, The Psychology of hate pp. 235-253, American Psychological Association, Washington DC.

Allport, Gordon W (1954: The Nature of Prejudice, Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Althusser, Louis (1976): Ideologiset Valtiokoneistot,(suom. Leevi Lehto ja Hannu Sivenius), Vastapaino, Jyväskylä.

Baillargeon, Normand (2007): A Short Course on Intellectual Self Defense, Seven Stories Press, New York

Barthes, Roland (1972): Mythologies, (trans. Annette Lavers), the Noonday Press, New York

Baumeister, Roy F. & Butz, David A (2005): Roots of Hate, Violence, and Evil, The Psychology of hate pp. 87-101, American Psychological Association, Washington DC.

Beck, Aaron T, Pretzer James (2005): A Cognitive Perspective on Hate and Violence, The Psychology of hate pp. 67-85, American Psychological Association, Washington DC.

Berkowitz, Leonard (2005): On Hate and Its Determinants: Some Affective and Cognitive Influences, The Psychology of hate pp. 155-183, American Psychological Association, Washington DC.

Bernays, Edward (1955): Propaganda, Ig Publishing, Brooklyn.

Bernays, Edward (1961): Crystallizing Public Opinion, Liveright Publishing Company, New York.

Brown, Derren (2007): Tricks Of The Mind, Transworld Publishers, London.

Chomsky, Noam (1997): Media Control, The Spectacular Achievements of Propaganda, Seven Stories Press, New York

Curtis, Adam (2002): The century of the self, BBC.

Doob, Leonard W (1950): Goebbels' Principles of Propaganda, The Public Opinion Quarterly Vol. 14, No. 3, pp. 419-442, Oxford University.

- Dovidio, John F.; Gaertner, Samuel L. & Pearson, Adam R.(2005): The Psychological Foundations of Hate, The Psychology of hate pp. 211-233, American Psychological Association, Washington DC.
- Edelman, Murray (2001): The Politics of Misinformation, Cambridge University press, Cambridge.
- Ellul, Jacques (1973,): Propaganda, (trans. Konrad Kellen, Jean Lerner), Vintage Books, New York.
- Fairclough, Norman (1997): Miten media puhuu, Vastapaino, Tampere.
- Fromm, Erich (1976): Tuhoava Ihminen, K.J. Gummerus Osakeyhtiö, Jyväskylä, suom. Matti Kannosto.
- Goldberg, David Theo (1995): Afterword: Hate, or Power, Hate Speech, pp.267-276, Sage Publications, Inc. California.
- Herman, Edward & Chomsky Noam (1988): Manufacturing Consent, Pantheon Books, New York.
- Kellett, Peter M (1995): Acts of Power, Control, and Resistance: Narrative Accounts of Convicted Rapists, Hate Speech, pp. 142-160, Sage Publications, Inc. California.
- Kressel, Neil J (2002): Mass Hate, Westview Press, Cambridge.
- Kuluttajavirasto, kuluttaja-asiamies ja kansanterveyslaitos (2005): Lapset ja elintarvikkeiden markkinointi. Saatavilla pdf-muodossa:
<http://www.ktl.fi/portal/suomi/julkaisut/tyypin_mukaan/?msg=84> [katsottu 17.8.2012]
- Lippman, Walter (1921): Public opinion, Project Gutenberg. Saatavilla www-muodossa:
<<http://www.gutenberg.org/cache/epub/6456/pg6456.html>> [haettu 13.8.2012]
- Moritz, Marguerite J (1995): The Gay Agenda: Marketing Hate Speech to Mainstream Media, Hate Speech, pp. 55-77, Sage Publications, Inc. California.
- Moshman, David (2005): Genocidal Hatred, Now You See It, Now You Don't, The Psychology of hate pp. 185-209, American Psychological Association, Washington DC.

Muir, Janet Kenner (1995): *Hating for Life: Rhetorical Extremism and Abortion Clinic Violence, Hate Speech*, pp. 163-193, Sage Publications, Inc. California.

Opatow, Susan (2005): *Hate, Conflict and Moral Exclusion, the Psychology of hate* pp. 121-153, American Psychological Association, Washington DC.

Pearson, A. R., West, T. V., Dovidio, J. F., Powers, S. R., Buck, R., & Henning, R. A. (2008): The fragility of intergroup relations: Divergent effects of delayed audiovisual feedback in intergroup and intragroup interaction. *Psychological Science*, 19, 1272-1279, Saatavilla pdf-muodossa:
<http://www.yale.edu/intergroup/Pearson%20etal2008_Fragility.pdf> [haettu 13.8.2012]

Pilkington, Ed (1. kesäkuuta 2009): *The Guardian*, Saatavilla [www-muodossa](http://www.guardian.co.uk/world/2009/jun/01/us-doctor-tiller-killing-abortion)
<<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jun/01/us-doctor-tiller-killing-abortion>> [haettu 13.8.2012].

Raamattu (1992): Saatavilla [www-muodossa](http://www.evl.fi/raamattu/1992/): <<http://www.evl.fi/raamattu/1992/>> [haettu 13.8.2012].

Royzman, Edward B.; McCauley, Clark, & Rozin, Paul (2005): *Four Ways to Think About Hate, The Psychology of hate* pp. 3-35, American Psychological Association, Washington DC.

Slayden, David (1995): *Holy Wars and Vile Bodies: The Politics of an American Iconography, Hate Speech*, pp.196-223, Sage Publications, Inc. California.

Smith, Stephen A (1995): *There's Such a Thing as Free Speech: And It's a Good Thing, Too, Hate Speech*, pp. 226-264, Sage Publications, Inc. California.

Staub, Ervin (2005): *The Origins and Evolution of Hate, With Notes on Prevention, The Psychology of hate* pp. 51-65, American Psychological Association, Washington DC.

Sternberg, Robert (2005): *Understanding and Combating Hate, The Psychology of hate* pp. 37-49, American Psychological Association, Washington DC.

Steuter, Erin & Wills, Deborah (2008): *At War With Metaphor*, Lexington Books, Plymouth.

Streatfeild, Dominic (2006): *Brainwash, The Secret History of Mind Control*, Hotter & Stroughton Ltd, London.

Taylor, Kathleen (2004): *Brainwashing, The science of thought control*, Oxford University Press.

van Dijk, Teun A (1995): *Elite Discourse and the Reproduction of Racism, Hate Speech*, pp. 1-28, Sage Publications, Inc. California.

van Langenhove, Ferdinand (2008): *The Growth of a Legend*, Internet Archive.

Whillock, David E (1995): *Symbolism and the Representation of Hate in Visual Discourse, Hate Speech*, pp. 122-139, Sage Publications, Inc. California.

Whillock, Rita Kirk (1995): *The Use of Hate as a Stratagem for Achieving Political and Social Goals* 28-52, Sage Publications, Inc. California.